

Ziņu izdevums skolotāju atbalstam
pilnveidotā mācību satura un pieejas īstenošanai

Decembris 2020
Nr. 15

**"Vai vispār drīkstam par
kādu bērnu domāt, ka
viņam nav nekāda talanta
potenciāla?"**

Anita Skalberga – 8.lpp.

**Dizains ir tas,
kā lietas darbojas,
nevis tas, kā tās
izskatās.**

Barbara Ābele – 25.lpp.

**Personalizētas
mācīšanās vidē skolēniem
ir lielākas iespējas pašiem
iesaistīties.**

Rods Alens – 45.lpp.

Saturs

Mācīties brīvību	3
Mācīšanās vidi veido skolas vadība un skolotāji. VISC vadītāja Līga Lejiņa	4
Gadumijas priekšvakarā. <i>Skola2030</i> vadītāja Santa Prancāne	6
Ieraudzīt talanta iedīgļi katrā bērnā. Intervija ar Anitu Skalbergu	8
Desmit principi darbā ar bērniem, kuriem ir mācīšanās traucējumi Matemātikas skolotājas no Lielbritānijas Henrietas Bolas (<i>Henrietta Ball</i>) pieredze	16
Diferenciācija – liels vārds maziem bērniem Kā atbilstoši pielāgot mācības pirmsskolā	19
Ne izskats, bet darbība! Barbara Ābele par dizaina izpratnes un lomas maiņu laika gaitā	25
Praktiskās darbošanās prieks. Dizains un tehnoloģijas Jelgavas Tehnoloģiju vidusskolā	29
Kas? Kāpēc? Kam? Dizainera prasmju treniņš skolā. Ilze Kupča	34
Ekrānos piezūmotā īstenībā un pārmaiņās – kā domāt un kā būt tagad? Inga Pāvula	36
Vēsture un sociālās zinības vidusskolā. Jauni kursi aktualizē būtiskus jautājumus	38
Vecajos rāmjos vairs neielikt! Kanādas Britu Kolumbijas izglītības pārmaiņu pieredze	45
Man ir svarīgs vērtējums, bet tam nav obligāti jābūt atzīmei Rīgas Valdorfskolas skolēnu viedoklis	50
Skola2030 atbild uz skolotāju jautājumiem Vai tiešām grupā vairs nedrīkst būt lelles, vai nepazūd lomu spēles? Kāpēc atgriezenisko saiti ir svarīgi sniegt jau mācību procesā	53 53
Skola2030 iesaka	49
Aktualitātes	50

Redaktors: Alnis Auziņš

Redkolēģija: Zane Oliņa, Inese Tamsone, Katrīna Duka-Gulbe, Mihails Basmanovs,
Liene Rolanda, Rasa Dirvėna

Korektūra: Alnis Auziņš

Maketētāja: Gita Dimdiņa

Vāka foto: Lauma Kalniņa

Saziņai: info@skola2030.lv, tālr. 66051908

www.skola2030.lv

© Valsts izglītības satura centrs | ESF projekts Nr.8.3.1.1/16/I/002 Kompetenču pieeja mācību saturā.

Domāt.Darīt.Zināt. materiālus drīkst izmantot informatīviem, izglītības un pētniecības mērķiem,
obligāti norādot avotu. Ja vēlaties izmantot materiālus citiem nolūkiem, rakstiet uz e-pasta adresi
info@skola2030.lv .

Mācīties brīvību

Ja man dažos vārdos vajadzētu raksturot mūsu izglītības sistēmā pēdējos gados notiekošo, es teiktu, ka mēs mācāmies brīvību. Tas, manuprāt, ir pats galvenais, skolās pakāpeniski ieviešot pilnveidoto mācību saturu un pieeju. Brīvībā, kas, manuprāt, pašsaprotami ietver atbildību, nebaidoties kļūdīties (tik ļoti to liekam pie sirds skolēniem!), plānot mācību satura apguves secību, izvēlēties metodes un mācību līdzekļus, izraudzīties piemērus. Tas īpaši svarīgi šajā neierastajā laikā, pēc vajadzības samazinot mācību saturu, mainot tematu secību un stundu sarakstu...

Skolotāja lomu, veidojot mācīšanās vidi, uzsver **Valsts izglītības satura centra vadītāja Līga Lejiņa**, novēlot emocionāli atbalstīt citam citu šajā nenoteiktajā laikā.

VISC projekta "Kompetenču pieeja mācību saturā" (*Skola2030*) vadītāja Santa Prancāne, atskatoties uz aizvadāmo gadu, ar gandarījumu atzīmē visu izglītības sistēmā iesaistīto spēju ātri lemt un rīkoties. Ārkārtējā situācija gan izgaismoja problēmas, gan ļāva novērtēt skolotāju sadarbības, sasniedzamā rezultāta, skolēnu pašvadītas mācīšanās prasmju nozīmi.

Skolotāju brīvība lielā mērā nosaka to, kas klasē notiek. Vai bērni piedzīvo vilšanos ar tālejošām sekām vai, gluži otrādi, tiek pamanīta katra bērna savdabība un viņa mācīšanās atbilstošā brīdī bagātināta vai paātrināta. Lai bērnu pamanītu un atbilstīgi viņā ieguldītu, "nevajag nekādas pavēles, nevajag Ministru kabineta noteikumus. Ja būs pavēles, tad gan var rasties jaunas problēmas," saka *Dr. paed.* **Anita Skalberga**, kas ir vadījusi projekta darba grupu, kura izziņājusi bērna talanta noteikšanas un veicināšanas iespējas. Savukārt matemātikas skolotāja **Henrieta Bola** (*Henrietta Ball*) no Lielbritānijas, konferencē "Skola katram bērnam" daloties pieredzē darbā ar bērniem, kuriem ir mācīšanās traucējumi, pauž – augsti sasniegumi jāgaida no katra skolēna. Stāsts (paradoksāli!?) nav tik daudz par skolēniem, tas galvenokārt ir par pieaugušo spēju saredzēt un palīdzēt skolēniem noticēt sev.

"Ja gribam veicināt katra bērna izaugsmi, nav citas izvēles kā atbilstoši pielāgot, tātad diferencēt mācības jau pirms skolā." Par to lasāms **Gintas Kārklīņas** rakstā "Diferenciācija – liels vārds maziem bērniem".

Vidusskolas kursi "Vēsture un sociālās zinātnes I" un "Sociālās zinības un vēsture" aktualizē vairākus jautājumus. Kas skolēniem jāiemāca vēsturē? Pēc kādiem principiem jāizraugās saturs? Kas ir svarīgāks – prasmes vai zināšanas? Četri vēstures skolotāji, daloties pieredzē, atklāj gan skolotāju sadarbības, plānošanas, gan skolēnu pašvadītas mācīšanās lomu sekmīgā mācību procesā.

Mājturības un tehnoloģiju mācību priekšmetu skolās nomaina dizaina un tehnoloģiju mācību priekšmets. **Kā mainījusies izpratne par dizainu laika gaitā, kāpēc apgūt "dizaina domāšanu" ir svarīgi vispārējā izglītībā un kā skolasbērni aizrautīgi darbojas interešu izglītības pulciņos?** Par to intervijās stāsta Latvijas Mākslas akadēmijas profesore **Barbara Ābele** un mākslas izglītības centra TRĪS KRĀSAS dibinātāja **Ilze Kupča**. Savukārt rakstā par **Jelgavas Tehnoloģiju vidusskolas** pieredzi atklājas skolotāju gudras vadības loma, rosinot skolēnu aizrautību, vēlmi personiski iesaistīties un it kā spēlējoties kāpt katram pa savām izaugsmes kāpnēm.

Kāpēc mainīt izcilu izglītības sistēmu? To intervijā atklāj **Rods Alens** (*Roderick (Rod) Allen*), Kanādas Britu Kolumbijas provinces izglītības satura pārmaiņu arhitekts, uzsverot nepieciešamību koncentrēties uz skolēnu, uz personalizētu mācīšanos, padarot mācības bērncentrētas, lai sagatavotu skolēnus *rītdienas* pasaulei.

Skola2030 dabaszinātņu mācību jomas satura izstrādes vadītāja **Mihaila Basmanova** **pārraudzītie bērni šajā reizē izauguši līdz pusaudžu vecumam, kuriem jau ir savs viedoklis.** Un viedoklis ir tāds: man, skolēnam, vērtējums ir svarīgs, bet tam katrā ziņā nav jābūt atzīmei.

Šajā izdevumā meklējiet arī atbildes uz skolotāju jautājumiem un *Skola2030* aktualitātes.

Labas sekmes iekšējās brīvības pilnveidē ikvienam novēlu es, šī numura redaktors

Alnis Auziņš,
Skola2030, Domāt.Darīt.Zināt. redaktors

Mācīšanās vidi veido skolas vadība un skolotāji

Šobrīd nenoteiktība ir kļuvusi par ikdienu ikvienam, un šādos apstākļos būtiskākais ir nepazaudēt sevi. Atcerēsimies, ka mazāk ir vairāk – attiecinot to uz prasībām un gaidām, kādas mēs izvirzām katrs sev un citiem, – un ka ikvienam būtisks ir emocionālais kontakts. Šajos apstākļos sabiedrība kopumā, arī pašas skolas un skolotāji, skolēni un vecāki pavisam citādi izjūt gan izglītības procesa nozīmi, gan skolu kā vietu, kurā ne tikai apgūstam zināšanas, bet arī satiekamies, socializējamies. Mēs daudz vairāk novērtējam cits citu. Neapšaubāmi, ka dzīves pieredze, ko iegūstam arī šādos apstākļos, ir ļoti vērtīga. Vienmēr paturēsim prātā, ka no katras, pat visnegaidītākās, situācijas mēs varam kaut ko iemācīties, kaut ko iegūt.

Līga Lejiņa, VISC vadītāja, foto: Edmunds Brencis

Ņemot vērā pašreizējos apstākļus, **skolām atļauts pieņemt lēmumu par atteikšanos no semestra atzīmēm.** Katra skola un skolotāji, kas katru dienu ir saziņā ar katru savu skolēnu un vislabāk zina viņu spējas, iespējas un vajadzības, var pieņemt labāko lēmumu. **Domājot par skolu un skolotāju lomu,** savā ziņā mēs šobrīd īpaši ieraugām un uzsveram to pieeju, kas nostiprināta pārejā uz liepratību izglītībā, t. sk. apstiprinot jaunus standartus un mācību darba organizācijas formas, arī pieeju vērtēšanā. Mūsu mērķis ir nostiprināt tādas vērtēšanas prakses, kas sniedz skolēniem attīstošu atgriezenisko saiti par viņu sniegumu mācīšanās procesā, rada iespējas viņam uzlabot savu sniegumu, saņemt konkrētu atbalstu tālākai izaugsmei, samazinot uzvaru uz vērtējumu izlikšanu mācīšanās posma noslēgumā.

Starptautiskajos salīdzinošajos pētījumos (TALIS) mūsu skolu vadītāji un skolotāji jau pašlaik augstu vērtē savas autonomijas iespējas dažādu lēmumu pieņemšanā un procesu norisē. Tomēr šādā neierastajā situācijā vēl niansētāk redzam, kā tas darbojas praksē – kā

Līga Lejiņa

Līga Lejiņa

Pēc izglītības – sākumskolas skolotāja. Izglītības jomā strādā 25 gadus. Darbs galvenokārt saistījies ar investīciju un attīstības programmām, starptautisko un bilaterālo sadarbību un Latvijas interešu pārstāvēniecību. Vadījusi Latvijas iestāšanās procesu OECD izglītības un zinātnes jomās. Vadījusi un koordinējusi Latvijas prezidentūru ES Padomē visās

IZM darbības nozarēs. Piecus gadus bijusi IZM valsts sekretāre. Līdz tam strādājusi Valsts izglītības attīstības aģentūrā.

2020. gada 1. novembrī – laikā, kad izglītības joma prasa jaunus risinājumus un svarīgus lēmumus, lai pielāgotos nenoteiktiem krīzes apstākļiem – VISC vadītāja amatā nomainīja līdzšinējo vadītāju Guntaru Catlaku.

izpaužas lomu un atbildību sadale, kādas ir vajadzības un iespējas pielāgoties. Visvairāk gribētu uzsvērt, ka **vēl niansētāk redzam to dažādību, kāda ir klasē un skolā**, un, protams, domājot par skolēniem, galvenā loma ir gan konkrētajam skolotājam, gan skolotāju komandai kopumā. **Tieši skolotāja loma ir veidot mācīšanās vidi konkrētajiem skolēniem konkrētajā klasē, skolā, novērot un vērtēt.** Jo labāk skolotājs izprot šo vidi un pats sevi, jo vieglāk viņam ir pielāgoties pārmaiņām un sasniegt rezultātus.

Plānojot mācību satura apguvi un procesu, būtiskākais, ko paturēt prātā – izglītības standartā ir ierakstīti sasniedzamie rezultāti noteiktiem posmiem, attiecīgi mēs runājam par ilgāku laika periodu (ne vienu semestri vai mācību gadu), kurā skolēns apgūst un nostiprina zināšanas un prasmes. Tāpēc šādos apstākļos **svarīgi domāt un plānot būtiskāko pamatprasmju apguvi/nostiprināšanu, zinot, ka pie noteiktiem tematiem un padziļinājumiem būs iespēja atgriezties.** Sevišķa uzmanība vispārējā izglītībā būtu veltāma posmu noslēgumu klasēm, it īpaši izmantojot diagnostiku kā mācīšanās atbalsta rīku, lai palīdzētu saprast gan skolēnam, gan skolotājiem, gan vecākiem, kam pastiprināti veltīt uzmanību. Jāņem vērā, ka ir temati un prasmes, kuras skolēnam, atrodoties attālinātā režīmā, objektīvi nav iespējams apgūt. Tās jāatliek uz mācīšanos klātienē. Tomēr pats svarīgākais – lai skolotājiem gan kopumā, ne tikai attiecīgā mācību priekšmetā, gan skolēniem noteiktajā klasē veidotos skaidrs pārskats – uz ko konkrēti koncentrēties.

Arī šī mācību gada otrais pusgads no skolām un skolotājiem prasīs izturību un pielāgotu pieeju. **No sadarbības viedokļa raugoties – visām pusēm būs jārod pacietība un savstarpējās komunikācijas iespējas**, jo, tēlaini izsakoties, visi šobrīd skrienam maratonu, kura

distances garums, maršruts un finiša līnija nav paredzama. Neaizmirsīsim, cik būtiska ir savstarpējā atgriezeniskā saite starp skolotājiem un ar skolēniem/vecākiem. **No pieejas mācību procesam viedokļa – joprojām būs nepieciešamība elastīgi plānot un organizēt mācību darbu**, tostarp visticamāk ar nosacījumiem no epidemioloģiskās drošības viedokļa. Aicinātu vēlreiz pārdomāt būtisko, uz ko koncentrēties, un diagnostiku lietot kā rīku, lai plānotu zināšanu un prasmju nostiprināšanu. Valsts pārbaudījumu norisei būs vairāki scenāriji, lielā mērā ņemot vērā pagājušā mācību gada pieeju. **No atbalsta viedokļa – liela nozīme ir skolas vadības lomai mācību procesa nodrošināšanā skolā kopumā un atbalstam saviem skolotājiem.** Esam mobilizējušies, un jau ir pieejami dažādi atbalsta veidi un pasākumi skolām, skolotājiem, un to klāsts kļūs tikai bagātīgāks. Attiecīgi svarīga būs informācijas aprīte starp pašvaldībām un skolu vadību par atbalsta programmām un iespējām skolotājiem, skolām, kā arī emocionālais atbalsts ikvienam skolā – pamanīt un nepalikt vienaldzīgam, ja kāds saskaras ar grūtībām. Atcerēsimies, ka dažkārt tikai saruna vien jau ir liels uzmundrinājums.

Skolēniem – lai gan patlaban ir vairāk jautājumu nekā atbilžu, it īpaši tiem, kuriem otrais semestris saistīts ar mācību noslēgumu konkrētā skolā, – novēlu turpināt mērķtiecīgi mācīties, pielāgojoties nosacījumiem un atbalstot citam citu virzīties uz priekšu, pieņemot, ka emocijas un izjūtas šajā laikā var būt ļoti dažādas. **Izmantot šo laiku un apzināties savas intereses un spējas, lai turpinātu savu izglītību nākamajā posmā, jo neatkarīgi no apstākļiem šādas izvēles būs jāpieņem.** Mēs šobrīd kāpjām nezināmajā kalnā, bet iznākums būs labs.

Ticību sev, izturību un veselību Jaunajā gadā! ☺

Pašmācības e-kurss skolotājiem

Būtiskākos pilnveidotā mācību satura un pieejas aspektus ikvienam skolotājam ir iespējams apgūt jebkurā laikā un vietā bez maksas tiešsaistes kursā "E-kurss skolotājiem".

Reģistrēties šeit: <https://talakizglitiba.visc.gov.lv>.

Jautājumiem: e-kurss@skola2030.lv.

Vairāk par e-kursu: <https://www.skola2030.lv/lv/atbalsts/atbalsts-istenosanai/e-macibas>.

Labās prakses stāsti tagad atrodami vienkopus

Skolu un pirmsskolu labās prakses stāsti, kas bijuši publicēti "Domāt.Darīt.Zināt.", tagad atrodami vienkopus <https://www.skola2030.lv/lv/atbalsts/aprobacija/laba-prakse>.

Gadumijas priekšvakarā

Noslēgumam tuvojas ļoti neparasts gads. Pasauli šogad pēkšņi skāra Covid-19 krīze – ārkārtējā situācija Latvijā tika izsludināta pavasarī un pēc tam rudenī, bija jāpieņem neatliekami un reizē izsvērti lēmumi un apņēmīgi jārikojas.

Santa Prancāne, VISC projekta “Kompetenču pieeja mācību saturā” (Skola2030) vadītāja, foto: Evija Trifanova/LETA, (Skola2030)

Piedzīvojām milzu izaicinājumus visai sabiedrībai kopumā, un izglītības joma nav bijusi izņēmums. Skolas, skolotāji un skolēni ne vien sāka pakāpeniski noteiktās klašu grupās mācīties pēc jaunā standarta, bet visi – arī triecientempā apguva digitālas tehnoloģijas un prasmes.

Jaunā ikdiena ar digitālo rīku izmantošanu un attālinātām mācībām iestājās 13. martā. Skolas, skolotāji, skolēni un vecāki ļoti īsā laikā pārkārtoja savu ikdienu. Mēs bijām elastīgi, apņēmīgi, vienoti un drosmīgi. Visi kopā pierādījām paši sev, ka negaidītā krīzē spējam parādīt savas labākas īpašības kopīgās lietās labad.

Mācīšana un mācīšanās ārkārtējās situācijas laikā izgaismoja daudzus aspektus izglītības sistēmā, kas līdz šim bija palikuši ēnā un kuriem bija nepieciešami uzlabojumi. Viens no tiem – digitālā nodrošinājuma atšķirīgā pieejamība ģimenēs un skolās, kā arī lietotāja prasmes. Lai pēc iespējas nodrošinātu skolēniem iespēju mācīties attālināti, risinājumus meklēja gan skolas, gan pašvaldības un ministrija. Atsevišķām skolām un skolotājiem digitālo rīku un lietotņu izvēle un pielāgošana mācībām un saziņai, materiālu pielāgošana digitālai izmantošanai prasīja piepūli un laiku, kā to arī atklāja aptaujas. Pietrūka vienotas mācību vides, kurā būtu ērti vadīt mācības, novērtēt sniegumu, skolēniem sazināties ar skolotājiem un savstarpēji.

Jaunie apstākļi prasa arī citādu darba organizāciju un mācību plānošanu, jo, kā redzējām it īpaši attālināto mācību sākumā, centieni visu klātienē mācību apjomu un metodes pārnēst attālināti pārslogo gan skolotājus, gan skolēnus. Lai atbalstītu skolas un skolotājus mācību procesa organizēšanā, projektā tika izstrādātas **vadlīnijas Klātienē, kombinētu un attālinātu mācību īstenošanai, Attālinātu mācību īstenošanai vispārējās un profesionālās izglītības iestādēs, kā arī Atgādne par attālinātu mācību īstenošanu un Skolēnu/audzēkņu mācību snieguma vērtēšana attālinātās mācībās.**

Skola2030 tīmekļvietnē www.skola2030.lv atrodama informācija par rīkiem un platformām, ko skolotāji joprojām var izmantot mācību darba un satura apguves plānošanā (sadaļa “Attālināta mācīšanās”, kā arī “Iesakām”).

Santa Prancāne

Skolotājiem satura apguves plānošanai noderīgi tādi digitālie avoti kā Skola2030 mācību resursu krātuve www.mape.skola2030.lv. Pavasarī pēc Izglītības un zinātnes ministrijas un iniciatīvu grupas “Vecāki par labāku izglītību” ierosinājuma tika izveidots projekts “Tava klase” – tika filmētas 20 minūšu garas video mācību stundas un pārraidītas tīmekļa vietnē un virszemes televīzijā. Nofilmētie video joprojām ir pieejami www.tavaklase.lv, un šoruden vietne ieguvusi ērtāku meklēšanas funkcionalitāti, kā arī drīzumā to papildinās jauni mācību video, kas būs uzņemti Skola2030 ietvaros.

Vienlaikus jāatzīmē, ka jaunā, neierastā ikdiena lika skolotājiem vairāk novērtēt **sadarbības un kopīgas plānošanas** vērtību, kas ir arī jaunās pieejas stūrakmeņi.

Priekšplāna izvirzījās un tika novērtēta **gan skaidra sa-
sniedzamā rezultāta** nozīme, gan tas, cik liela loma ir **sko-
lēnu pašvadītas mācīšanās prasmēm** un to veicināšanai. Gribu teikt, ka īpaši izceļams vārds “sadarbība” plašākā nozīmē, aptverot visus saskaitāmos: IZM, pašvaldības, skolas, skolotājus–skolēnus–vecākus.

Ar lielu pateicību šajos grūtajos apstākļos raugos uz skolu vadības komandām un skolotājiem par mācību procesa veidošanu un uzturēšanu, motivācijas atrašanu sevī un skolēnos, par drosmi izmēģināt ko jaunu, par atgriezenisko saiti, ko viņi sniedz skolēniem, lai virzītos uz priekšu. **Īpašu paldies vēlos teikt tiem skolotājiem, kuri laipni dalījās un dalās ar saviem stundu un mācīšanas piemēriem, rosinot un iedvesmojot citus skolotājus.** Paldies pienākas arī pašiem skolēniem, kas pieņēma un izprata situāciju, turpina mācīties un atbalsta cits citu, un viņu vecākiem.

Iezīmējot tuvākās nākotnes perspektīvas – *Skola2030* turpinās iesākto darbu, apkopojot digitālos mācību un metodiskos līdzekļus un veidojot digitālo mācību vidi. Plānots pilnveidot un paplašināt arī *Skola2030* mācību resursu krātuvi mape.skola2030.lv.

Projekta vārdā gribu teikt lielu **PALDIES** mūsu sadarbības partneriem, ar kuriem mēs turpinājam sadarbīties, lai pabeigtu mācību un metodisko līdzekļu izstrādi:

Latvijas Universitātei, Daugavpils Universitātei, Liepājas Universitātei, Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmijai, Latvijas Sporta pedagogijas akadēmijai un Latviešu valodas aģentūrai. Kādas vērtīgas atziņas no šī gada paņemsim līdzi, un kādas iestrādes turpināsim? Ikvienu krīze liek meklēt risinājumus un kaut ko iemāca. *Covid-19* krīze iecerēto pārmaiņu ceļu vispārējā izglītībā ievirzīja mazliet citādi, nekā plānojām, taču pārmaiņas turpinās. Šajā laikā esam iemācījušies novērtēt arī to, cik ļoti visi izglītības sistēmā esošie esam saistīti, cik no viena saskaitāmā rūpēm par fizisko veselību, godprātīgas attieksmes pret ierobežojumiem visas sabiedrības interesēs ir atkarīga pārējās sabiedrības locekļu labbūtība. Visi esam mācījušies strādāt un dzīvot citādi. Uzkrātā pieredze ir vērtīgākais, ko paņemt līdzi jaunajā gadā. Ja nākamajā gadā atgriezīsimies ierastajā klātienē skolā, ko visi tik ļoti vēlamies, tā tomēr jau būs citāda skola, jo mēs paši būsīsim citādi. Taču mums paliks šajā laikā gūtā pieredze un atziņas.

Mums visiem pietrūkst klātienē dzīves un ilgojamies pēc īstas, cilvēciskas saskarsmes. Gribas klasi, pilnu ar skolēniem, darba vidi ar darbabiedriem, draugus, pie kuriem aiziet ciemos, teātri, kur baudīt mākslu, un stadionus, kur līdzjust sportistiem. To visu novēlu piedzīvot Jaunajā gadā! ☺

Ieraudzīt talanta iedīgi katrā bērņā

Intervija ar *Dr. paed.* Anitu Skalbergu par bērnu talanta potenciāla identificēšanu un veicināšanu

Ikdienā mēdzam teikt – talantīgs cilvēks. Katrs ar to saprot droši vien kaut ko mazliet savu, bet vai talantam ir objektīva definīcija? Un kā ir ar bērnu? Vai pareizi būtu teikt “talantīgs bērns”? Kā būtu jārikojas skolai (protams, arī vecākiem), lai bērna apdāvinātību pamanītu, veicinātu, nevis iesprodotu vienādības rāmjos un tā noslāpētu? Vai skolā ierasti lielāka uzmanība nav pievērsta bērniem ar mācību un mācīšanās grūtībām, uzskatot, ka talants pats sev ceļu izlauzīs?

Dr. paed. Anita Skalberga ir vadījusi ESF projekta “Metodikas izstrāde un aprobācija vispārējās izglītības iestādēs”^{*} darba grupu un ir pētījusi šos jautājumus. A. Skalberga ir strādājusi par latviešu valodas un literatūras skolotāju, bijusi vecākā referente IZM Pedagogu izglītības atbalsta centrā un IZM Izglītības satura un eksaminācijas centrā, lektore LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātē, ir daudzu mācību līdzekļu autore.

Anna Zaula, Inese Tamsone un Alnis Auziņš, *Skola2030*,
foto: no Anitas Skalbergas albuma

Lūdzu, pastāstiet, kādi eksperti bija iesaistīti, ko projektā esat paveikuši un kur atrast izveidotos materiālus?

Projektam bija atvēlēts pusotrs gads. Mūsu grupā strādāja tikai skolotāji, pa vienam lietpratējam no šādām jomām: eksaktās un humanitārās zinātnes, interešu izglītības, sākumskolas, kā arī pedagogu profesionālās pilnveides speciālists, skolas psihologs un digitālās komunikācijas speciālists. Līdz šim bērna talanta veicināšanas tēmai nebijām Latvijā sistēmiski pievērsušies. Pati izglītības jomā darbojos jau vairāk nekā divdesmit piecus gadus, taču arī man tas bija jauns izaicinājums. Esmu pateicīga par iespēju šādu tēmu pētīt un turpinu to darīt arī pēc darba beigām. Projekts ir noslēdzies ar izstrādātu metodiku bērna talanta potenciāla identificēšanai un veicināšanai (gan tikai koncentrējoties uz vispārējām izglītības iestādēm), ar pedagoga kompetences aprakstu, kas parāda, kādas zināšanas un prasmes par bērna talanta potenciālu ir nepieciešamas katram skolotājam, un tālākizglītības programmu 36 stundu apjomā, kā arī ar 14 talantīgu skolotāju stāstiem par savu personisko pieredzi videošietos. Darbu esam pabeiguši un atdevuši to skolotājiem, skolām, lai viņi varētu uzsākt pirmos pārdomātos soļus bērna talanta veicināšanā. Projektā

^{*} Eiropas Sociālā fonda projekts Nr. 8.3.2.1./16/I/002 “Nacionāla un starptautiska mēroga pasākumu īstenošana izglītojamo talantu attīstībai”, iepirkums “Metodikas izstrāde un aprobācija vispārējās izglītības iestādēs” (identifikācijas Nr. VISC 2017/36).

Anita Skalberga

tapušie materiāli atrodami mājaslapā: <https://atbalstsizcilibai.lv/sasniedz>.

Šo tēmu pētījām rūpīgi, taču – tikai no pedagoģiskajiem aspektiem, ne no izglītības politikas viedokļa.

Jūsu grupas pētījuma centrā bija bērns. Vai pareizi būtu teikt “talantīgs bērns”, ja bērnu uzlūkojam kā “topošu pieaugušo”?

Talants nav kādas īpaši fiksētas personas pazīmes, kas nekad nemainās, bet gan pakļauts attīstības procesiem mūža garumā. Tātad talants nozīmē to, ka personai ir iespēja sasniegt izcilību kādā jomā, ja tā “mācās” pietiekami

efektīvi, un ikviens bērns ir apveltīts ar spēju mācīties. Projekta laikā, balstoties uz A. Cīglera un K. Urbana, un citu zinātnieku atziņām, definējām, ka **katram bērnam ir talanta potenciāls kādā jomā** un ka tas ir pavisam normāli – ticēt, ka ikviens ir vienreizējs un visi var attīstīt savas spējas, tikai nepieciešams, ka bērni bauda kvalitatīvas, piemērotas ierosmes un atbalstu gan no skolotājiem, gan no vecākiem. Piemēram, sešu gadu vecumā kādam bērnam varam novērot augstas intelektuālas spējas, taču kurš var paredzēt, ka 15 vai 50 gadu vecumā viņš būs talantīgs? Tātad savas spējas var arī pazaudēt, ja tās neveicina un neizmanto. Kādu dienu var pienākt brīdis, kad vairs nav iespējams sasniegt izcilību, jo vai nu nevēlamies neko darīt, neko sasniegt vai arī jau esam pārāk veci.

No pedagogijas viedokļa mēs te sastopamies ar nepieciešamību pēc ļoti izsmalcinātas domāšanas par bērna attīstību un viņa talanta potenciālu. Tajā brīdī, kad vecāki bērnu uztic izglītības sistēmai, bērns ir unikālā vecumā. Otra tāda nebūs! Apmēram divu trīs gadu vecumā bērns "ieiet" sistēmā, astoņpadsmit deviņpadsmit gados "iziet" no vispārējās izglītības posma. Kam bērns ir atdots, kam ar viņu ir jānotiek, ko mēs gribam, lai notiktu? Bērna talanta attīstība nenotiks optimāli, ja nebūs veicinošas vides un gatavības ieguldīt pūles. **Jautājums, uz ko vispirms man un mūsu grupai vajadzēja rast atbildi, bija tāds: vai mēs, pieaugušie, vispār drīkstam par kādu bērnu domāt, ka viņam nav nekāda talanta potenciāla?**

Tādus apzīmējumus kā "ģēnijs", "ģenialitāte", runājot par bērniem, nevajadzētu lietot? Un kas tad ir talants?

Nē, par bērnu domājot, nevajag. Ar vārdu "ģēnijs" labāk apzīmējam tās personas (pieaugušos), kas ir guvušas augstus sasniegumus noteiktā jomā ilgā laika periodā. Ja bērnam pietiekami agri ir novērojamas kādas dabiskas spējas augstā pakāpē vismaz vienā no talanta jomām, tad tas vēl neko nenožīmē, svarīgi ir tas, ko viņš piedzīvo un cik sistemātiski attīstīs savas spējas un zināšanas. No vides ietekmes arī nekur nevaram izvairīties. Volfanga Amadeja Mocarta gadījumā visi vēlas pierakstīt vārdu "ģēnijs" jau agrā bērnībā. Vai tas ir pareizi? Apgalvo, ka mūziku viņš komponēja jau 6 gadu vecumā. Parasti gan nemeklējam, kādi tad bija viņa komponētie skaņdarbi bērnībā. Savu pirmo lielisko skaņdarbu viņš radīja tikai 21 gada vecumā, līdz tam vairāk tā bija kā kompilācija no citu komponistu darbiem, un tas ir pašsaprotami, ja ticam tai teorijai, ka katram, lai gūtu augstus sasniegumus, ir nepieciešams 10 tūkstoš stundu (apmēram 10 gadu) pavadīt sistemātiskos treniņos. Mocarts

to "saskaitīja" jau 21 gada vecumā. Varbūt tolaik un arī pašlaik ir simtiem šādu potenciālo "mocartu", taču viņi "saskaitīs" tikai līdz 4 tūkstošiem stundu?

Pētījumā pirmais grūtākais uzdevums bija atrisināt jautājumu, ko pašlaik saprotam ar jēdzienu "talants". Vai to uzreiz var attiecināt uz bērnu, vai tomēr jāatrod kādi citi apzīmējumi? Jēdzienu "talants" attiecina uz pieaugušajiem. Par pieaugušajiem mēdz teikt – talantīgs cilvēks, ja viņš jau ir kaut ko sasniedzis, turklāt – ko ievērojamu. Joma nav svarīga, māksla vai mašīnbūve, vai pedagogija. Talantīgs cilvēks būtībā ir guvis tādus sasniegumus, kādus citi nav guvuši, ilgā laika periodā. Turpretī no bērna (ar retiem izņēmumiem, varbūt sportā) viņa sarežģītajā attīstības posmā nav jāgaida pasaules mēroga sasniegumi; tādi var būt, bet tādi drīkst arī nebūt. Jā, mēs visi esam pacilāti, uzzinot, ka bērni no Latvijas ir guvuši panākumus kādā starptautiskā olimpiādē. Bet dzīve nav olimpiāde, un bērnam nākotnē, kad viņš būs pieaudzis, būs jāgūst sasniegumi savā jomā.

Tātad talants ir kā iespējamība visiem bērniem. Un viens fizisks trūkums nenožīmē, ka nevar būt talanta iespējamība, arī bērniem, kuri mācās speciālajā izglītībā?

Jā. Visiem, izņemot gadījumus ar tik smagām veselības likstām, ka traucēta ir visa attīstība.

Pretī potenciāli talantīgiem bērniem vajadzētu talantīgus skolotājus.

Jā. Talantīgi skolotāji ir viens no nosacījumiem, lai bērna spējas varētu attīstīties. Ja lasām citu valstu pieredzi, tad varam uzzināt par problēmām un to risinājumiem, kā sagatavot skolotājus, lai viņi varētu veiksmīgāk identificēt bērna talanta potenciālu un spētu radīt apstākļus spēju attīstībai. Taču ik pa laikam atrodama informācija, ka skolotāju vidū ir daudzi, kas nevēlas atzīt un reaģēt uz dažādiem bērna talanta attīstības līmeņiem, ka daudzi strādā, pieņemot, ka bērna spējas ir relatīvi līdzīgas.

Latvijā pašlaik ir nozīmīgi pieņemt nesasteigtus lēmumus un palīdzēt skolotājam gan sagatavoties, gan uzsākt pirmo, sagatavošanās, posmu, kura laikā katrs "izārstē" savus mītus par bērna talanta attīstību, kaut nedaudz iepazīstas ar zinātniskajiem pētījumiem un metodiskajām pieejām. Katram talantīgam skolotājam "bērna talanta tēma" var kļūt par galveno darbības aspektu.

Klasē ir daudz bērnu, daži augsts spēju līmenis jau skaidri redzams. Kā skolotājam ar tādiem strādāt? Ņemt tikai

tālāk uz priekšu mācību vielu vai vadināt iet dziļumā?

Bērni ar augsti attīstītām spējām bieži vien skolotājiem ir liels izaicinājums, jo mācību saturs viņiem nav pietiekams. Dažreiz viņiem jau ir zināšanas un prasmes, kas mācību stundās vēl tik būtu jāapgūst, vai arī viņi jauno mācību saturu uztver ievērojami ātrāk nekā klasesbiedri un var sākt garlaikoties, taču citiem vēl vajag palīdzību un vingrināšanos.

Veicinot bērna talanta attīstību skolā, parasti domājam par piemērotu prasību izvirzīšanu un par tādiem uzdevumiem, kas ļauj viņiem augt un pilnveidot savas spējas. Bieži vien tie ir uzdevumi, kas vienaudžiem vēl būtu par sarežģītiem. Lai mācību saturs atbilstu bērnu mācīšanās vajadzībām un iespējām, ir nepieciešama individualizācija vai diferenciācija.

Ja ir bērns ar augsti attīstītām spējām, tad ir lietderīgi pieņemt lēmumu, ka viņam nepieciešams mācīties "ātrāk", jo šiem bērniem stundā, kura orientēta uz vidējo spēju līmeni, ir par lēnu. Varbūt viņš var apgūt vairāku klašu mācību saturu īsākā laika posmā? Pareizie lēmumi skolotājam ir jāpieņem katram bērnam atbilstīgi viņa spēju līmenim. Paaugstinātas grūtības vai daudzveidīgākas aktivitātes, t. i., "bagātāk", ir iespējamas, ja skolotājs var piedāvāt papildu uzdevumus, projektus, iekļaujot tos mācību stundā vai arī regulāri ārpus mācību stundām.

Jāmācās visi mācību priekšmeti.

Visi der – ja tas pilnveido bērna spējas. Taču kas notiek ar bērnu, ja mācību laikā viņš nemaz negūst atbildes uz jautājumiem, kas viņu interesē? Iedomāsimies, kā justos pieaugušais, katru dienu ejot uz darbu, kas viņu it nemaz neinteresē. Cik ilgi? Jā, pieaugušo vēl var sasaistīt ar labu algu kādu laiku.

Var gadīties arī tā. Bērns ir apveltīts ar lieliskām spējām matemātikā, ir atrasts mentors – pieaugušais, kas tās sistēmiski trenē, bērns mērķtiecīgi tam velta daudz laika. Tad sākas pusaudžu gadi. Bērns atklāj, ka viņam nav draugu. Un viņš pamet savu matemātikas pasauli – es eju sociālajā vidē! Vai mēs esam tik gudri un pacietīgi, lai bērnu atbalstītu "vieglāk" iziet pusaudžu laiku, nepazaudējot savas spējas un intereses matemātikā? Katram bērnam tas ir citādi. Pavisam vienkārši – tas atkarīgs no katra personības iezīmēm. Ja bērnam nepatīk būt aktīvam sociālajā ziņā, tad viņš arī pusaudžu gados visdrīzāk paliks savās nodarbēs, bet, ja viņam patīk citu sabiedrība, ir sociāli aktīvs, var arī uz laiku pamest savas intereses. Tad svarīgākais – šajā periodā no gudrajiem pieaugušajiem saņemt tik daudz informācijas, lai pusaudzis saprastu savu spēju stiprās puses, kas no jauna

palīdzētu atrast izaugsmes jomas un iekšējo motivāciju gūt sasniegumus.

Vācijā zinātnieki ir secinājuši, ka bērni piedzīvo vilšanos izglītības sistēmā, jo nav guvuši atbalstu savām interesēm, nav saņēmuši svarīgus izaicinājumus spēju attīstībai, t. s. "vilšanās spirāle". Apmēram 12 % bērnu piedzīvo vilšanos bērnudārzā, 53 % – sākumskolas posmā, no 11 līdz 15 gadiem 27 %, pēc 16 gadiem – 6 %. Kā samazināt "vilšanās" procentu?

No kā ir atkarīgs tas, vai pusaudzis, pametis novārtā savas spējas, savu sirdslietu, pie tā atgriezies? Vai no līdzās esošā pieaugušā?

Tas atkarīgs no tā, kā viņam izdosies noturēt savas intereses. Par ģēnijiem gan mēs uzzinām, ka ir vienalga, ko skolotāji viņam teikuši, var pat izslēgt no skolas, pieaugušie var tevi *norakstīt*, taču tik un tā viņi ir noturējušies. Piemēram, Enriko Karūzo mūzikas skolotājs teica: "Tu nevari dziedāt, tev vispār nav balss!"; Luijs Pastērs ķīmijā tika novērtēts kā viduvējs, kad viņš apmeklēja koledžu; Vinstons Čērčils tika uzskatīts par nespējīgu mācīties; amerikāņu rokmūzikas lēģenda Nīls Daimonds tika izslēgts no kora.

Talants pats sev ceļu izlauzīs... Ienāca prātā stāsts par Dullo Dauku. Viņš ielauzījās arodā pat par spīti tam, ka meistars viņam neko neierādīja, jo Dauka bija apķērīgs, ieinteresēts. Zinātkārs puika, tikai bez gudriem pieaugušajiem līdzās.

Bērni ar augstu talanta potenciālu paši tiks galā ar visu – tas ir viens no mītiem. **Talantīgi bērni nevar paši sevi mācīt. Skolotāja loma ir izšķiroša, gan lai pamānītu, gan lai veicinātu spēju attīstību. Tāpat kā "zvaigžņu" sportisti trenējas kopā ar kvalificētiem treneriem, tāpat bērniem ar augstām spējām vajag skolotāju, kas plāno izaicinājumus un atbalsta viņus.**

Projekta laikā piezvanīja kāda mamma un izstāstīja sāpīgo pieredzi par savu bērnu. Puisēns, gandrīz kā Dauka, agri parādījis unikālas iezīmes. Jau mazs bērns būdams, ar šķērēm no baltas lapas izgriezis vizuālus tēlus ar sarežģītām detaļām. Vecāki nav tam pievērsuši īpašu uzmanību. Sākumskolā audzinātāja jau ziņojusi vecākiem, ka ar bērnu kaut kas nav kārtībā, viņš negrib pakļauties, neizrāda interesi lasīt, grib visu laiku veltīt kaut kam savam. Viņu interesēja fizika un citi eksakto zinātņu jautājumi, vecāki atbalstīja, pīrka nepieciešamo zinātniskajiem eksperimentiem mājas apstākļos. Sākumskolā

zēns cerēja, ka varēs attīstīt to, ko grib, gūt atbildes uz daudziem sev svarīgiem jautājumiem, bet skolotāji jau pirmajās klasēs pateica, ka jāiet uz ... pedagogiski medicīnisko komisiju. Vecāki, to dzirdot no kompetentiem cilvēkiem, arī aizgāja. Sākumskolas beigās bērns jau bija iemantojis daudz veselības problēmu, arī vecāki. No jauna viņš atdzīvojies tad, kad, salauzis kāju, pats izgudrojis sev pārvietošanās ierīci. Pamatskolā nonācis jau ar dziļu nolemību, ka ar viņu kaut kas nav kārtībā. Jā, komisija bija ieteikusi ar zēnu strādāt individuāli, bet skolotāji atbildējuši, ka nav laika to darīt. Nomainīta skola, taču nekas nav mainījies. Bērnam jau pastiprinājušās veselības likstas, lietojis zāles. Kādu dienu šis zēns, tobrīd 8. vai 9. klases skolnieks, sapratis, ka ar viņu kaut kas ļoti nav kārtībā, agri no rīta skolā nostājies uz palodzes pie atvērta loga. Tikai laimīgas sagādīšanās dēļ tai brīdī kāds gājis garām un zēnu no palodzes norāvis.

Tādā situācijā var nonākt bērns ar savām unikālajām interesēm un spējām, ja pieaugušie skolā to nepamana. Šāds gadījums, kad bērnam nav blakus gudra skolotāja, nav vienīgais. Zēns vēlreiz nomainīja skolu, un ir jautājums, kas ar viņu notiks tālāk. Ilgu laiku viņam būs jāatveseļojas no sistēmas, jāatgūst pārliecība par saviem spēkiem.

Ir tāda patiesība: jo ātrāk talanta potenciālu ieraudzīs un pieņems lēmumu, kā to vislabāk attīstīt, jo ātrāk cilvēks dzīvē gūs unikālus sasniegumus. Iespējams, mums varēja rasties savs Einšteins...

Skumjš stāsts par atlikto dzīvi. Bet kam būtu jānotiek, lai attaptos, lai mainītos?

Mana pārliecība ir tāda: ja vēlamies izglītības politikā iekļaut virzienu – sargāt un attīstīt katra bērna talanta potenciālu, tad skolotājam pašam ir talantīgi jādomā. Nekad nevienam priekšā nenoliks pilnīgu instrukciju, recepti, kā rīkoties gluži visās situācijās. Tas būtu vienkārši – ja tu ievērosi visus noteikumus, rezultāts būs labs. Taču ir jāredz katrs un jāsāk ar katru viņa unikālajā vietā. Jāsaprot, kad jāpagaida. Pacietīgi un uzmanīgi gaidīsim! Gan izšķilsies!

Mums ļoti jādomā par to, kā padarīt skolotājus intelektuāli spēcīgākus un ar īpašiem laika resursiem bērna spēju veicināšanai.

Un arī sirdsgudrākus. Atkal atgriežamies pie jautājuma par skolotāja talantu. Kas ir talantīgs skolotājs?

Skolotāja profesija balstās uz diviem talanta veidiem, un abiem jābūt vienlīdz labi attīstītiem: intelektuālajam un sociālajam, kas ir īpaša spēja veidot nobriedušas, konstruktīvas attiecības ar citiem cilvēkiem un līderība.

Tas nav talantīgs skolotājs, ja viņam piemīt tikai viens no talanta veidiem. Citiem vārdiem sakot, svarīgi, lai skolotājam būtu gan sirds, gan galva darbotos pilnībā. Ir tā, ka sociālo talantu skolotājs ikdienā trenē, viņš ir spiests to darīt, jo dzīve noliek priekšā izaicinājumus, kaut kā ar tiem jātiek galā. Vai skolotājs apzināti trenē savas intelektuālās spējas? Es tā nejautu, lai vainotu skolotājus, ka viņi neatrod laiku sevī pilnveidei. Kā to var darīt, zinot, kā skolotāji visus pēdējos gadus ir nodarbināti, būdami pārslodzē, iegrimuši savās eksistenciālajās problēmās... Taču par to ir jādomā. Vienlaikus uzskatu, ka mums ir daudz talantīgu skolotāju, kas dara maksimālo, lai paši attīstītos.

Talantīgi bērni nevar paši sevi mācīt. Skolotāja loma ir izšķiroša, gan lai pamanītu, gan lai veicinātu spēju attīstību. Tāpat kā “zvaigžņu” sportisti trenējas kopā ar kvalificētiem treneriem, tāpat bērniem ar augstām spējām vajag skolotāju, kas plāno izaicinājumus un atbalsta viņus.

Skolotājam ir jāpieņem milzum daudz lēmumu. Te saskaramies ar lēmuma pieņemšanu un gudru rīcību. Skolotājs ierauga bērnu, kuram acis zib. Dažus mēnešus ir jāpavēro, uz kuru pusi vairāk “zib”, un, kad radusies daudz maz skaidrība par bērna spēju stiprajām un arī vājajām pusēm, ātri jāpieņem daudz lēmumu: kā šim bērnam ir jāpalīdz?

Te ir vēl kāda problēma saistībā ar visas sabiedrības attīstību. Manuprāt, mēs visi šūpojamies tādā vieglumā, izklaides koncepcijā. **Lai notiktu bērna talanta attīstība, katru dienu viņam būtu jāpārvar kaut nelielas grūtības.** Tāpat zināmā mērā jāmaina mācīšanās kultūra. Skolotājam tas būtu jāizskaidro skolēnam un jāsaka – mīļo bērniņ, ziņo man, ja es tev esmu iedevis uzdevumu, kas tev ir nedaudz par vieglu! Ja skolēns katru dienu priecājas – oi, man atkal desmit balles, – tad patiesībā par to būtu gauži jāraud, jo viņš grib dzīvot viegluma eiforijā. Nav uzreiz jādod pats, pats grūtākais, bet skolotājam jāprot pamazām likt klāt grūtuma pakāpi, tikai tā var virzīties uz priekšu.

Jā, nemitīgi jābūt mazam izaicinājumam. Un kvalitatīvā puse ir svarīgāka par kvantitatīvo?

Katrs talanta veids atšķiras. Pat intelektuālajā jomā bērna potenciāls var izpausties kādā vienā aspektā, piemēram, valodā vai matemātikā vai vairākās, tāpēc skolotājam lēmumi jāpieņem, raugoties uz konkrēto bērnu. Svarīgi ir divi principi, pēc kuriem pieņem lēmumus konkrētā situācijā. Vienu sauc par **paātrināšanu**, otru – par **bagātināšanu**. Bagātināšana nozīmē dot dziļāk, plašāk, nesteidzoties uz priekšu. Savukārt paātrinājums nozīmē ļaut ļoti ātri skriet uz priekšu. Manuprāt, Latvijā ar paātrinājumu sastopamies vienīgi tad, kad vecāki nolemj – palaist ātrāk bērnu uz skolu. Tas pārsvarā ir vecāku lēmums. Taču jāuzsver, ka ļoti jāņem vērā bērna individuālās īpatnības. Varbūt ir labāk nevis paātrināt, bet bagātināt? Piemēram, ar šahu, vijoļspēli u. tml.? Pievienot attīstībai kaut ko unikālu. Jāskatās uz bērna talanta potenciālu. Ja bērnam ir padziļināta interese par matemātiku, bērnam var dot paātrinājumu tikai šajā ziņā, piemēram, vēl esot pirmsskolā, matemātiku – tikai šo vienu priekšmetu! – mācīties jau sākumskolas pirmajā klasē. Un tad, kad šis bērns sāks mācīties pirmajā klasē, viņš varbūt jau ies mācīties matemātiku ceturtajā klasē. Arī tāds var būt paātrinājums. Vai ir kādi šķēršļi, lai tā rīkotos? Te nevajag nekādas pavēles, nevajag Ministru kabineta noteikumus. Ja būs pavēles, tad gan var rasties jaunas problēmas.

Ko tad, ja vecāki redz, ka bērnam tā pati matemātika padodas ļoti labi, un lūdz skolotāju dot grūtākus uzdevumus, bet skolotāja atbilde ir – tāpat jau ir labi? Programma ir tāda, mums jāiet saskaņā ar to...

Skolotājs tad nespēj pieņemt lēmumus. Visiem dot vienādi ir vienkāršāk. Es neko nepārmetu skolotājiem. Tomēr gribu teikt – mums jāizturas saudzīgāk pret bērnu smadzenēm. Skolotājs klasē var pielāgot situācijai atbilstošu algoritmu. Un skolēniem pateikt: "Šodien jūs varat izvēlēties. Taču izvēlēties drīkst tad, kad paveikts vismaz viens no pirmā līmeņa uzdevumiem." Iet uz otro vai trešo līmeni, tā ir skolēna izvēle. Un skolotājam draudzīgi jāaprunājas ar bērnu. "Tu taču varēji šodien būt drosmīgāks, tev nepieciešams attīstīt domāšanas ātrumu. Kāpēc tu izvēlēties tikai pirmo līmeni? Kādēļ šodien tev bija grūti plānot "izaicinājumus" sev?" Tās ir sarežģītas un vienlaikus arī vienkāršas sarunas. Mums ir jābūt gudriem pieaugušajiem. Es vairāk baidos par to, ka bieži vien tādi neesam, ka paši nedomājam, ka baidāmies ieraudzīt un izlemt.

Nosacīti var runāt par divu veidu talantīgiem bērniem. Ir akadēmiski

spēcīgie, ātrās attīstības bērni, un ir tādi, kuri ir apdāvināti kādā jomā, bet vienlaikus viņiem ir arī kādas sociālas problēmas, Aspergera sindroms u. tml. Kā skolai strādāt ar vieniem un otriem?

Jā, mēs visi esam atšķirīgi, bet es te nesaskatu problēmu. Par to nebūtu jāsatraucas. Lai bērns ar autismu iezīmēm mācās sev ērtajā ātrumā, jā, varbūt jāatrod kāds cita līmeņa treniņš. Nevienam nav jānoraksta vai jāparaksta – nav un nebūs nekādas spējas. Tāpat bērni ar hiperaktivitātes pazīmēm, ar mācīšanās traucējumiem. Katram bērnam ir talanta potenciāls kādā jomā, specifisks, nenoskaidrots maksimums un personības vienreizīgums. Jautājums ir par to, vai kāda bērna diagnoze nerada skolotājiem uztveres problēmas.

Vai ātrie bērni vienmēr ir zaudētāji, ja skolotāji viņiem liek palīdzēt citiem klasesbiedriem? Varbūt arī talantīgie no tā ko iegūst?

Vispirms – visi bērni ir brīnišķīgi, gan ātrie, gan lēnie, tas tikai apliecina, cik mēs esam vienreizēji. Vai skolotājs drīkst šādi izmantot kādu bērnu, lai palīdzētu citam? Atbildes var būt dažādas. Piemēram, ir matemātikas stunda, tātad ir paredzēts laiks un telpa, lai skolēns to pilnvērtīgi izmantotu savu intelektuālo spēju attīstībai, un tad ātrajam skolēnam (vai kā citādi mēs viņu nosauktu) varētu būt jautājums: "Kāpēc, skolotāj, tu man liec palīdzēt tai meitenei, kura pati netiek galā?" Cita lieta, ja skolotājs rīkotos apmēram tā – vispirms raksturo, ko konkrētais skolēns spēj intelektuāli paveikt, precīzi izdarīt, un tad saka: "Mēs jau iepriekš abi esam vienojušies, ka būtu ļoti labi, ja tu meklētu iespējas sev trenēt arī sociālās spējas. Vai tu tam piekriti? Vismaz spēju labi vadīt sarunas. Es jau saprotu, ka tev tas ne visai patīk... Šodien ir brīnišķīga iespēja. Aizej pie tās meitenes ..." Iegūts abi skolēni. Tikai tā var ātros lietot atbalstam.

Bet, ja ātrajam bērnam jau ir labas sociālās iemaņas?

Tad ne. Tad skolotājam jā rūpējas, lai viņš attīsta savas intelektuālās prasmes. Stundas laiks jāiemācās izmantot pilnvērtīgi ne tikai skolotājam, arī bērnam.

Vai vajag bērnus sadalīt pēc spējām (klases – a, b, c)? Klase ir liela, bērni – dažādi, kā skolotājam rīkoties, lai palīdzētu vieniem (ar augstu spēju pakāpi) attīstīties, nepazeminot citus?

Divi galvenie principi lēmumu pieņemšanai ir tie paši: paātrināšana un bagātināšana. Ko īsti varam grupēt? Sagrupēt bērnus ļoti agrā vecumā, ļoti jutīgajā bērna attīstības posmā, ir riskanti. Mēs nezinām, kas ar bērniem var notikt. Piemēram, Einšteins esot tikai četros gados sācis runāt un septiņos gados – lasīt.

Ko un kādēļ grupēt? Drīzāk jau līdz brīdim, kad bērniem beidzas pusaudžu vecums, mācību procesā neko nevajadzētu grupēt. Vajadzētu tikai saprast, ko un kā katram palīdzēt. Pusaudžu gadu beigās grupēšana notiek – jau tagad. Tad skolēni paši spēj lemt, izvēlas mākslas vai sporta skolu, vai ko citu pēc savām interesēm.

Vai varam atrast kādus resursus ārpus mācību procesa, kurā var sastapties dažāda vecuma bērni ar savām īpašajām interesēm? Tas ir labs jautājums. Piemēram, no visa Saldus rajona dažāda vecuma bērni sasēžas vienā autobusā un brauc uz Druvas vidusskolu pie skolotāja Normunda Svētiņa, kur mācās programmēt u. tml. Tur ir viens ģeniāls pedagogs, kas prot brīnišķīgi iesaistīt arī savus bijušos skolēnus.

Vai atkal – citā skolā ir īpaša zinātnes diena, kad dažāda vecuma bērni satiekas pie fiziķa un visu dienu risina savus unikālos jautājumus, kas pierāda, ka nebūt nav tā, ka viss interesantais atrodas ārpus skolas.

Vēl šāds piemērs. Stundu sarakstā paredz vienu noteiktu laiku (ne katru dienu), kad katrs bērns strādā pēc savām interesēm, dara to, kas viņu saista. Vai nav skaisti? Un ko tas daudz prasa? Vai skolotājam īpaši jāgatavojas? Nē! Ko vajag? Palīdzēt skolēniem saprast, ko nozīmē darboties atbilstīgi savām interesēm. Un vēl – nesatraukties un nesatraukt tos bērnus, kuriem vēl nav savu interešu vai kuri tās vēl nav apzinājušies. Taču virziens ir pateikts, un būtu labi katru dienu atgādināt – šodien tu vēl nezini, kas tevi interesē, bet rīt tu zināsi. Ir lieliski sev uzdāvināt skaistu interešu meklēšanas laiku. Protams, visā šajā procesā gan jau būs kas tāds, kas skolotāju arī apgrūtinās, kādi skolēnu meklējumi un atziņas, taču kopumā tas ir brīnišķīgi.

Kādu stratēģiju izvēlēties vecākiem un skolotājiem, ja ir reti, netipiski gadījumi, kad bērns ir neapšaubāmi spējīgs vairākos virzienos – 3, 4, 5? (Dzejnieks Harijs Heislers bija arī talantīgs šahists, dambretists, bokseris, mūziķis un gleznotājs.) Vai mēģināt attīstīt visus, saskaroties ar ierobežotiem laika un vēl citiem resursiem, vai apzināti kaut ko neattīstīt? Kā to saprast, ko upurēt?

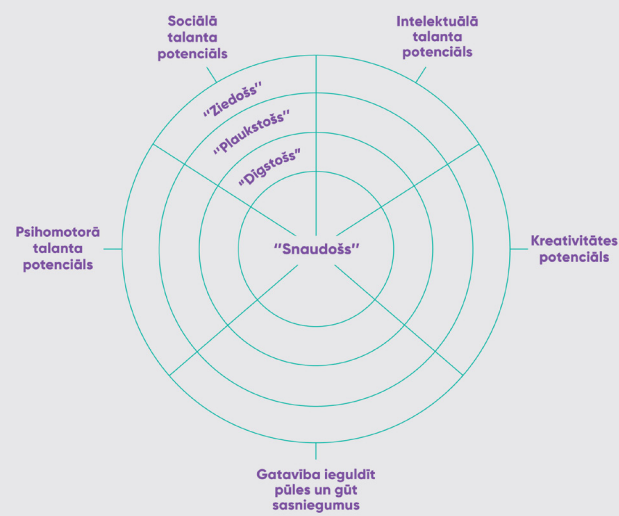

Modelis bērna talanta identifikācijai un veicināšanai izglītības iestādēs Latvijā («talanta globuss»)

Tas ir brīnišķīgi, ja ir daudz spēju. Gan intelektuālais, gan mākslinieciskais, gan psihomotorais talants. Iespējams, ka cilvēks var nodzīvot laimīgu, pilnvērtīgu dzīvi, darbojoties visos šajos virzienos. Tikai ļoti labi būtu šādam bērnam vai jauniešim apzināties, ka augsti sasniegumi būs tikai tajā jomā, kurā visvairāk ieguldīs pūles. Blakus vajag gudru pieaugušo, kurš māc atspoguļot to, ka, izkopjot šīs spējas, tu varētu būt *tas*, attīstot tās, tu sasniegtu *to*. Nekas vairāk šādiem bērniem arī nav jāpasaka. Viņiem pašiem jālemj, tā būs viņu dzīve. Mēģināt izkopt visus virzienus? Ja cilvēkam ir talanti piecās sešās jomās, tad jāapzinās, ka zemes dzīve ir par īsu, lai visus vienlīdz attīstītu. Taču kurš pateiks, ka tā nevajag dzīvot – darboties visās jomās, ja tas dod prieku?

Projekta laikā – mūsu ierobežojošais ietvars bija bērna talanta attīstība izglītības iestādē – izveidojām *talanta globusu*, kas parāda iespējas, kā domāt par bērna talanta attīstību un svarīgākajiem faktoriem. Galvenie cilvēkdarbības veidi, kā talants var izpausties – intelektuāli, mākslinieciski, sociāli, psihomotori, praktiski. Tagad iztēlosimies, kas būtu vajadzīgs izcilam juvelieriem! Noteiktas spējas visās jomās? **Tas pedagogiskajā procesā ir pats svarīgākais – iemācīt bērnam ieguldīt pūles savu spēju attīstībā. Ja bērnam tas pazūd, ja negrib vairs pūlēties pats savā labā, ir nopietni jājautā – kas noticis? Kāpēc viņš negrib neko darīt?**

Bērna talanta potenciāla jomu profils

"Snaudošs" talanta potenciāls – izpausmes nav novērojamas vai arī iezīmējas ļoti vāji.
"Dīgstošs" talanta potenciāls – izpausmes ir novērojamas pazīstamā un drošā vidē, noteiktos apstākļos un kontaktā ar noteiktiem cilvēkiem.
"Ziedošs" talanta potenciāls – reaģē uz situācijām radoši, patstāvīgi, netipiski vai pat ļoti atšķirīgi no vairuma vienaudžu izpausmēm.
"Plaukstošs" talanta potenciāls – bieži demonstrē noteiktas prasmes, uzvedības izpausmes, netipiskas vairumam viņa vecuma bērnu.

Kas ir kreativitāte? Ātrums, ar kādu cilvēks var dzīvot gūt sasniegumus. Tā ir īpaša domāšana, kas ir attīstāma. Svarīgi, lai tā piemistu pašam skolotājam. Cilvēks var atdot tikai to, kas viņam pašam pieder. Skolotājs var teikt "radošs uzdevums", bet tur var nebūt ne kriptiņas no tiem radošās domāšanas procesiem, kuriem tur jābūt.

Un vēl svarīga ir vide. Ģimenes vide, izglītības iestādes iekšējā vide, lai tā būtu tāda, kas palīdz bērna talantam augt, attīstīties.

Mājaslapā (sk. raksta sākumā) varat atrast gana daudz materiālu par intelektuālo, sociālo un psihomotoro jomu, bet par māksliniecisko un praktisko daudz neatradīsiet. Tādēļ, ka pietrūka laika, ka mūsu komandā nebija daudz cilvēku. Mākslinieciskajā jomā skolai nav atvēlēts daudz laika, arī praktiskajā jomā bērnam skolā grūtāk sevi izpaust. Piemēram, kā bērnam parādīt savas spējas, ja viņu ļoti interesē mašīnbūve? Vai atkal – sestās klases skolēns nolēmis radīt pasaulē nebijušu tomātu sugu. Vecāki ir ieguldījuši resursus, ir uzceltas siltumnīcas, zēns dzīvo tikai tajā pasaulē. Skaisti. Bet kā par to uzzināt skolā, ja dabaszinībās viņam tikai 4 balles? Ļoti maz iespēju. Jāapzinās, ka ne jau visas bērnu intereses izglītības sistēmā atspoguļojas.

Un vēl. Mēs radījām "stāstu" par bērna talanta potenciālu, redzējumu, kā bērns skolā var parādīt savas spējas.

Izraudzījāties metaforu "sēklas grauds", kas ir simbols dzīvībai, arī neattīstīto iespēju pārpilnībai. Bērna talanta potenciāls var atrasties "snaudošā pakāpē" ļoti ilgi, un neviens neko neredzēs. Var būt "dīgstošā pakāpē", taču mums joprojām grūti kaut ko ieraudzīt. Tās ir situācijas, kādās skolotāji arī satiekas ar bērniem. Un tad jau ir tā daļa, kur ikvienam skolotājam vajadzētu būt tik redzīgam, ka vairs nedrīkst izlikties, ka nesaprot, kas tur veidojas – "plaukstošā pakāpē". Visbeidzot, pēdējā pakāpē, kad bērna spējas ir ieraugāmas ļoti augstā pakāpē, un to attēlojam kā "ziedošu augu". Pārliecība ir tāda, ka skolas laikā nav jāgaida augļi. Skolotāj, to negaidi! Dzīvē tie būs. Tev ir jāsaņem pirmie ziedi.

Taču klase var būt pilna ar bērniem dažādās talanta attīstības pakāpēs. Pirmajās divās skolotāju uzdevums ir tikai būt uzmanīgiem, nekāpt virsū, neraut ārā, nepārbaudīt, cik tur ir dīglis. Pēdējās divās – darīt visu iespējamo, lai bērna spējas tiktu attīstītas.

Vai nav tā, ka tiem bērniem, kuri bieži brauc uz olimpiādēm, dabū daudz atzinības, reizēm sāk bremsēties attīstība? Varbūt šos bērnus par daudz saslavē. Kāds ir jūsu skatījums?

Jautāšu preti: vai jums nešķiet, ka līdz šim bērna talants ļoti bieži tiek saistīts tikai ar viņa sasniegumiem mācību olimpiādēs? Tā ir šaura domāšana. Visai bieži skolēnu pierunā aizbraukt piedalīties olimpiādēs. Ja bērnam intelektuālais potenciāls ir ļoti augsts, tad viņš būtībā var piedalīties visās olimpiādēs. No bērna viedokļa skatoties, varētu būt tā: man šis skolotājs patīk, tāpēc piedalīšos olimpiādē, šis man ne visai, tāpēc neiešu. Bērns var arī neapzināties savas intelektuālās spējas. Viņš apzinās tikai iespējas "aizstāvēt savas skolas godu". Kāda sadarbība bērnam ir izveidojusies ar skolotāju, cik labi viņš apzinās savas stiprās un vājās puses? Ja skolēns netiek īpaši trenēts olimpiādei, taču ilgstoši skolotājs plāno bērna spēju attīstību, un abas puses to darījušas pēc labākās sirdsapziņas, tad skolotājs pirms olimpiādes varētu teikt apmēram tā: "Klau, vai tu gribētu pārbaudīt savus spēkus? Tās nav Olimpiskās spēles, par medaļām nedomāsim, bet tā ir interesanta iespēja." Vai pat tā: "Aizbrauc, lai tu pārliecinātos, kā tu spēj domāt stresa apstākļos." Manuprāt, tāda attieksme un tādu sarunu pietrūkst. Reizēm pat saka tā, ka skolotājam, pirms viņš kādu bērnu sūta uz olimpiādi, jābūt ļoti zinošam par šo olimpiādi. Olimpiādes bērnus var arī traumēt.

Ir dzirdēts par talantīgiem bērniem ar plašu interešu loku, kuri nespēj

noenkuroties, un, beidzot vidusskolu, tādiem grūti izvēlēties, kurp tālāk doties. Vai ir tā, ka pieaugušajam jāuzspiež virziens? Jaunietis tam piekrīt, sāk iet tajā virzienā un pēc tam pats saprot – jā, tas ir mans vai arī – nē, to nu es tiešām nevēlos.

Ja pēc vidusskolas jaunietis nezina, kurp doties, tad ir daudz zaudētā laika, un blakus nav bijuši pieaugušie, kas spējuši ieraudzīt bērna īpašās spējas un palīdzējuši tās apzināties. Vēl nav pieņemts lēmums par savu dzīvi? Bērnā augot būtu jāuzrodas sapratnei, kādā jomā ir spējas, kas ir stiprās puses, kas – vājās. Kamēr bērnam dodam tikai sausas, formālas atbildes summatīvajā un arī formatīvajā vērtējumā, tikmēr viņam neradīsies sapratne pašam par sevi un to, ko iesākt ar savu dzīvi.

Vai vajag piespiest? Medijos esam lasījuši, ka Raimondu Paulu piespieda spēlēt klavieres, un tagad mums ir ģeniāls komponists, taču par viņa bērnību maz ko zinām. Bērns var ar interesi un sistemātiski attīstīt savas spējas kādā jomā tikai tad, kad viņam ir iekšējā motivācija. Ja no ārpuses nāk spēcīga "ārējā motivācija", tā var nodarīt vairāk ļauna nekā laba. Tātad mums jābūt tik redzīgiem, lai visu laiku rūpētos par iekšējo motivāciju.

Lieliski, ja skola piedāvā plašu interešu izglītības klāstu, vecāki arī virza bērnus uz dažādiem pulciņiem. Kā neapmaldīties lielajā piedāvājumā?

Jautājums ir par to, kur pats bērns grib ieguldīt lielākas pūles. Enerģijas daudzums katram bērnam arī atšķiras. Jo bērns ir jaunāks, jo labāk būtu ļaut viņam izklejoties pa dažādām interešu izglītības jomām. Lai sākumskolas posmā izmēģina daudz ko! Tā vajadzētu izveidoties pieredzei, kas ļauj apzināti izvēlēties savu interešu jomu. Var arī vēlāk atgriezties pie kaut kā agrāk jau pamēģināta. Tikai nevajag vienlaikus sūtīt bērnu uz visiem iespējamajiem interešu izglītības pulciņiem. Kas notiks, ja viņš tā pārpūlēsies, ka neko vairs negribēs? To sauc par vecāku egoismu – vēlmi piepildīt paša neīstenotos sapņus sportā vai mūzikā, vai mākslā.

Lūdzu, dažus praktiskus ieteikumus skolotājiem! Bieži dzirdam – klasē daudz dažādu bērnu, kā sagatavoties, lai aptvertu visus?

Jā, tas bieži vien dzirdēts no skolotājiem. "Manā klasē ir trīsdesmit skolēnu, ko tad te var darīt, es taču nespēju sagatavot trīsdesmit dažādas stundas." Zinātnieki atbild ar pretjautājumu: "Vai tad 7V mācības funkcionē? Kā būtu ar vienu mācību stundu, kas balstās uz to, ka vienu tēmu var apgūt atšķirīgos veidos?" Ko

nozīmē 7 V? Visi viena vecuma bērni vienā laikā un vienā telpā kopā ar vienu skolotāju un vienādiem mācību līdzekļiem vienlīdz labi sasniedz vienu un to pašu mērķi? Ja meklējam, kā kļūt talantīgākiem domātājiem, kā darīt citādi, tad ir jāpārveido šī formula – vismaz līdz 6V vai 5V. Cik daudz pārveidosim, tik talantīgi esam. Kāpēc jābūt vienam mērķim? Mēs taču visi esam tik atšķirīgi. Nē, mums kā rūpnīcā vajag visiem vienu mērķi! Vienlīdz labi? Nekad tā nebūs. Samierināties, taču ļaunam iet katram uz priekšu. Kāpēc mums jāizvēlas vienādi līdzekļi? Lai paliek kaut vai trīs, pat divi. Viens skolotājs un viena telpa. Un varbūt pat ne telpa.

Kā rīkoties skolotājam, kurš saprot, ka skolēns, ar kuru viņš strādās, ir talantīgāks par viņu pašu? Kā veidot vidi, lai talantīgs skolēns organiski realizētu savu talantu?

Man tas liekas gaužām vienkārši. Jāmeklē iespējas bērnu atdod tālāk, nevis dusmoties, ka viņu interesē tas, kas pašu neinteresē, un iegrožot bērna spēju attīstību.

Atceramies paātrināšanas principu! Rīgas skolām šādos gadījumos rīkoties ir pavisam viegli – jāizmanto augstskolu resursi. Piemēram, mācoties vidusskolā Rīgā, skolēns jau var iet uz RTU kaut ko paklausīties. Doma ir tā pati, dot skolēnam izaicinājumus, lai viņam būtu kaut mazliet grūtāk. Labi, es kā skolotājs vairs nevaru neko izdomāt, bet es varu rūpēties, lai skolēna spēju attīstība neapstājas.

Kāda atbalsta sistēma varētu līdzēt skolotājam, kurš, iespējams, jau ir fiziskā un emocionālā pārslodzē?

No vienas puses, tas ir izglītības politikas jautājums. Vai gribam, lai mums ir gudri, domājoši skolotāji? No otras puses, tās ir cilvēka individuālās vajadzības. Pieaugušam cilvēkam kādā brīdī pašam jāsaprot, kas ir viņa psihi sargājošie mehānismi. Nevienš cits jau nesargās.

Jā, tas varētu būt pētījuma temats – meklēt atbildes, kāpēc skolotāji nespēj nosargāt paši sevi. Bieži vien atbildes meklējamas vēlmē būt paklausīgam teicamniekam, pilnīgi visu izdarīt bez kļūdām. Pieaugušam cilvēkam vajag pilnvērtīgu skatījumu pašam uz sevi. Kamēr viņš alkst pēc *ordeņa*, uzslavas, šādas stabilitātes viņā nav. Un, ja vēl pedagoģiskās padomes sēdē viņu nostostē par to, ka nav vajadzīgo panākumu olimpiādēs vai eksāmenos... Ja tev ir pārliecība, ja tu zini, kā tu strādā, tad liekam uztraukumam nav vietas. Ja tu esi pārliecināts, ka katram skolēnam spēj iedot to, ko viņam vajag, tad šaubām nevajadzētu grauzt. Arī skolotājam ir jāiemācās ticēt savām spējām, savam talantam. ☺

Desmit principi darbā ar bērniem, kuriem ir mācīšanās traucējumi

Konferencē “Skola katram bērnam”, kas norisinājās 8. oktobrī Ogrē un kurā izglītības praktiķi un rīcībpolitikas veidotāji sprieda, kā mācībās pilnvērtīgi iekļaut katru skolēnu, matemātikas skolotāja no Lielbritānijas Henrieta Bola (*Henrietta Ball*), kas strādā Pārkhauzas skolā Ņūberijā, vadīja darbnīcu par to, kā produktīvi strādāt klasē, kurā mācās skolēni ar mācīšanās traucējumiem.

Sagatavoja Ieva Ušča, *Skola2030* eksperte

Darbs klasē, kurā mācās skolēni ar mācīšanās traucējumiem, saistīts ar vairākiem izaicinājumiem: skolēnu zināšanām un prasmēm, skolēnu uzmanības noturību un koncentrēšanās spējām, skolēnu ticību saviem spēkiem un spēju sevi motivēt, skolēnu prasmi pielikt pūles un pacietību, lai sasniegtu vēlamos rezultātus. Skolotāja H. Bola strādā skolā desmito gadu un ir izmēģinājusi

dažādus risinājumus šiem izaicinājumiem un pieejas, lai klases darbā iesaistītu un virzītu uz sasniedzamo rezultātu katru skolēnu. Darbnīcā skolotāja dalījās ar desmit principiem, ko izmanto, plānojot un īstenojot savas stundas, lai katrs viņas klases skolēns dienas beigās tiešām būtu sapratis to, ko tajā dienā matemātikā ir mācījies.

Augstas gaidas no katra skolēna, arī no tiem, kam sokas grūtāk. Ja skolotājs sagaidīs, ka ikkatrs bērns

piegalās un pieliek pūles, tad skolēni arī vairāk darīs un centīsies. Turpretī, ja no tiem, kam veicas grūtāk, gaidīs mazāk, tad tāds – “mazāks” – arī būs rezultāts. Šis stāsts nav par to, kādi ir skolēni, bet par to, ko mēs, pieaugušie, viņos saredzam un kā palīdzam skolēniem noticēt, ka viņi var daudz izdarīt.

1. Pirmais solis – pašiem skolotājiem noticēt, ka skolēni var.

H. Bolas klasē tas nozīmē:

- atbilstošas uzvedības prasības klasē;
- augstas darba ētikas prasības klasē;
- vienādas prasības pret visiem skolēniem – tiem, kam ir grūtības, un tiem, kam ir augsts sniegums;
- vienota rīcības politika skolā, risinot skolēnu neatbilstošu uzvedību;
- nekādu kompromisu uzvedības vai darba ētikas jautājumos.

H. Bola savas prasības pārrunā ar skolēniem, tās atgādina un pie tām turas. Viņa uzsver, ka galvenais, uz ko koncentrējas, – kā panākt, lai katrs skolēns piedalās, strādā, cenšas. Pat cītīgs darbs dažkārt nenozīmē, ka uzreiz būs labs rezultāts. Taču atbilstoša uzvedības un darba ētika ir pirmais solis, priekšnoteikums tam, lai mācīšanās vispār notiktu.

2. Vienāds darba process katrā stundā. Skolotājs precīzi paskaidro, kas skolēniem jādara, izskaidro darbu secību, procesu, un skolēni praktizē, līdz darbs izdodas. Skolēniem ar mācīšanās grūtībām ir svarīgi jau pirms ienākšanas klasē zināt, kas viņus sagaida. Vienots darba process, vienādas aktivitātes katru reizi, kas ritmiski mainās pēc neilgiem laika sprīžiem, skolēniem palīdz koncentrēties darbam. Kad skolēni labi pārzina un prot darba procesu, viņi var visu uzmanību un pūles veltīt satura apguvei.

H. Bolas klasē tas nozīmē:

- izdomāt, kāds būs parastais darba process klasē, un izstāstīt to skolēniem pirmajā tikšanās reizē;
- veltīt laiku, lai kopā ar skolēniem trenētos ievērot šo darba procesu. Pārliecināties, ka tiešām katrs saprot, kas jādara, un katrs arī mēģina to izdarīt. Trenēties tik ilgi, līdz visi skolēni zina vienotu darba procesu un prot to ievērot.

H. Bola stāsta, ka, uzsākot darbu ar jaunu klasi, jāvelta vairāk laika, lai skolēni iemācītos darba procesa soļus. Īpaši svarīgas ir pirmās darbības, ko skolēni veic, ienākot klasē. Piemēram, šobrīd tās ir – ienākam klasē, dezinficējam rokas, apsēžamies, izņemam pildspalvu, pildām iesildīšanās uzdevumu. Šāds raitis stundas iesākums ir veids, kā uzreiz pievērst skolēnus darbam un mazināt uzvedības problēmas visas stundas gaitā.

3. Skolēnu pārliecības stiprināšana. Katrā stundā ir jābūt kaut kam tādā, ko katrs skolēns saprot un ko katrs spēj pareizi izdarīt.

H. Bolas klasē tas nozīmē:

- izvirzīt katram sasniedzamus mērķus;
- stiprināt skolēnu prasmi savstarpēji sniegt pozitīvu atgriezenisko saiti;
- rādīt skolēniem, cik daudz viņi ir paveikuši;
- rādīt skolēniem, ka pūles un grūtības ir dabiska mācīšanās daļa;
- pamanīt un izcelt katra skolēna panākumus.

H. Bola: “Es varu panākt, ka skolēni daudz sasniedz, ja viņiem ir pārliecība par saviem spēkiem. Tāpēc sāku ar pārliecības stiprināšanu.”

H. Bola savas prasības pārrunā ar skolēniem, tās atgādina un pie tām turas.

Viņa uzsver, ka galvenais, uz ko koncentrējas, – kā panākt, lai katrs skolēns piedalās, strādā, cenšas. Pat cītīgs darbs dažkārt nenozīmē, ka uzreiz būs labs rezultāts. Taču atbilstoša uzvedības un darba ētika ir pirmais solis, priekšnoteikums tam, lai mācīšanās vispār notiktu.

4. Koncentrēšanas uz pozitīvo. Darbā ar skolēniem, kuriem ir mācīšanās grūtības, mēdz būt daudz neizdošanās pieredzes, turklāt gan skolēniem, gan arī skolotājam. Skolēni ar mācīšanās grūtībām nav pieraduši, ka viņus uzslavē par paveikto. Gluži otrādi, bieži vien viņiem ir tieši pretēja pieredze – ka nekad nav izdarīts pietiekami labi.

H. Bolas klasē šis princips nozīmē:

- ne tikai labot skolēnu kļūdas un pārtraukt neatbilstošas darbības, bet arī koncentrēties uz pozitīvu darbību pamanīšanu un nostiprināšanu: uzslavēt pareizas atbildes, atbilstošu uzvedību, pozitīvu emocionālu reakciju, godīgu rīcību.

Skolēni mēdz pārkāpt uzvedības noteikumus, lai šādi gūtu skolotājas uzmanību. H. Bolas klasē uzmanību var gūt tikai ar pozitīvu uzvedību. Kopš skolotāja ievēro šo principu, atmosfēra stundās ir būtiski mainījusies.

Skolotājai ir svarīgi būt pozitīvai pret sevi. Pēc stundas nepārmest sev, ja kaut kas tajā neizdevās, bet pamanīt

un pārdomāt stundas pozitīvos brīžus, to, kas izdevās. Šāda attieksme ir tikpat svarīga kā būt pozitīvai pret skolēniem.

5. Atbalsts prasmēm, kas parasti sagādā grūtības.

Skolēniem grūtības var sagādāt nevis apgūstamais matemātikas saturs, bet citas prasmes, piemēram, lasītprasme. Svarīgi, lai skolēni nepatērētu daudz pūļu un koncentrēšanās, veicot ar apgūstamo vielu nesaistītas mehāniskas darbības (piemēram, pārrakstītu uzdevumu no tāfeles). Tāpēc H. Bola piedāvā skolotājam formulēt uzdevumus tā, lai skolēniem nebūtu daudz jālasa vai gari jāraksta, kā arī atļaut izmantot kalkulatorus, kad bērni netrenē prasmes, kas jāprot bez kalkulatora.

H. Bola darba procesā vienmēr iekļauj:

- uzdevumu, kurā ir jāaizpilda tukšās vietas (*fill in the gaps*);
- svarīgāko informāciju, kas skolēniem jāzina, formulē īsi, vienkāršā valodā;
- stundu iesāk ar iesildīšanās uzdevumu, kas nolikts skolēniem uz soliņiem pirms stundas, un tas ir pats pirmais, ko skolēni stundā dara.

6. Atpakaļ pie pamatiem. H. Bola uzsver šādus skolotāja darba principus. Nemāci to, kas “būtu jāmača”, bet māci to, kas skolēniem ir jāzina, lai virzītos tālāk no tā punkta, kurā katrs no viņiem ir šobrīd. Regulāri noskaidro, ko skolēni zina un prot par tematu, ko grasies mācīt, un pielāgo mācīšanu viņu reālajām zināšanām un prasmēm.

H. Bolas klasē tas nozīmē:

- regulāri vērtēt, ko skolēni zina;
- mācīt skolēniem pamata prasmes, kuras viņiem vajag tieši šajā brīdī;
- brīžus, kad jāatsakās no jau izveidotā tematiskā plāna vai ierastajām mācīšanas shēmām.

7. Pamatlietu pārbaude. Skolotājs lieto ātros testus – nelielus pārbaudes darbus, *izejas biļetes* (stundas beigās skolotāja dots uzdevums, kas skolēnam jāaizpilda, lai varētu doties ārā no klases), lai noskaidrotu, cik tālu katrs skolēns ticis virzībā uz sasniedzamajiem rezultātiem.

H. Bolas klasē tas nozīmē izmantot:

- dažādus mutiskus un rakstiskus veidus, lai pārbaudītu, ko katrs skolēns ir apguvis;
- iesildīšanās uzdevumus katru stundu par iepriekš apgūto. Kopā ar skolēniem tos pārbaudot, atklājas, vai skolēnu zināšanas ir uzlabojušās;
- nelielus pārbaudes darbus katra apakštemata beigās, lai noskaidrotu skolēnu izpratnes līmeni.

8. Atgriezeniskā saite. Skolotājam svarīgi sniegt tūlītēju atgriezenisko saiti (AS) par to, ko skolēni dara. Skolēniem ar lasīšanas grūtībām var būt grūti izprast un izmantot rakstisku AS, tāpēc labāk izmantot mutisku AS. Lai skolēni varētu ņemt vērā AS, svarīgi to sniegt uzdevuma izpildes gaitā vai uzreiz pēc tā un turpināt ar uzdevumu, kas dod iespēju saņemto AS izmantot.

Lai stundas gaitā noskaidrotu skolēnu izpratni un sniegtu AS, H. Bola izmanto:

- ātros jautājumus dažādos stundas brīžos;
- nelielus uzdevumus, kuru atbildes skolēni raksta uz mazām tāfelītēm (tās var būt baltas, ielaminētas lapas) un parāda visi reizē;
- nelielus uzdevumus ar atbilžu variantiem; skolēni var savu izvēlēto atbildi parādīt ar īkšķiem (vai citām ķermeņa kustībām);
- ekrānu, lai rādītu tipiskāko problēmu risinājumus.

H. Bola min, ka stundas gaitā sniegta atgriezeniskā saite ir efektīvāka gan skolēnam, gan skolotājam. Mācīšanās procesā gūtu atgriezenisko saiti skolēns var tūlīt lietot, lai uzlabotu savu sniegumu. Savukārt, ja skolotājs jau stundas gaitā katram ir sniedzis atgriezenisko saiti, nav nepieciešams skolēnu darbus ievākt un labot pēc stundas.

9. Diferenciācija. Pat tad, ja klase ir sadalīta līmeņos, skolēnu zināšanas, prasmes un mācīšanās temps nekad nebūs identisks. Skolotājam svarīgi pieņemt šo faktu un, plānojot stundu, domāt, ko tieši vajadzētu diferencēt. Dažiem skolēniem vajadzēs vairāk atbalsta, vairāk struktūras, kas atvieglo domāšanas procesu, bet citiem – vairāk izaicinājumu.

H. Bola izmanto:

- skolēniem iespēju izvēlēties uzdevumu atbilstoši tam līmenim, kurā viņi jūtas droši;
- vienādu uzdevumu visiem skolēniem, bet ar atšķirīgas grūtības pakāpes dotajiem lielumiem;
- atvērtos jautājumus, lai piedāvātu izaicinājumu tiem, kas spēj vairāk.

10. Labas attiecības ar skolēniem. Ir vērts veltīt laiku, lai iepazītos ar skolēniem, noskaidrotu viņu intereses un to, kāpēc viņiem konkrētā mācību priekšmeta apguve šķiet grūta. Iespējams, kādu reizi skolēnus interesējošās tēmas var izmantot, veidojot uzdevumus.

H. Bola mēģina saprast par katru skolēnu un, plānojot stundu, ņemt vērā šādus divus apsvērumus.

- Kas skolēnu ieinteresē, motivē?
- Kādi talanti, prasmes piemīt skolēnam? 2

Diferenciācija – liels vārds maziem bērniem

Kā izskatās mācību diferenciācija pirmsskolas ikdienā? Pats vārds 'diferenciācija' šķiet liels un sarežģīts, varbūt pat mazliet biedējošs pirmsskolas skolotājam, jo parasti to saistām ar mācībām skolā. Patiesībā pirmsskolā mācību diferenciācija ir tikpat svarīga kā skolā. Ja saprotam, ka grupā bērni nav visi vienādi kā lelles uz konveijera lentes un gribam veicināt katra bērna izaugsmi, nav citas izvēles kā atbilstoši pielāgot, tātad, diferencēt mācības.

Ginta Kārkliņa, *Skola2030*, foto: *Skola2030*

Protams, visu veidu diferenciāciju skolotājam būs grūti ieplānot vienā rotaļdarbībā, pat vienā dienā. Plānojot mācības ilgtermiņā, skolotājs plāno tā, lai nedēļas, vairāku nedēļu un visa temata izziņas laikā pēc iespējas dažādākos veidos atbalstītu katra bērna mācīšanās vajadzības. Skolotājs izmanto vērtēšanā iegūtos datus un plāno grupu darbu bērniem ar līdzīgām mācību vajadzībām, tādā veidā atbalstot visus bērnus grupā.

Plānojot diferencētas mācības, skolotājs ņem vērā bērna sagatavotību, intereses, kā arī to, kādā veidā bērns

vislabāk mācās. Atbilstoši bērna mācību vajadzībām skolotājs pielāgo

- mācību satura grūtības pakāpi un skolotāja sniegto atbalstu;
 - procesu, kādā uzdevums tiek veikts;
 - produktu – veidu, kā parādīt savas zināšanas un/vai izpratni vai prasmes;
- mācību vidi – telpu iekārto tā, lai atbalstītu bērnu mācīšanās vajadzības.

Mācību **vide** ir skolotāja lielākais palīgs darbā ar bērniem, kuriem ir daudzveidīgas mācību vajadzības. Ne velti mācību vidi bieži sauc par trešo skolotāju (pirmais skolotājs

ir bērna **vecāks**, bet otrais – grupas vai klases **skolotājs**). Mācību vidē, kurā bērni var atrast savām interesēm un sagatavotībai atbilstošu nodarbošanos, darboties kopā ar citiem bērniem un no viņiem mācīties, diferenciācija ir dabiska dienas sastāvdaļa. Ja bērni ir iemācījušies patstāvīgi un konstruktīvi darboties, skolotājs var pievērst papilduzmanību atsevišķu bērnu mācību vajadzībām.

Kā tas varētu izskatīties dzīvē? Iedomāsimies, ka pavadām rīta cēlienu pirmsskolā, jaukta vecuma grupā un kopā ar bērniem izzinām tematu “Būvējam”. (Ziņa bērnam: ēkas atšķiras pēc formas, lieluma un celtniecībā izmantotajiem materiāliem. Bērnā sasniedzamais rezultāts: raksturo savu izveidoto ēku un salīdzina to ar cita bērna izveidoto ēku.) Rīt temata otrā nedēļa. Šajā nedēļā bērni iepazīs reālas mājas tuvākajā apkārtnē, sāks pētīt to izskatu un no kādiem materiāliem tās būvētas, paši būvēs no klučiem līdzīgas ēkas, raksturos un salīdzinās to izskatu.

No rīta

No rīta bērni cits pēc cita ierodas grupā, sasveicinās ar skolotāju, atvadās no vecākiem, groziņā atrod savu fotogrāfiju kopā ar vārdu un pieliek ar knaģi pie striķa, kas novilkts uz grupas durvīm. Pēc tam katrs bērns **izvēlas nodarbošanos rīta cēlienam**.

Diferenciācija atbilstoši bērnu interesēm un veidam, kā viņi vislabāk mācās: bērni var izvēlēties, gan ko darīt, gan kādā veidā, gan to, kāds un cik sarežģīts produkts izveidosies viņu darbības rezultātā.

Daļa bērnu dodas darboties ar klučiem. Jaunākie bērni būvē katrs savu torni, vairāki vecākie bērni kopā būvē pili ar torņiem, viens no bērniem pēta pie sienas pielikto ēkas fotogrāfiju un cenšas to atdarināt ar klučiem. Divi jaunākie bērni mērķtiecīgi dodas pie kluču būvē un izskrien tām cauri, sagāžot citu bērnu būvēto. Skolotājs dodas pie šiem bērniem, uzaicina viņus tālāk no pārējiem bērniem un iedod viņiem savu kluču kasti, kuru bērni tūlīt izber uz paklāja. Parunāties ar bērniem, kuru būves tika sagrautas, un pārliecināties, ka viņi ir gatavi paši bojājumus izlabot, skolotājs dodas pie abiem bērniem, apsēžas viņiem blakus un sāk likt klučus rindā,

Diferenciācija atbilstoši bērnu sagatavotībai: bērniem, kuri vēl tik ber kučus uz grīdas un grauj citu uzbūvēto, dod iespēju izdzīvot savu vajadzību pēc kluču bēšanas un graušanas, kā arī māca konstruktīvi darboties ar klučiem – likt tos horizontalās un vertikālās rindās.

aicinot bērnus viņam palīdzēt. Pēc tam ļauj bērniem sagraut pašu uzbūvēto un aicina būvēt no jauna. Bērni īsu brīdi tā rotaļājas un tad dodas darboties ar smiltīm smilšu vannā. Skolotājs apstaigā telpu un vēro, ko bērni dara.

Daži bērni turpina krāsot telpas stūrī uz lielas plēves izvietotās lielās kartona kastes. Tās grupā parādījās pirms nedēļas, un bērni ar lielu sajūsmu tajās slēpās, klauvēja pie durvīm un devās cits pie cita ciemos. Kad skolotājs ieminējās, ka grūti pateikt, kāda māja kura ir, bērni nolēma tās nokrāsot dažādās krāsās. Visi kopā telpā atbrīvoja vietu, kur krāsot kastes, un pirms divām dienām bērni iesāka tās krāsot.

Daži bērni dodas pie galda un plaukta ar mākslas materiāliem. Viens no bērniem uz molberta velk dažādu krāsu svītras, viņš turpina svītrot lapu, līdz tā visa ir noklāta ar krāsu, visas krāsas ir sajaukušās un lapa ir brūnā krāsā. Citi bērni no papīra atgriezumiem veido attēlus vai zīmē. Mākslas centrā ir izvietotas fotogrāfijas ar dažādu ēku attēliem, bet neviens no bērniem tām nepievērš uzmanību.

Daži bērni dodas darboties ar smiltīm smilšu vannā, citi uz spilveniem šķirsta grāmatas, vēl citi rotaļu virtuvē iesaistās lomu rotaļā. Telpā ir plaukts ar saliekamajām bildēm, bet tās neviens no bērniem šajā rītā nav izvēlēties.

Divi bērni rotaļājas ar pasakas “Trīs sivēntiņi” galda teātri. Viņi ar rotaļlietām izspēlē pasaku vairākas reizes,

mainoties ar lomām – viens bērns rotaļājas ar vilku, bet otrs ar sivēntiņiem. Skolotājs **pievienojas šiem bērniem**,

Skolotājs novēro un vērtē bērnu prasmes, lai varētu virzīt viņu mācīšanos.

klausās, cik tuvu tekstam viņi atstāsta pagājušajā nedēļā iepazīto pasaku, vai maina balss intonāciju, iejūtoties pasakas tēlos. Bērni maina balss intonāciju, izspēlējot vilka lomu, bet visi trīs sivēntiņi “runā” vienādi. Skolotājs jautā, vai bērni viņam atļautu **pieidalīties rotaļā** ar

Skolotājs sniedz atbalstu bērniem, kuri mācās lietot dažādas runas intonācijas.

vienu no sivēntiņiem. Katrā nākamajā reizē, izspēlējot pasaku, skolotājs lūdz atļauju rotaļā izmantot citu sivēntiņu un katru reizi maina balss intonāciju. Viens no bērniem to ievēro un arī sāk mainīt balss intonāciju. Kad bērniem apņik spēlēt pasaku (viņi to izspēlējuši vairāk nekā desmit reizi pēc kārtas) un viņi gatavi izvēlēties citu nodarbošanos, skolotājs jautā, no kā viņi celtu savu māju un kā tā izskatītos, ja būtu sivēntiņi šajā pasakā. Bērni aizrautīgi stāsta par to, kā viņu mājas izskatītos. Skolotājs atbild, ka viņu idejas izklausās varenas un ka labprāt redzētu, kā šīs mājas izskatītos. Skolotājs jautā bērniem, kā viņi varētu parādīt savas mājas: uzbūvējot, uzzīmējot, uzgleznojot vai izveidojot no krāsainā papīra atgriezumiem. **Viens no bērniem izvēlas māju gleznot, bet otrs – veidot no papīra atgriezumiem.**

Atbilstoši bērnu interesēm tiek diferencēts process: veids, kādā bērni parādīs savas domas par to, kādu māju viņi būvētu.

Skolotājs dodas pie bērniem, kuri gatavojas pabeigt krāsot kartona kastes, un atgādina reizi, kad nesen pastaigas laikā parkā viņi redzēja svaigi krāsotu solu. Bērni, to atceroties, ierosina, ka viņiem arī jāapvelk ap kastēm lente, lai citi bērni nepieskartos krāsai, kamēr tā nav

nožuvusi. Skolotājs atrod skapī platu lenti un iedod to bērniem. Viņi, izmantojot dažus krāslus, apvelk to ap nokrāsotajām kastēm. Skolotājs ierosina, ka vajadzētu arī pielikt zīmes, lai visi saprot, kādēļ lente apvilktā. **Jaunākie bērni uz lapām uzvelk krustus, vecākajiem bērniem skolotājs palīdz saklausīt un uzrakstīt ar burtiem skaņas vārdos, izgatavojot uzrakstus “stop”, “uzmanību” un**

Atbilstoši bērnu sagatavotībai skolotājs diferencē mācību procesa grūtības pakāpi.

“svaigi krāsots”. Viens no bērniem no rotaļu materiālu plaukta atnes grozu ar knaģiem, un ar tiem bērni piestiprina sagatavotos uzrakstus.

Kad tuvojas laiks doties brokastīs, skolotājs skandina zvaniņu. Visi bērni pievērš uzmanību skolotājam. Skolotājs parāda uz sienas pulksteņa, uz kura cipara būs pulksteņa lielais rādītājs, kad būs laiks doties brokastīs, tādēļ līdz tam laikam jāpabeidz darbi pie galdiem un tie jāsakārto. Pārējā telpa var palikt, kāda ir, jo pēc brokastīm bērni varēs atgriezties pie iesāktā.

Pēc brokastīm skolotājs aicina visus satikties uz paklāja. Skolotājs izklāj uz paklāja sev priekšā laktu un izkārt uz tā “Trīs sivēntiņu” galda teātri. Lai bērni sagatavotos klausīties pasaku, visi kopā skandē “Bērni mājās sanākuši, durvis ciet aizslēguši” un, sākot ar īkšķiem, katru nākamo vārdu pasakot, saliek kopā nākamās pirkstus, pie vārda “aizslēguši” saliekot kopā plaukstus. Pantiņu bērni skandē vairākas reizes, katru reizi klusākā balsī un beidzamajā reizē čukstus. Skolotājs stāsta pasaku, mainot balss intonāciju un aicinot bērnus pievienoties tajās daļās, kur teksts atkārtojas, kā arī palīdzēt vilkam pūst sivēntiņu mājas. Pasakas beigās visi kopā “būvē” izturīgu māju, skandējot un ar kustībām papildinot pantu “Akmentiņš pie akmeņa, ķieģelīt's pie ķieģeļa, māja gatava”.

Atbilstoši bērnu sagatavotībai pielāgo mācību satura grūtības pakāpi.

Pēc tam **skolotājs nosauc, kuri bērni** nākamo dienas daļu iesāks kopā ar viņu vai skolotāja palīgu, kuri sākumā atgriezīsies pie tā, ko iesāka pirms brokastīm, vai izvēlēsies jaunu nodarbošanos un vēlāk, kad tiks

aicināti, darbosies kopā ar skolotāju. Skolotājs izmanto ar attēliem izveidoto dienas plānu, lai parādītu bērniem, kas notiks turpmāk: uz grupu atnāks mūzikas skolotāja, un pēc tam bērni dosies laukā. Uz kartona pulksteņa ciparnīcas skolotājs novieto rādītājus tā, lai bērni redzētu, kur būs lielais un mazais pulksteņa rādītājs, kad sāksies mūzikas nodarbība, un atgādina, ka pirms tam visi kopā apskatīsies, ko kurš ir paveicis, kā arī būs jāsakārto telpa. Skolotājs pārbīda lielo rādītāju uz atbilstošo ciparu, lai bērni zinātu, kad visiem satikties uz paklāja, lai kopā iepazītos ar šorīt paveikto.

Pieci bērni, kuri vēl mācās konstruktīvi darboties ar klučiem, kopā ar skolotāja palīgu dodas pie galda, pārklāj to ar mīkstu audumu un izber uz galda kasti ar nelieliem klučiem, kā arī noliek grozu ar rotaļu dzīvniekiem. Skolotāja palīgs paņem vienu no dzīvniekiem, stāsta, ka viņš būvēs tam māju, un liek klučus apkārt dzīvniekam, visu laiku komentējot savas darbības. Trīs bērni seko viņa piemēram, divi darbojas ar klučiem vai dzīvniekiem tā, kā paši vēlas. Skolotāja palīgs komentē bērnu darbības: “Es redzu, ka tu liec klučus garā rindā, bet tu tos sakārtoji apkārt pelei. Tavam lācim izveidotā māja ir lielāka nekā manējā.”

Skolotājs ar sešiem bērniem paliek uz paklāja, lai izpētītu ēku fotogrāfijas, kuras viņi safotografēja iepriekšējās dienās, kad pēc rotaļāšanās spēļu laukumā devās pastaigā pa tuvējo apkārtni un pētīja ēkas. Viņi kopā pārrunā, ko ievēroja, pētot ēkas pastaigas laikā, un ko var redzēt fotogrāfijās. Skolotājs izvēlas vienu no fotogrāfijām un par to pastāsta bērniem, nosaucot ēkas daļas, raksturojot tās lielumu, formu un izmantotos materiālus. Katrs bērns izvēlas vienu no ēku fotogrāfijām un par to pastāsta draugam, kurš sēž blakus. Skolotājs klausās, kā bērni raksturo ēkas. Pēc tam skolotājs piedāvā dažādu Latvijā un pasaulē zināmu ēku fotogrāfijas, kuras bērni pēta un salīdzina ar tuvējā apkārtne redzētajām ēkām. Skolotājs klausās, kā bērni lieto jēdzienus “lielāks”, “mazāks”, “vairāk”, “mazāk”, “tikpat”, salīdzinot fotogrāfijās redzamās ēkas. Nākamais uzdevums bērniem ir pāros vienoties par vienu no fotogrāfijās redzamajām ēkām, kuru mēģinās attēlot. Kad bērni izvēlē-

Diferenciācija atbilstoši bērnu interesēm:
bērni izvēlas procesu, kā veikt uzdevumu.

jušies fotogrāfiju, viņiem pāros jāvienojas, **kādā veidā viņi to attēlos**. Skolotājs ar bērniem pārrunā, **kurā telpas daļā viņi varētu vislabāk veikt šo uzdevumu** tā,

Skolotājs palīdz bērniem izprast veidu, kādā
viņi vislabāk mācās.

lai netraucētu cits citam un arī lai pārējie bērni viņiem netraucētu. Bērni dodas atveidot izvēlētais ēkas, bet

skolotājs savās piezīmēs pieraksta novērojumus par šo bērnu prasmēm un zināšanām, lai vēlāk varētu plānot, kurus bērnus aicināt darboties vienā grupā, atbalstot viņu mācību vajadzības. Pēc tam skolotājs uzaicina pie sevis vēl sešus bērnus. Ar šo grupu skolotājs tikai izpēta un salīdzina ēku fotogrāfijas un paskaidro, ka pēc gulēšanas laika viņi kopā ar otru skolotāju izvēlēšies, kuras ēkas attēlot ar grupā atrodamajiem materiāliem.

Pa to laiku bērni pāros ir atveidojuši izvēlētajās ēkas, un skolotājs dodas pie viņiem un aicina pastāstīt gan par izveidoto ēku, gan par to, kas paveikts viegli un kas sagādāja grūtības. Skolotājs nofotografē izveidotās ēkas un ierosina, ka šīs fotogrāfijas kopā ar īsto ēku fotogrāfijām varētu pievienot *runājošajai sienai*. Bērni piekrīt, un skolotājs ar bērniem vienojas, ka pēcpusdienā, kad būs pamodušies, viņi kopā ar otru skolotāju sagatavos citus *runājošajai sienai* nepieciešamos ma-

Atbilstoši bērnu sagatavotībai un interesēm tiks pielāgots gan mācību process, gan produkts.

teriālus: **izdomās, kā parādīt** to, ka iepriekšējā dienā pastaigas laikā bērni pētīja ēkas tuvākajā apkārtnē, kā parādīt ēku atveidošanu grupā un kā pievienos skaidrojumus, kā arī vienosies, kurš bērns sagatavos kuru *runājošās sienas* materiālu.

Piecas minūtes pirms norunātā satikšanās laika skolotājs skandina zvaniņu, lai atgādinātu bērniem, ka ir laiks pabeigt iesākto, vai arī, ja ir pabeiguši, sākt sakārtot savu darbavietu. Norunātajā laikā skolotājs vēlreiz noskandina zvaniņu, un visi bērni sapulcējās pie skolotāja. Grupa kopā apstaigā telpu, apskatās, ar ko ir nodarbojušies citi bērni, un tie, kuri vēlas, pastāsta par savu veikumu. Pārējie bērni, skolotājs un palīgs uzdod jautājumus, ja viņus kaut kas interesē, un norāda uz to, kas labi izdevies. Skolotājs un skolotāja palīgs dalās ar saviem novērojumiem, izceļot vēlamu uzvedību: "Es redzēju, cik rūpīgi tu griezi un līmēji detaļas, lai parādītu, kādu māju tu būvētu, ja būtu viens no trim sīvēntiņiem. Es redzēju, ka tavs tornis vairākas reizes sagāzās, bet tu nepadevies un būvēji to atkal un atkal. Jūs bijāt dusmīgi, kad mazie bērni sagāza jūsu pili, bet jūs savaldījāties un tūlīt ķērāties pie darba, lai to atjaunotu. Man bija liels prieks redzēt, ka tu šodien sagāzi tikai tos torņus, ko pati uzbūvēji. Jūs visi šorīt tik ilgu laiku pavadījāt, darbojoties ar smiltīm! Visas šīs mājas ir rūpīgi nokrāsotas, nekur vairs nevar redzēt brūno kartonu. Man bija prieks redzēt, kā jūs mazajiem draugiem ļāvēt piedalīties jūsu rotaļā un iztēlojāties, ka viņi ir bērni jūsu ģimenē."

Kad visu bērnu veikums apskatīts, jākārtoto telpa. Vecākajiem bērniem skolotājs sadala atbildības: kuri bērni ir atbildīgi par kuru telpu daļu sakārtošanu, vadoties pēc tā, kur bērni darbojas. Jaunākajiem bērniem skolotājs un

Skolotāji sniedz diferencētu atbalstu atbilstoši bērna mācību vajadzībām.

skolotāja palīgs **māca piedalīties telpas sakopšanā, kopā ar viņiem noliekot vietā rotaļlietas.**

Mūzikas skolotāja ierodas jau sakārtotā telpā un aicina bērnus pulcēties uz paklāja. Lielākā daļa bērnu dodas pie mūzikas skolotājas, bet daži jaunākie bērni skraida pa grupu. Skolotājas palīgs šos bērnus atved pie galda, apsēdina tā, lai viņi varētu redzēt, kas notiek uz paklāja, un iedod viņiem sāls un miltu mīklu. Palīgs kopā ar bērniem **apsēžas pie galda un darbojas ar mīklu**, reizē

Mācību procesu pielāgo bērnu interesēm: šobrīd bērni darbojas ar mīklu un vienlaikus dzird, kas notiek mūzikas nodarbībā, tātad mācās skatoties un klausoties.

atgādinot bērniem būt klusiem, lai netraucētu mūzikas nodarbību.

Mūzikas skolotāja nodarbību uzsāk ar sasveicināšanās rotaļu "Ir jau visi mūsu bērni sanākuši te". Pēc tam bērni apsēžas aplī, un skolotāja no groza izber niedru saišķus, kociņus un oļus, aicinot bērnus pārbaudīt, kādas skaņas ar tiem var radīt. **Bērni maina materiālus, eksperimentē ar dažādām materiālu kombinācijām.**

Bērni iepazīst skaņu rīkus, lai vēlāk nodarbības gaitā izvēlētos savām interesēm atbilstošo.

Pēc vairākām minūtēm skolotāja aicina bērnus nolikt materiālus sev priekšā uz paklāja un pastāsta, ka viņi spēlēs tad, kad skolotājas roka ir nolaista, bet tad, kad skolotāja pacels roku, viņi noliks skaņu rīkus uz paklāja. Bērni vingrinās ievērot norādes vairākas reizes, līdz visiem izdodas reizē pārtraukt skaņas. Skolotājas vadībā bērni izspēlē dažādus ritmus (piemēram, tā-ti-ti-tā, tā-tā-ti-ti). Pēc tam **skolotāja aicina katru bērnu izvēlēties viena veida skaņu rīkus**, un visi kopā vienojas, kāds

Mācību process tiek pielāgots bērnu interesēm: viņi izvēlas skaņu rīkus, ar kuriem atveidot melodijas ritmu.

skolotājas roku signāls parādīs, kad jāspēlē bērniem, kuriem ir niedru saišķi, kad tiem, kuriem ir kociņi, un kad tiem, kuriem ir oļi. Pēc tam visi kopā vingrinās ievērot signālus, un vienlaikus spēlē tikai bērni ar viena veida skaņu rīkiem. Skolotāja atgādina bērniem viņas pašas sacerēto dziesmu par to, kā sīvēntiņi būvēja mājas no salmiem, zariem un akmeņiem, un aicina papildināt dziesmu pantus ar attiecīgajiem skaņu rīkiem, ievērojot melodijas ritmu. Izvelkot saldējuma kociņus ar bērnu vārdiem, skolotāja izlozē, kurš būs diriģents un dos signālus, kad kuriem skaņu rīkiem jāspēlē, lai skolotāja pati varētu spēlēt ģitāru, kuri bērni būs muzikanti un kuri būs dziedātāji. Grupa nodzied dziesmu, papildinot to ar jau iepriekšējās reizēs izdomātām kustībām un ar muzikantu spēlēto pavadījumu, pēc tam veic jaunu izlozi ar vārdiem, lai mainītos lomām. Kā parasti nodarbības

noslēgumā skolotāja izlozē bērnu vārdus, kuri **izvēlēties no zināmajām kustību rotaļām tās, kuras visiem izspēlēt.**

Skolotājs pielāgo mācību saturu atbilstoši bērnu interesēm.

Mūzikas skolotāja ar dziesmu atvadās no bērniem, un bērni gatavojas doties laukā.

Šis ir piemērs no pirmsskolas rīta cēliena, atklājot, kā skolotājs diferencētā veidā var atbalstīt bērnu mācīšanos. Citus piemērus var atrast metodisko ieteikumu pirmsskolas skolotājiem "Mācību satura un pieejas plānošana" 2. nodaļas apakšnodaļā "Rotaļnodarbības plānošana".

Ne izskats, bet darbība!

Kā laika gaitā mainījusies izpratne par dizainu? Kā tas ietekmē mūsdienu cilvēku? Kāpēc par to svarīgi mācīties skolā? Šos jautājumus aicināju skaidrot Latvijas Mākslas akadēmijas profesori Barbaru Ābeli.

Barbara Ābele

Sagatavoja Alnis Auziņš, *Skola2030* eksperts,
foto: Linda Lauva

Varbūt mazliet naivs jautājums – ko nozīmē dizains?

Dizains ir viss. Es piederu pie tiem, kas saka, ka dizaina definīcijas vispār nav. Dizains kā nozare ir sazarojies un mainījies cauri laikiem tik daudzās un dažādās jomās, tik dažādās formās, ka grūti formulēt vienotu definīciju. Tīmeklī var atrast daudz dažādu definīciju, bet manā prātā tādas īsti nav.

Izstrādājot dizaina stratēģiju iepriekšējam periodam*, mēs, autoru kolektīvs, radījām savu, pēc mūsu domām,

* Domāts izdevums "Dizains Latvijai 2020". Tas ir atsevišķs izdevums, kas balstās uz "Latvijas dizaina stratēģiju 2017–2020". Sk. https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/Nozares/Dizains/Latvijas_dizains_2020.pdf

izdevuma "Dizains Latvijai 2020" tapšanas laikā atbilstošu definīciju, kas likās saderīga kontekstā ar dizaina stratēģiju. Šajā izdevumā veidotā definīcija ir: **Dizains ir stratēģiskas attīstības process, pieeja un veids, kā identificēt un risināt problēmas. Efektīva dizaina izmantošana attiecas gan uz rezultātu, gan arī procesu, akcentējot dizaina domāšanas nozīmi visos lēmumu pieņemšanas un vadības līmeņos. Dizaina klātbūtne – izpratne un pielietošana – likumsakarīgi saistīta ar inovāciju un konkurētspējas veicināšanu it visās jomās. Dizains ietekmē ne vien tradicionālās industrijas un to radītos produktus un pakalpojumus, bet arī sociālo jomu, vides un informācijas kvalitāti, kā arī teritoriālo attīstību.** Atšķirībā no iepriekšējā perioda jēdziens "dizains" vairs nav uzlūkojams tikai kā produkts ar zināmām tam nepieciešamām funkcionālām un estētiskām kvalitātēm. Dizains

ir iekļauts arī procesos, norisēs, dažādās cilvēku dzīves labbūtību nodrošinošās jomās.

Jāpiebilst, ka Kultūras ministrija jau vairākus gadus pulcina dizaina ekspertus dizaina konsultatīvajā padomē, un šī padome ar ministrijas deleģējumu raksta nozares politiku. Pašlaik top jaunais plānošanas dokuments "Dizaina stratēģija 2021–2027", kurā atsevišķa vieta ir ierādīta tieši dizaina izglītībai.

Varētu teikt, ka dizains ir tas, kā lietas strādā, darbojas, nevis tas, kā tās izskatās. Manuprāt, tas ir precīzi attiecībā ne tikai pret viedajām tehnoloģijām, kurās visvairāk izmanto lietotājiem orientētus dizaina faktus un pieredzi. Jebkuru jaunu lietu un pakalpojumu centrā pašlaik ir lietotājs, tas, kā viņš izmanto lietu vai pakalpojumu. Ja lieta vai pakalpojums darbojas ērti, vienkārši, saprotami, ātri, tad ir sasniegti visi dizaina kritēriji. Ja tā nenotiek, tad lieta vai pakalpojums nav līdz galam dizainēts vai vispār nav dizainēts.

Kāpēc izpratne par dizainu ir svarīga? Kā dizains ietekmē cilvēku?

Pārmaiņas ir notikušas pēdējos 50–60 gados, kad dizaina funkcijas un estētika ļoti izteikti no uzsvara uz pašu produktu ir transformējušies pakalpojumu virzienā, tagad – arī visa veida digitālajos pakalpojumos, dažādos procesos, norisēs. Grūti nosaukt kaut ko cilvēku radītu, kam nebūtu kāda no dizaina komponentēm. Nozares, kas "domā", ka tām nav nekādas saistības ar dizainu vai kādu no tā aspektiem, maldās. Jebkurā labā medicīnas, transporta, telekomunikāciju, izglītības utt. pakalpojumā obligāti klātesošs ir dizains. Cits jautājums, kādā kvalitātē tas ir. Vēlams, lai tas būtu labs, un to var izdarīt tikai speciāli tam apmācīti un praktizējoši dizaineri. Tā nav profesija, ko var apgūt vaļasprieka līmenī. Citiem vārdiem, **būtiska ir saprotamība, ērta piekļuve, viegla lietojamība, arī empātija.** Aizvien lielāka loma ir ekoloģiskajam aspektam, kas ir prasība daudzās industrijās. Dizains nozīmē arī to, cik daudz resursu tiek ieguldīts jaunu lietu radīšanā, vēl vairāk, kas notiek ar lietām pēc to "nāves", kā tās var pārstrādāt, lai lietas atstātu pēc iespējas mazāk pēdu uz zemes. Globālā sasilšana nav joks, un dizains ietver arī atbildību – dažāda veida, gan ieguldes, gan ražošanas, industrijas atbildību, kā arī katra indivīda un sabiedrības atbildību kopumā. Cik daudz savas dzīves nodrošināšanai tērējam, cik ilgi spējam lietot lietas, cik daudz atkritumu aiz sevis atstājam? Tie ir lieli jautājumi, un arī tāpēc varam teikt, ka visas dzīves norises ir dizaina cauraustas, tātad attiecas tiešām uz ikvienu. Var teikt arī tā, ka dizains vairs nepieder tikai dizaineriem. Dizaineriem, protams, paliek viņu profesionālā atbildība, viņu ētikas kodekss, bet

jebkurai cilvēkam ir viņa individuālā atbildība, kas saistās ar lieliem kolektīviem un ekoloģiskiem procesiem. Ja tie ir labi dizainēti, tad arī ikviens indivīds var kļūt līdzdalīgs.

Kā jau teicu, dizains nav atsevišķa joma, un dizains nav elitārs. Dizains ir caurviju matērija, ar kuru var saistīrināt kopā dažādas citas nozares, un pilnīgi jebkura nozare var lietot dizaina kompetences procesa dizainēšanā vai gala ideju dizainēšanā, vai sarunas dizainēšanā, vai kādas sistēmas dizainēšanā.

Tiešām lielas pārmaiņas, jo sākotnēji ar dizainu taču lielākoties saprata lietas, produkta izveidi, tā vizuālo pusi.

Jā, līdz 20. gs. 70.–80. gadiem bija skaidrība, ka dizains ietver plānošanu, projektēšanu lietām, kurām jābūt funkcionālām, estētiskām, lietotājam tīkamām vizuālā un arī tehniskā ziņā, un šīs prasības nav zudušas. Tās ir palikušas, bet tām klāt nākuši daudzi citi uzdevumi. Tagad visam, kas tiek radīts no jauna, dizaina atbildība ir orientēta uz lietotāju, un jaunais, nopietnais atbildības vilnis ir, ka atbildība ir vērsta pret globālo ekosistēmu. Nevis vairs uz cilvēku labumiem orientēti, bet vides virzienā. Ja cilvēku rīcības rezultātā tiks izjaukta globālā ekosistēma, tad cilvēka sugas pastāvēšana būs apdraudēta. Tās ir lielās dimensijas, kuras gan mēdz uzskatīt par ļoti tālām, bet kuras īstenībā ir ļoti tuvas un atspoguļojas katrā mūsu iepirkumu groziņā, ēšanas paradumos, vajadzību daudzumā utt. Esam ciešām saitēm saistīti ar globālajiem procesiem. (Pašlaik epidemioloģiskā situācijā visā pasaulē skarbi uzrāda iespējamās katastrofu apmērus.)

Ja mūsdienās ir tik liels uzsvars uz lietošanu un lietotāju un ja dizains būtībā skar visus, tad acīm redzami pieaug dizaina izglītības loma. Cik izglītota, jūsuprāt, šajā ziņā ir Latvijas sabiedrība?

Dizaina plānošanas dokumentos jau iepriekšējā periodā bija ierakstīts, ka cilvēku, lietotāju informētība par dizainu, izglītība ir cieši saistīta ar dizaina lietojumu, arī ar tā kvalitātes pieprasījumu. Mēs tiešām ļoti priecājamies, ka pēdējā desmitgadē izpratne ir vairojusies, tas atspoguļojas valsts amatpersonu attieksmē, publiskajā un privātajā sektorā, sociālajos un cita veida pakalpojumos. Attīstās dizaina tālākizglītība. Dizaineru kopiena Latvijā (tie nav vienīgi dizaineri, tie ir dizaina vizionāri, teorētiķi, mācību spēki, profesionālie dizaineri, dizaina stratēģi) ir gandarīta, ka mūsu kopīgo centienu rezultātā ir radies mācību bloks dizainā un tehnoloģijās vispārīzglītojošā izglītībā. **Ja šāds mācību priekšmets kļūst par daļu no**

izglītības satura, tad jau pēc neilga laika būs jauna paaudze, kas nepieciešamību pēc šādām zināšanām uztvers kā pašu par sevi saprotamu, kā jebkuru ierastu mācību priekšmetu, kā fiziku vai vēsturi, un sakarā ar kompetencēs balstīto izglītību un satura caurviju ievērtēs dizaina dažādo dabu un starpdisciplināritāti.

Ja runājam par piekļuvi pakalpojumiem, tā ir atkarīga no cilvēka ieradumiem. Liels daudzums senioru ar mūsdienīgu tehnoloģijām ir uz "jūs". Tāpat iemesls var būt vecuma atšķirība, bet var būt arī ieradumu, uztveres šķirtne, un tad cilvēki tiek nošķelti no kaut kādiem pakalpojumiem. Maksāt par pakalpojumiem internetā daudzi seniori nespēj, viņu vietā to dara tuvinieki, vai arī seniori dodas uz vietējo bibliotēku, pašvaldību. Var teikt, ka Latvijā internets ir viens no ātrākajiem pasaulē, bet īstais dizains būtu tad, ja vairākums no sadzīvi organizējošiem pakalpojumiem digitālajā vidē būtu saprotams un pieejams cilvēkiem neatkarīgi no viņu izglītības līmeņa vai vecuma.

Jūs jau pieskārāties "labam" un "sliktam" dizainam. Lūdzu, miniet kādus piemērus!

Dizains nav kaut kas viens, tā ir ļoti sarežģīts atsevišķu komponentu kopums. Ja dizaina klātbūtnes nav, tad rezultāts nav labs. Lielajās lietās mēs to ļoti vienkārši jūtam. Tā, piemēram, e-veselībā atspoguļojas nedizains. Man šķiet dīvaini, ka tik apjomīga, ilgi veidota sistēma ir tik *klamzīga* dizainēta, nedomājot par visiem lietotājiem, par parastajiem cilvēkiem, arī par mediķiem, aptiekāriem utt. No otras puses, tā ir arī mana neinformētība, man nav pienākusi ziņa, kā un kad man ir "jāiekārtojas" šajā vidē, kā man jāseko līdzi savu datu nokļūšanai šajā vienotā platformā, kāds man, mani tuviniekiem, ģimenes ārstam no tā labums? Kas un kuros brīžos būs šo datu lietotājs?

E-Latvija ir smags piemērs. To lietot ir kā iemācīties iekļūt mājā pa logu. Var jau pamazām pielāgoties, pielikt trepes un iekāpt, it sevišķi, ja vienmēr kāpj vienā un tajā pašā istabā. Cerams, ka Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas (VARAM) iniciētā valsts digitālizācija vienlaikus būs arī dizaina reforma un primāri skars tieši šo tik daudzus publiskos pakalpojumus nodrošinošo platformu.

Ļoti sarežģīts ir muitas pakalpojums Valsts ieņēmumu dienestam (VID). Nupat ieguvu e-parakstu, arī nebija vienkārši. Tas prasīja lielu koncentrēšanos, kas savukārt rada stresu, vai tikai neesi kļūdījies.

Vēl viens ikdienas nedizaina piemērs ir čeks. Grāmatvedis, finansists jau zina, kas kurā stūrī atrodas, bet, ja čeku apskata pārējie cilvēki, pāriet ilgāks laiks, līdz saprotam, kur atrodas gala summa, kur datums. Čeks

ir ļoti svarīgs dokuments, tos krājam, lai pievienotu deklarācijai, bet čeki tehnoloģiski ir tā radīti, ka tie nav ērti lietotājam.

Vai negatīvie gadījumi ir pārsvarā?

Tā gan neteiktu. Ar to starpniecību tikai ir vieglāk ilustrēt situācijas, kur nav dizaina. Ir tāds paradokss – **kur lieta vai pakalpojums ir labi dizainēts, tur mēs to nemaz nejūtam un pieņemam kā pašu par sevi saprotamu.** Ja, ieejot publiskā telpā, kā slimnīcā vai skolā, vai lielā transporta mežglā, vai kultūras iestādē, ātri saprotam, kur mums jāiet, kur kas atrodas, jo ir labas, neuzbāzīgas norādes, kas ļauj labi un ātri iejusties, mēs par to nemaz neaizdomājamies.

Nozares, kas "domā", ka tām nav nekādas saistības ar dizainu vai kādu no tā aspektiem, maldās. Jebkurā labā medicīnas, transporta, telekomunikāciju, izglītības utt. pakalpojumā obligāti klātesošs ir dizains.

Un kāds būtu labs piemērs?

Labs piemērs ir "Gulbja laboratorija". Cilvēki dažādās Latvijas vietās, pat lielveikalos var nodot analīzes. To var darīt ar ārsta norīkojumu vai bez tā, tas var būt bezmaksas vai maksas, analīzes var ātri nodot un vienkāršākos gadījumos pāris stundās dabūt atbildi digitālajā vidē vai izdrukā. Labi ir *Mobilily* pakalpojumi. Jā, tos var izmantot tie, kas lieto viedierīces, bet tie ir ērti, aptver daudz pakalpojumu saistībā ar transportu, sakariem, auto novietnēm, transporta biļetēm.

Jūs teicāt, ka izpratne par to, kas ir labs dizains, ir augusi. Vai tomēr daļā sabiedrības šajā ziņā nepietrūkst skolas šī vārda plašākā nozīmē?

Jā, šādas izpratnes pagaidām pietrūkst. Kad pirms septiņiem gadiem rakstījām dizaina stratēģiju, vēl agrāk, pirms gadiem piecpadsmit, kad rakstījām paši sev plānošanas dokumentus, sapratām svarīgāko – vairojot dizaina izpratni, vairojam tā pielietojamību dažādās jomās. Ir ļoti labi, ka dizains un tehnoloģijas, šī mācību priekšmeta grupa tagad nopietni ieņem vietu izglītībā, tādējādi vairojot izpratni jau skolas solā.

Vai dizains būtu jāmācās jau no pirmsskolas? Un kā jūs raksturotu šajā jomā profesionālās ievirzes izglītību, interešu izglītību, augstāko?

Tieši tā – jāmācās no mazotnes! Tas nozīmē domāt līdzī tam, ko tu dari. Kā to, ko tu dari, vari izdarīt vēl labāk, iztērēt mazāk resursu, kā tu vari otram par to izstāstīt, kā ar to, ko un kā tu dari, vari kādam palīdzēt, vari līdzēt pasaulē kļūt mazliet labākai. Tā jābūt vērstai dizaina izglītībai.

Mācīties dizainu nekad nav par agru, nekad nav par vēlu. Gan tālākizglītība/mūžizglītība, gan interešu izglītība attīstās ļoti labi. Augstākā ierēdniecība iesaistās dažādosursos dizaina domāšanā, Valsts kancelejā darbojas GovLabLatvia – Latvijas valsts pārvaldes inovācijas laboratorijas, vides dizains publiskajā telpā, vides pieejamība un vides drošība kļūst par ļoti svarīgu mūsu dzīves aspektu. Taisnība, ne visās nozarēs ir pietiekama informētība par dizainu.

Ar Latvijas Nacionālā kultūras centra Kultūrizglītības nodaļas pūlēm ir izveidota nopietna kultūrizglītības sistēma ar ļoti kvalitatīvu izglītības saturu un laikmetīgu mācību procesa nodrošinājumu, un kultūrizglītība, kas kādreiz balstījās tikai mākslā, ir ieguvusi arī dizaina aspektu. Kādreizējās mākslas vidusskolas tagad ir pārtapušas par Profesionālās izglītības kompetenču centriem (PIKC), mākslas izglītību ir papildinājusi eksaktā radošā izglītība, – dizains tomēr ir eksakta radoša izglītība. Ir sakārtotas mācību programmas, vienādotas kvalifikācijas eksāmenu prasības, PIKC dažos reģionos apvieno mākslu un dizainu, dažos – mākslu, dizainu un mūziku. Tādi centri ir Latvijas lielākajās pilsētās. Piemēram, lieliskā Liepājas mūzikas, mākslas un dizaina vidusskola Kurzemē, brīnišķīgā "Saules skola" Latgalē ar augstas raudzes dizaina izglītību un arī ar nopietnu programmu tālākizglītībā, tāpat Rīgas Dizaina un mākslas vidusskola galvaspilsētā.

Gribu uzteikt mākslas izglītības centru TRĪS KRĀSAS, kas darbojas interešu izglītībā, īsteno daudzveidīgus

mākslas izglītības projektus, izstrādā un popularizē eksperimentālas mācību metodes, izstrādā un vada profesionālās pilnveides programmas mākslas pedagogiem. Centrs ir izdevis brīnišķīgu mācību līdzekli dizaina pamatu apguvē "Dizaina stāsti". Šis ir domāts skolas bērniem no 5. klases līdz vidusskolas beigām, bagāts ar piemēriem, un katram piemēram ir kādi 20 uzdevumi.

Arī augstākajā izglītības līmenī dizains ir ieņēmis ne tikai nozīmīgu vietu, bet arī paver iespējas jauniešiem apgūt zinības jaunās dizaina jomās gan saturiski, gan tehnoloģiski. Piemēram, Latvijas Mākslas akadēmijā reflektantu vidū ir ļoti pieprasīta lepkojuma un grafikas dizaina specialitāte. Tiek gatavota pilnīgi jauna starptautiska programma pakalpojumu dizainā. Nozares profesionāļu vadībā var apgūt tādas specialitātes kā modes dizains, interjera dizains, produktu dizains un citas. Maģistrantūras studiju programmā apgūst jaunās tā saucamās nemateriālās dizaina jomas, kas korelē ar pasaulē nepieciešamajām zināšanām un prasmēm dažādu procesu un pieredžu dizainēšanā, tādiem kā komunikācija, informācija, ilgtspēja, nākotnes prognozes un sociālā labbūtība.

Ļoti vairojusies starpdisciplināritāte. Protams, ne visās kultūrizglītības nozarēs dizains ir galvenais spēlētājs, tas ir atkarīgs no tradīcijas, bet tur, kur tas ir, tas tiek mācīts ļoti atzīstamā kvalitātē, kas cauri laikam un jo īpaši tagad veido konkurētspējīgu dizaineru paaudzi ar starptautiski konvertējamām un novērtētām kvalitātēm. Kultūrizglītība ir strukturizējusies, un jēdzieni "kultūra", "māksla", "struktūra", "dizains" nenodara viens otram ļaunu, bet ir savstarpēji papildinoši un caurvijoši. Ir iegūtas lielākas iespējas mācību saturā, tehnoloģijās, un vislielākais ieguvums, manuprāt, ir tas, ka gados jauni radoši cilvēki vairs nenodrošina tikai ar kaut ko savu – mūziku vai deju, vai mākslu, viņi pazīst cits citu jau skolas gaitēnos, darbojas dažādos projektos, strādā kopā tādās kā radošās laboratorijās, mazās radošās šūnās, un tur top viņu pirmie kvalifikācijas darbi. 2

"Dizaina jēdziens vēsturiski tika izmantots, apzīmējot konceptuālas ieceres materializāciju. Dizaina jēdziens angļu valodā (*design*) tiek lietots divējādi – plašākā nozīmē ar to apzīmē tikai konceptuālas ieceres izstrādi un realizāciju. Par pamatotāku tiek uzskatīta dizaina lietošana šaurākā nozīmē – konceptuālas ieceres izstrādi un īstenošanu saistīt ar noteiktu estētisku un semantisku vērtību. Šādu pieeju nosaka arī Latvijas lokālā tradīcija. Dizaina jēdziens Latvijas publiskajā telpā ienāca 20. gadsimta 60. gadu vidū, un to izmantoja līdztekus tādiem jēdzieniem kā rūpnieciskā māksla, mākslinieciskā konstruēšana un tehniskā estētika."

**Kultūrpolitikas pamatnostādnes 2014.–2020. gadam RADOŠĀ LATVIJA,
Latvijas dizaina stratēģija 2017–2020**

Skolēni darbojas pie elektroauto no PVC caurulēm

Praktiskās darbošanās prieks

Kā veidot bērnu interesi par praktisku darbošanos un lietu radīšanu jau no pirmās klases? Kādas pārmaiņas un kādi ieguvumi sagaida, ienākot dizaina domāšanas apguvei skolās līdztekus praktisku lietu darināšanas prasmju attīstīšanai jaunajā dizaina un tehnoloģiju mācību priekšmetā? To aicinājām skaidrot Jelgavas Tehnoloģiju vidusskolas direktores vietniekam informācijas tehnoloģiju (IT) jautājumos Kaspāram Antonevičam un dizaina un tehnoloģiju skolotājam Ivaram Bahmanim. Jelgavas Tehnoloģiju vidusskolā IT un inženierzinātņu attīstības virzienu īsteno jau desmit gadus. Dizainu un tehnoloģijas bērni apgūst ne vien mācību stundās, bet arī aizrautīgi darbojoties interešu izglītības pulciņos. Tajos darbojas arī citi jaunie jelgavnieki – jau trešo gadu skola īsteno IT/inženierzinātņu programmu, kas ir domāta ne tikai pašu mācību iestādes, bet arī visas pilsētas skolēniem.

Sagatavoja Alnis Auziņš, *Skola2030* eksperts,
foto: no Kaspāra Antoneviča, Ivara Bahmaņa
un Jelgavas Tehnoloģiju vidusskolas albuma

Jūsu skolas nosaukumā jau ir iebūvēts vārds “tehnoloģijas”. Kas un ar kādu nākotnes redzējumu jūsu skolu 2012. gadā rosināja izraudzīties šādu virzienu? Vai laika gaitā tajā kaut kas ir būtiski mainījies?

Dizains un tehnoloģijas aptver visu mūsu dzīvi un ietver plašu jautājumu un zināšanu loku. Mēs inženierzinātņu kontekstā ar tehnoloģijām saprotam plašu loku: gan IT, gan citas mūsdienu tehnoloģijas, kā CNC (*Computer Numeric Control*, datora ciparu vadīta kontroles sistēma, kurā skaitliskās vērtības atbilst vēlamajai rīku vai kontroles pozīcijai. – *Red.*), elektroauto būvi, gan ainavu dizainu u. tml. Ar vārdiem “dizains un tehnoloģijas” cieši saistās inženierzinātnes visā to plašajā spektrā.

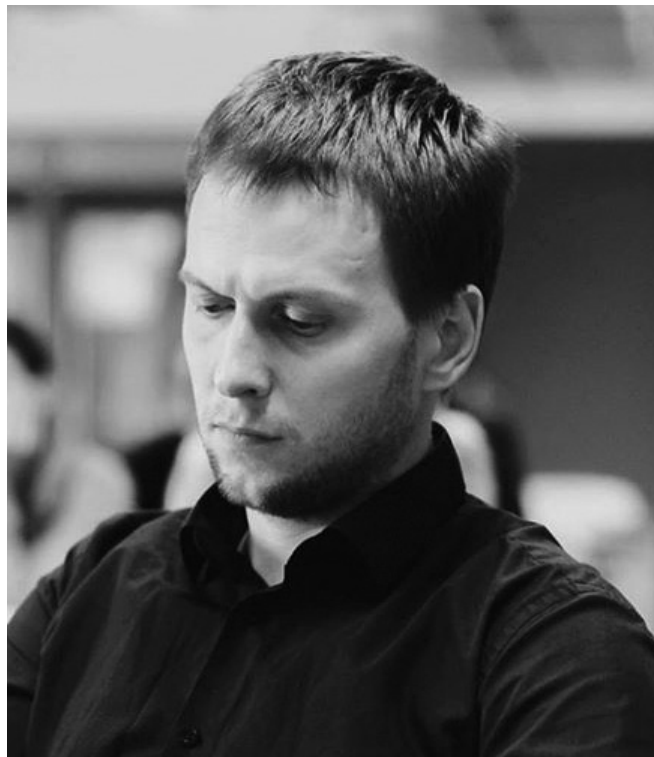

Kaspars Antonevičs

Šajā virzienā darbojamies jau gadus desmit. Sākām pavisam nedaudz cilvēku, un daudzi neticēja, ka mums izdosies. Iedrošinājums citiem: ir vērts sākt ar mazumiņu, nebaidīties, meklēt atbalstu! Daudzi no vajadzīgajiem resursiem ir pavisam lēti vai pat nemaksā gandrīz neko. Ja pašvaldība nespēj vai negrib piešķirt finansējumu, tad ir jāiet pie vietējiem uzņēmējiem un jāstāsta savs nākotnes redzējums. Tas ir vērtīgs tirgus princips, kas vairāk jālieto arī izglītībā, proti, izstāsti, ko gribi sasniegt, pārliecinā un pēc tam parādi, kas ar piešķirto naudu ir sasniegts. Arī Jelgavas pašvaldība mums ir noticējusi un pabalsta ar gana lielu finansējumu. Mēs gandrīz katru nodarbību ar attēliem un aprakstiem atspoguļojam *Facebook*. Pirmām kārtām tāpēc, lai pašvaldība redzētu, kā tās nauda strādā. Protams, vienlaikus tā ir mūsu reklāma, darbs ar vecākiem, arī mūsu ieguldījums Latvijas izglītībā, jo ikviens var sekot līdzi, aizgūt idejas, darīt tāpat vai vēl labāk.

Nu jau mums ir izveidojusies kolosāla komanda, esam uzkrājuši lielu pieredzi, mūsu mērķtiecīgo darbu ir novērtējusi vietējā sabiedrība. Tieši pašvaldība ierosināja mūsu iestrādes izmantot visas Jelgavas mērogā, un mēs pirms trim gadiem izstrādājām IT/inženierzinātņu programmu.

Pirms desmit gadiem, uzsākot pārmaiņas, vidusskolas posmā ieviesām inženierzinātņu programmu. Diezgan drīz secinājām, jo 9. klases beidzējiem vēl nav pietiekama priekšstata par inženierzinātnēm. Sapratām, ka mums ir jāaudzina pašiem savi kadri – nākamie vidusskolēni, tāpēc nolēmām mainīt mūsu skolas statusu. No

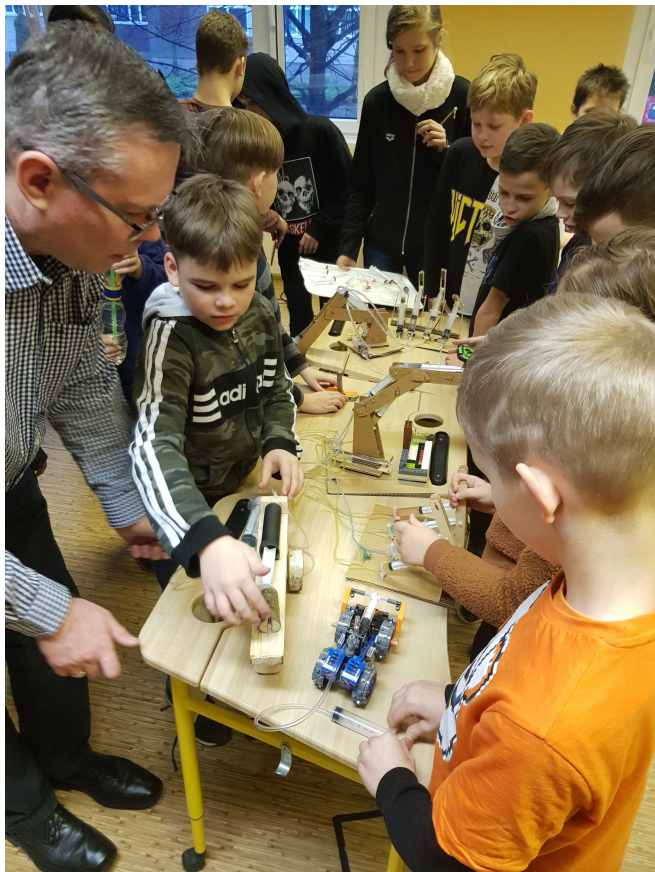
Ivars Bahmanis

ģimnāzijas pārtapām par tehnoloģiju vidusskolu, jo tā laika likumi aizliedza ģimnāzijai uzņemt audzēkņus no pirmās klases.

Līdz jauno standartu pieņemšanai sākumskolā variēt ar mācību priekšmetiem bija ierobežotas iespējas, tāpēc lielāko uzsvāru likām uz ārpusstundu darbu, dažādos veidos iepinot iekšā IT un inženierzinātnes. Bērni no pirmās klases nodarbojas ar 3D projektēšanu, programmēšanu, netradicionālo matemātiku (saskatot tās pielietojumu visdažādākajās jomās) u. tml. Tomēr pašā sākumā vissvarīgākais ir apgūt pamatiemaņas – spēju darboties komandā, izteikt savu viedokli, saskatīt likumsakarības, nebaidīties būt radošam un nebaidīties kļūdīties.

Kāpēc, jūsuprāt, bija vajadzīga pāreja no mājturības uz dizainu un tehnoloģijām? Kas tajā būtisks? Vai jūsu skolai bija kādas priekšrocības, ņemot vērā vairāku gadu pieredzi?

Lai dzīve turpinātos, visam ir jāmainās, arī šajā jomā. No satura viedokļa ir ļoti labi, ka jaunais mācību priekšmets paredz ieskatīties daudzās citās nozarēs. Agrāk bija daudz rasēšanas, kokapstrādes, bet pati galvenā atšķirība – pateikts daudz priekšā, kas jādara. Tagad ir lielāka brīvība, vieta plašākam domas lidojumam. Piemēram, tagad "mājturībā" ienāk arī digitālās prasmes. Tas mudina pilnveidoties arī pedagogiem, no kā, galu galā, iegūs bērni.

Skolēni savā grupā aizstāv mājās izveidotos tehniski radošos darbus

Jā, mūsu skolas īpatnība ir tā, ka skolotāji ar to, ko tagad saucam par jauno, nodarbojās jau pirms jaunajiem standartiem. Ir uzkrāta pieredze, pāreja ir dabiska. Jau iepriekšējā mācību gadā piektdznieki izmantoja CNC, datorkontrolētam darbā galdam programmēja kustības, būvēja modelīšus, šogad tas sagaida 4. klases skolēnus. Tāpat 4. un 7. klases audzēkņi strādā pie 3D projektēšanas.

Diemžēl jaunajam mācību priekšmetam ir nedaudz ierobežotas iespējas. Iepriekš mājās turībā un tehnoloģijās 7. klasē bija paredzētas divas stundas nedēļā, tagad – tikai viena, tāpēc ir pagrūti izdarīt tik daudz, cik gribētos.* Salīdzinājumam – uzņēmumi, jaunie *start-up*, velta ļoti daudz laika, lai attīstītu savas biznesa idejas, lai pieslīpētu prasmes un apgūtu tehnoloģijas.

Kā veidojat bērnu interesi par dizainu un tehnoloģijām un kā to noturat? Kā sasaucas un viens otru papildina mācību saturs ar ārpusstundu darbu?

IT/inženierzinātņu programmā, kas ir domāta gan mūsu, gan visas pilsētas skolu skolēniem (facebook.com/itcentrs/), esam aptvēruši apmēram 120 bērnu no 1. līdz 9.

* 7. klasē pēc jaunās programmas tiešām ir 1 stunda nedēļā, rēķinot vidējo. Skola2030 ierosinājums, ko daudzas skolas arī praktizē, – vienu nedēļu ielāpēt 2 dizaina stundas, otru – 2 mākslas stundas. Red.

ITC Nodarbības rampas projektēšana un izveide

klasei, kas sadalīti sīkāk pa vecuma grupām. Šis ir lielākais pulciņš. Pārējos (digitālās tehnoloģijas, kokapstrādes u. c.) pulciņos aptveram visus skolēnus – no 1. līdz 12. klasei. Autobūvē gan lielākoties darbojas 5.–9. klases skolēni.

Ļoti svarīgi ir mudināt jauniešus praktiskai darbībai, ko viņi arī labprāt grib. Piemēram, bērni paši arī remontē garāžu, lai tur varētu strādāt. Apgūtās betonēšanas, apmešanas, krāsošanas iemaņas noderēs turpmākajā dzīvē.

Ikdienas darbā pulciņos skolēni ļoti daudz eksperimentē. Piemēram, lielveikalā nopērkamos LEGO auto konstruktorus ar uzvelkamu dzinēju var viegli salikt pēc pamācības. Un ko darām mēs? Ja uztaisām šādu auto, tad nākamais posms ir rīkot sacīkstes – kurš aizbrauks tālāk? Tad jau bērniem jādomā – kāpēc auto riteņi “spolēja”, kāpēc aizbrauca šķībi? Bērns mācās trešajā klasē un sāk aizdomāties par saķeri. Tā ir fizika! Kā saķeri palielināt? Varbūt uz grīdas ir smiltis? Viņi mazgā riepas, mazgā starta vietu. Nu jau ir labāk, bet joprojām nav perfekti! Tad palielina svaru ar metāla gabaliņiem. Liekot tos klāt un ņemot nost, izdodas atrast optimālo smagumu, lai auto aizbrauktu pēc iespējas tālu un vienlaikus lai “neizspolētu”. Vai arī tāda ikdienišķa nodarbe kā rotaļu raķešu šaušana. Raķetes var uztaisīt jebkurš. Noteikums – jā- uztaisa trīs: garāka, īsāka un īsākā arī bez spārniem. Tad jāsalīdzina, kā katra lido. Kas atšķiras, kāpēc? Kāds

pirmajā klasītē ir šķībi pielīmējis spārnus. Raķete lido kā lode, rotēdama ap savu asi. Ir svarīgi rosināt darboties un nebaidīties. Mēs daudz eksperimentējam, un tas veicina izziņas procesu. Tā dabiski sasaistās ikdienas mācību darbs ar pulciņā notiekošo.

Laika gaitā esam sapratuši, ka darbā ar tehnoloģijām, īpaši jaunākiem bērniem, diezgan bieži vajag mainīt ievirzi. Retos gadījumos kaut kas viens spēj aizraut visu mācību gadu. Piemēram, ar robotiku mācību gada sākumā nodarbojas 20–30 bērnu, mācību gada beigās pulciņā palikuši 5–6. Tas der, ja atsevišķus skolēnus gatavo nopietnām olimpiādēm, bet citādi tas nedarbojas. Bērniem zūd uzmanība, turklāt jaunieši sākotnēji vēl īsti neapzinās, kas viņus interesē. Saprast var tikai tad, kad paši praktiski sāk izmēģināt. Tāpēc mūsu izveidotajā ārpusstundu programmā katru mēnesi mainās IT/inženierzinātņu virziens, ko skolēns izmēģina. Piemēram, septembrī robotika, oktobrī 3D projektēšana, tad darbs ar papīru, pēc tam darbs ar konstruktoriem, robotu rokām utt. Dizaina un tehnoloģiju mācību priekšmetā arī ir paredzētas četras lielās tēmas katru mācību gadu.

Jāpiebilst, ka bērnu intereses saistās ar vecumposmiem. Sākumā lielum lielā daļa ir ļoti aktīvi, bet apmēram 7. klasē parādās pilnīgi citas intereses. Tad skolotājiem vajag papildu pedagoģiskās prasmes, lai ar skolēniem aprunātos, ieinteresētu, lai iesāktu viņi pavisam nepamestu.

Kad skolotāji pamana, ka bērniem dizaina un tehnoloģiju mācību priekšmetā ir lielāka interese, tad cenšas viņus individuāli uzrunāt, sakot, *tev sanāk tas un tas, varbūt ir vērts pievērsties nopietnāk*, un pedagogi piedāvā darboties pulciņā, projektos, piedalīties konkursos. Tehnoloģiju konkursā "Ventspils IT izaicinājums" piedalāmies katru gadu, un pērn mūsu audzēkņi izcīnīja pirmo vietu.

Bērnu intereses ir dažādas. Kādu aizrauj lodēšana, kādu programmēšanu, kādu – māksla, un mēs cenšamies atbalstīt katru tieši viņa interešu jomā. Bieži vien uzvedinoši pajautājam, vai ir kāda problēma, ko varētu atrisināt ar dizaina un tehnoloģiju mācību priekšmeta palīdzību. Rosinām šādi domāt, un tā lēnām izlaižam kā caur inkubatoru, un bērni sāk labāk saskatīt risināmas problēmas. To mācīties ieraudzīt – tas arī ir svarīgi.

Pulciņos bērni veic mazāka apjoma darbus, bet projektos – lielos, kas var ilgt gadu, pat vairāk. Piemēram, digitāli uzzīmē veca motocikla rāmi, lai varētu izprojektēt, kā pie tā piestiprināt elektromotoru, pēc tam izdrukā, meklē vajadzīgās detaļas. Izmantojot visai vienkāršas detaļas, uztaisām reālus braucamos, kā kvadraciklu, trīsriteņu mašīnu, elektrolongbordu, transhopteru. Nu jau esam izauguši tik tālu, ka kopā ar 5.–12. klases skolēniem būvējam īstu elektroauto. Savā ziņā lūkojam turpināt

Vecāku diena

mūsu pilsētas vēsturi, jo Jelgava ir vienīgā Latvijas pilsēta, kurā ir būvētas automašīnas. Kā īpašu balvu skolēni uzlūko to, ka ar pašu radīto auto varēs mācīties braukt. Daudzi skolēni nekad nav sēdušies pie stūres, un mērķis – iemācīties braukt – pievelk visa vecuma skolēnus.

Vidusskolas posmā sadarbojamies ar LLU. Atsevišķus mācību priekšmetus augstskolas docētāji nāk mācīt mūsu vidusskolā, savukārt sadarbībā ar Zemgales reģiona Kompetenču attīstības centru mūsu skolēni iegūst Microsoft sertifikātus, tāpat kvalifikācijas apliecības metināšanā un CNC darbgaldu vadībā. Proti, šo sertifikātu īpašnieki jau drīkst strādāt uzņēmumos. Viens mūsu audzēkņis pagājušajā vasarā sāka strādāt kādā uzņēmumā par palīgstrādnieku, bet, kad vadība uzzināja par viņa iepriekšējo pieredzi skolā 3D projektēšanā, drukāšanā u. tml., uzticēja remontēt lāzērieroču elektronisko daļu. Viņš izmantoja skolā iegūtās zināšanas un jau strādāja kā miniinženieris.

Skolas laikā iegūtā profesionālā kvalifikācija lieti noder, arī uzsākot studijas. Viens no iemesliem, kāpēc daudz pirmkursnieku pārtrauc mācības, ir prakses trūkums. Kāds jauniešis pat skrūvgriezi nav rokās paņēmis. Mūsu skolēni nebaidās no tehnoloģijām, viņi ir izjaukuši un remontējuši printerus, CNC iekārtas, automašīnas, skūterus utt. Viņos ir uzkrājusies pārliecība par saviem spēkiem. Arī tad, ja mūsu absolventi aiziet studēt citā virzienā, vidusskolas laikā iegūtās iemaņas un pārliecība noder, lai pa vakariem vai brīvlaikos kādos uzņēmumos piepelnītos. Dažs labs tā pa vasarām vien nopelna automašīnai.

Tādu arī gribam redzēt mūsu absolventu – jaunieši, kurš nav radis gaidīt, lai zināšanas viņam ieliek mutē, cilvēku, kurš, praktiski izmēģinot, ir sapratis, kas viņu saista, un mērķtiecīgi šajā virzienā strādā, spēj kompleksi lietot iegūtās zināšanas, lai risinātu reālās dzīves situācijas.

Kā interešu pulciņā kopā strādā dažāda vecuma skolēni?

Ļoti labi! Gadās, ka piektdznieks prot kaut ko labāk par divpadsmitās klases audzēkni, citreiz atkal gados vecākais kaut ko māc labāk nekā jaunākais. Katrs skolēns darbojas savā nišā. Tās daļēji viņi ir atraduši jau iepriekš – kāds ir modelētājs, cits ir programmētājs utt. Piemēram, ir viens superprogrammētājs, kurš aizvērtām acīm raksta kodu, un tad interese aug arī tam, kas strādā līdzās. Protams, tagad traucē tas, ka pašreizējos apstākļos nedrīkst kopā strādāt dažādu klašu skolēni, bet iepriekšējos gados bērni ļoti labi cits citu attīstīja un papildināja kopējā darbā.

Ir jau vēl dažādas ārpusstundu nodarbības, kā 3D projektēšana jaunākajām klasēm (3D pildspalvas, kas ir izmantojamas līdz pat 12. klasei), programmēšana un netradicionālā matemātika mazajiem.

Gribētāju darboties pulciņos droši vien netrūkst. Vai spējat visus uzņemt?

Lai iekļūtu IT/inženierzinātņu pulciņā, kurā pašlaik darbojas ap 120 bērnu, ir jāpiedalās konkursā. Bērnam ir jāveic mājasdarbs jeb radošais projekts IT vai inženierzinātnēs, kas var būt jebkas, kāds *Youtube* noskatīts eksperiments, kaut kas ar robotiku vai programmēšanu saistīts. Bieži vien bērns to paveic kopā ar vecākiem, pēc tam darbu atrāda un aizstāv uzņemšanas komisijai. Tad gan vecāku nav klāt, pat pirmklasniekam, un bērns pastāsta, ko ir uztaisījis, kas palīdzējis. Mūsu mērķis, pirmkārt, ir ieraudzīt, ka bērnu kaut kas interesē, otrkārt, ka ģimene strādā kopā ar savu atvasi, sadarbojas. Ja bērns patiešām

grib kaut ko sasniegt, tad tam jāvelta vairāk laika, nekā tikai pulciņā. Tātad būs jāstrādā mājās, un bez vecāku atbalsta neiztik.

Šajā programmā darbojoties, dalībniekiem jāievēro vēl kāds noteikums. Ziemassvētku brīvlaikā mājās jāuztaisa vēl viens darbs, kas pēc tam grupiņā, kurā bērns darbojas, jāaizstāv citu bērnu priekšā. Varam tikai pabrīnīties, ko bērni, protams, kopā ar vecākiem, dabū gatavu. Piemēram, kāds pirmklasnieks bija uztaisījis atoma modeli, ko perfekti arī aizstāvēja.

Ģimene ir viena no mūsu galvenajām vērtībām. Mums ir vecāku diena, kurās bērni māca saviem vecākiem to, ko paši iepriekš pie mums apguvuši. Iepriekšējā mācību gadā rīkojām arī Tehniski radošo darbu dienu – tādu kā festivālu skolēniem ar ģimenēm. Bērni ar saviem praktiskajiem radošajiem darbiem sapulcējās skolas zālē, aizstāvēja savus darbus, redzēja cits cita paveikto.

Kā notiek interešu izglītība Covid-19 laikā?

Epidēmija nedaudz sasien rokas. Tas attiecas gan uz ikdienas mācību darbu, gan ārpusstundu. Protams, ievērojam visus noteikumus. Klātienē strādājam ar vienas klases bērniem, bet ar 7. līdz 12. klases skolēniem – tikai neklātienē. Tiešsaistē konsultējam, lai skolēni uzdevumus paveiktu ātri un kvalitatīvi, rīkojam zoom tikšanās, bērni strādā mājās un digitāli iesūta darbus. Tomēr attālinātās mācības rada gana daudz šķēršļu. Ne jau viss ir paveicams tikai datorā un mājās. Tāpat izaicinājums ir tas, ka mājās katram sevi jāpiespiež un jāspēj sevi organizēt darbam. 2

Jelgavas Tehnoloģiju vidusskola dibināta 1919. gadā (kā Jelgavas I valsts vidusskola).

- Skolā strādā 85 skolotāji.
- Skolā mācās 1018 skolēnu.
- Līdztekus IT/inženierzinātņu programmai pārējos pulciņos darbojas 634 bērni.
- Skolas moto: "Mūža darbs Latvijai".

Jelgavas Tehnoloģiju vidusskolas misija

Savulaik, mēģinot pamatot, ko bērniem dos darbosnās mūsu skolā, izveidojām sarakstu ar virsrakstu "Vēlamies veidot un attīstīt", piemēram, algoritmisiko domāšanu, iztēli, radošumu, kritisko domāšanu, priekšstatu par jaunākajām tehnoloģijām u. tml. Tomēr visai drīz sapratām, ka jāsāk nevis ar bērniem, bet ar sevi! Ko mēs gribam? Kādas ir iesaistīto skolotāju

pamatvērtības? Procesā brīvprātīgi iesaistoties arī dažiem uzņēmējiem, pāris mēnešu laikā nonācām pie misijas. Lūk, kas mēs esam!

Mūsu misija ir būt par mūžizglītības mācību iestādi, kuras mērķis ir veicināt brīvas, atbildīgas un apmierinātas personības, kas ir spējīga orientēties dzīvē, veidošanos.

Sekmēt ģimenes veselumu.

Radīt drošu, interesantu, aizraujošu vidi, kurā cilvēks vēlas darboties, iepazīt, izmēģināt un pielietot praksē dažādas IT, inženierzinātņu tehnoloģijas un uzņēmējdarbības prasmes. Vidi, kas māca, atbalsta, iedvesmo un atbrīvo radošumu, audzinot cilvēku, kurš spēj gudri pārvaldīt savus, ģimenes, pilsētas un valsts resursus.

Izveidot kompetencēs – zināšanās, prasmēs un attieksmē – balstītu un atkarotājam izglītības modeli.

Kas? Kāpēc? Kam?

Dizaina un tehnoloģiju mācību priekšmets skolās nomaina mājturību un tehnoloģijas. Skolēni, apgūstot dažādas tehnikas*, ir aicināti domāt, kā tās izmantot, lai īstenotu savas idejas, rosināti meklēt atbildes uz jautājumiem “Kā?”, “Ar ko?” un “Kāpēc?” es darīnu to vai citu lietu.

Par šīm pārmaiņām aicinājam izteikties Ilzi Kupču, Mākslas izglītības centra TRĪS KRĀSAS dibinātāju, mākslas un dizaina skolotāju, Latvijas Nacionālā kultūras centra vizuālās mākslas izglītības speciālisti, kas ir līdzdarbojusies arī jaunā mācību priekšmeta “Dizains un tehnoloģijas” satura izstrādē.

Sagatavoja Alnis Auziņš, *Skola2030* eksperts,
foto: no Ilzes Kupčas albuma

Skolās mājturības un tehnoloģiju mācību priekšmetu nomaina dizains un tehnoloģijas. Kāpēc, jūsuprāt, šāda pāreja ir būtiska, kas to pamato?

Mainījies ir pati dzīve, sabiedrība. Ir pieaugusi atbildība par vidi, resursiem, ko patērējam, un lietām, ko radām. Dizains ir kļuvis par ikdienas sastāvdaļu, tas atrodas visapkārt mums un tālād ietekmē ikvienu cilvēku.

Kādas zināšanas un prasmes skolēni iegūs, mācoties dizainu skolā? Kāpēc dizains ir nepieciešams vispārējā izglītībā, nevis tikai interešu vai profesionālajā izglītībā?

Apgūstot dizaina domāšanu skolā, skolēni iegūs daudzas dzīvē nepieciešamas prasmes: prasmi būt vērtīgam, analizēt, saskatīt kopsakarības, iedziļināties un apskatīt problēmu no dažādiem skatpunktiem. Viņi mācīsies izprast savas un citu cilvēku vajadzības, spēju iejusties dažādās lomās, sadarboties ar citiem, arī prasmes diskutēt un aizstāvēt savu viedokli. Šo iemeslu dēļ dizainu ir svarīgi mācīties vispārīgajās skolās.

Interesu izglītībā dizaina jomā piedāvājums, manuprāt, vēl attīstīsies, pašlaik tas balstās vairāk materiālu iepazīšanā. Mākslas izglītības centrā TRĪS KRĀSAS, kur interešu izglītības nodarbībās mācu dizainu bērniem, sastopos ar pieaugošu bērnu interesi radīt ar savām rokām – būvēt un projektēt, kombinēt dažādus neparastus materiālus. Mana kā skolotājas loma ir nevis bērniem piedāvāt idejas, bet radīt tādus apstākļus, lai bērni domātu un paši atrisinātu savus, ne skolotāja izvirzītos uzdevumus.

Profesionālajā ievirzes izglītībā, mākslas skolās dizainu pastarpināti apgūst mācību priekšmetos “Darbs materiālā”, “Veidošana”, “Kompozīcija”, “Datorgrafika”. Savukārt

Ilze Kupča

“Dizaina pamatus” kā jaunu mācību priekšmetu mākslas skolās sāks mācīt no 2021./22. mācību gada.

Jāpiebilst, ka profesionālajā vidējā izglītībā patlaban ir ļoti daudz iespēju apgūt dizainu, izglītības programmu piedāvājums visā Latvijā ir ļoti daudzveidīgs. Skolēnam iegūtā izpratne un interese par dizainu jau vispārējā izglītībā var palīdzēt viņam izvēlēties apgūt kādu no daudzveidīgajām dizaina specialitātēm – interjera un vides dizainu, audiovizuālo un grafikas dizainu, produktu un apģērba dizainu vai citas.

Kā dizainu mācās un par to domā pirmklasnieks un kā – jau vidusskolēns?

Sākumskolas skolēna ierosme un sākuma punkts domāšanai var nebūt problēma vai vajadzība, kā tas ir klasiskajā dizaina domāšanas modelī. Tas var būt kāds materiāls vai apkārtējā vidē redzēts piemērs, kurš rosinā un provocē iztēli. Pats svarīgākais šajā procesā – ka viena uzdevuma robežās risinājumi var būt katram klases

* Ar tehnikām šeit domāts paņēmieni kopums, ko izmanto, lai apstrādātu materiālu (vai informāciju, ja runa ir par IKT) un radītu risinājumus.

bērnām citādi. Vidusskolā šis process ir strukturēts, vairāk tuvojas pilna dizaina ciklam, ietverot izpēti, vajadzību formulēšanu un izstrādi.

Kādā veidā skolēnus vajadzētu mācīt? Varbūt ar vieglumu, necenšoties skart smagas, plašas problēmas? Ko ikvienam vajadzētu saprast ar vārdu "dizains"?

Atslēga meklējama skolotāja lomā. Skolotājs ir tas, kurš mācību stundā nodrošina iedvesmojošu vidi, aicina skolēnus pētīt, eksperimentēt un analizēt, rast risinājumus daudzveidīgiem uzdevumiem. Skolotājs un skolēni mācās kopā, un tas notiek drošā, meklējumus atbalstošā mācību vidē. Svarīga ir gan bērnu zinātkāre, gan eksperimentēšanas pieredze, gan kļūdu pieredze – mācīšanās no tām.

Mācīšanas modelis, mācot dizainu, secīgi ietver dizaina domāšanas posmus. Tie ir tēmas izpēte dotā uzdevuma ietvaros, ideju attīstīšana un risinājuma izstrāde. Katrā no procesa soļiem svarīgs ir izvērtējums, un tas ir skolotāja uzdevums – gudri virzīt mācību procesu, lai skolēni gūtu pieredzi kritiski domāt, radot idejas un lietas. Domājot par jaunradi mācību procesa ietvaros, būtu svarīgi atcerēties, ka dizains – tā nav dekorēšana, bet vispirms funkcija! Funkcionalitāte, ērtums ir ne vien būtiski, bet arī pati par sevi ietver skaisto.

Kādus faktoros no ikdienas un kultūras skolā aptver dizaina apguve?

Spektrs ir milzīgs. Kāda izskatās vide apkārt? Cik tā ir ērta un sakārtota? Kā mēs jūtamies? Kā jūtas apkārtējie? Kādas preces, produkti ir mums apkārt? Kādu apģērbu, apavus lietojam? Kādus produktus? Kā pārvietojamies? Kā es iegūstu informāciju? Visbeidzot – vai un kā es kaut ko varu ietekmēt?

Ko skolēns var paveikt ar savām zināšanām un prasmēm – kādus risinājumus veidot, kādas lietas izgatavot?

Būtu jānošķir materiālu un tehniku izzināšanas un iepazīšanas process no dizaina procesa, kas vairāk saistāms ar jaunradi un jaunu lietu projektēšanu. Materiālu un tehniku iepazīšana – tamborēšana, šūšana, zāģēšana, adīšana un citas – neapšaubāmi ir būtisks prasmju kopums skolēnam, priekšnoteikums, lai lietas vispār radītu. Izpratne un pieredze, kā kaut ko izveidot ar rokām, ir ļoti svarīga.

Savukārt lietu radīšanu būtu jāēdina saistīt ar radošu, dizaina domāšanā balstītu procesu, skolēniem izmantojot iegūto pieredzi materiālu izvēlē, apstrādē, kur rezultāts – izgatavotā lieta vai produkts – katram skolēnam var būtiski atšķirties.

Svarīgi, ka praktiski rezultāti dizaina apguvei var būt ne tikai lietu radīšana, bet arī izpētē balstīti projekti, kuru rezultāts būtu, piemēram, formulēti priekšlikumi uzlabojumiem skolas vadībai vai pašvaldībai, kuri ir arī veiksmīgi vizualizēti, prezentēti.

Kā dizaina mācību procesā līdzsvarot kultūras mantojumu un tradīcijas ar inovācijām un tehnoloģiju attīstību?

Kultūras mantojums un tradīcijas neapšaubāmi ir būtisks resurss un iedvesmas avots. Latvijas kultūrvidē amatniecība un dizains lielā mērā ir saistīti, un arī prasmes ir mūsu kultūras mantojuma daļa. Tradicionālās materiālu apstrādes tehniku un paņēmienus praktiska iepazīšana ir svarīga skolā tādā apjomā, lai skolēns varētu novērtēt savas kultūras mantojumu un, ja nepieciešams, pilnveidot to savos radošos projektos.

Varam un vajag mācīties arī no labiem dizaina piemēriem. Tikpat svarīgi ir nemitīgi interesēties par aktualitātēm mākslā, dizainā, jaunām tehnoloģijām un izgudrojumiem. Ja atskatāmies laikā, kad tehnoloģijas nebija tik attīstītas, lietu dizains bija balstīts uz ergonomiku, ērtumu. Radīto lietu risinājumi bija asprātīgi, meklējot iespējamo racionālo veidu, kā ar pieejamiem materiāliem un instrumentiem radīt funkcionālu un skaistu priekšmetu. Tas ir noderīgi arī mūsdienās.

Vai ikvienam skolēnam ir potenciāls būt dizaineram?

Dizaina nozare ir plaša un starpdisciplināra, ikvienam ir iespēja trenēt dizaineram nepieciešamās prasmes. Dizains vispirms ir prāta treniņš. Precīzu jautājumu uzdošana un pamatotu atbilžu meklēšana ir metode, kas padara dizaina apguves procesu mērķtiecīgu un jēgpilnu. Jautājumi, kas sākas ar *kas?* *kāpēc?* un *kam?*, palīdz pārliecināties par dizaina projekta lietderību un uzlabot risinājumu jebkurā tā stadijā.

Prasme domāt un strādāt kā dizaineram, izpratne par iespējām uzlabot dzīves kvalitāti noderēs jebkuram skolēnam neatkarīgi no tā, vai viņš nākotnē radīs dizainu, vai būs ziņošs lēmumu pieņēmējs un dizaina lietotājs.

Kur skolēnam var noderēt izpratne par dizaina procesu un dizainu kopumā?

Mākā saskatīt rīcības cēloņu un rezultātu sakarības, kontekstu. Dizaina domāšanu raksturo starpdisciplināritāte, zinātkāre, sadarbība, iejušanās dažādās lomās, ieinteresētība pētīt, drosme eksperimentēt un arī kļūdīties. To izkopjot, skolēns iegūst pieredzi patstāvīgai jaunradei jebkurā jomā. 2

Ekrānos piezūmotā īstenībā un pārmaiņās – kā domāt un kā būt tagad?

Pārdomājot aizvadīto gadu, – tas ir tik atšķirīgs, kā nekad nebūtu spējuši iztēloties. Darījām, ko nekad iepriekš nebijām darījuši un bez šiem piespiedu apstākļiem nedarītu. Bija jāapgūst un jāizdomā tik daudz jauna – lielā daļa ikdienas jāpārceļ tiešsaistē. Tiešsaistes mācīšanās un mācīšana, attiecību veidošana, saziņa un socializēšanās – kā to darīt attālināti? Pieredzes daudziem nebija. Varbūt socializēšanās lielākas grūtības sagādāja tieši pieaugušajiem, jo jauniešiem šis jau bija pierastāks veids. Kā šie apstākļi mūs ietekmē, un kā tos labāk pārdzīvot? Ko darīt tagad? Piedāvāju dažus ieteikumus, kā domāt un ko darīt.

Inga Pāvula, izglītības konsultante, *Skola2030* vecākā eksperte,
foto: no personiskā arhīva

Ieraugām to, kas citkārt palicis ēnā

Jaunie, nezināmie, nenoteiktie, neparedzamie apstākļi savijās ar mūsu pašu šaubām un nepārliecinātību, kas ikdienā bija, bet nu vēl pastiprinās. Šis laiks izceļ virspusē to, kas klātienas laikā ir bijis, bet kam neesam pievērsuši uzmanību – neesam redzējuši vai izvēlējušies ignorēt.

Par skolu lietām domājot, – katrā skolā vienmēr ir kāds, kuram nekad nav patikušas pārmaiņas, kurš vienmēr iestājies *pret*, bet savu neapmierinātību drīzāk paudis mazā grupā vai klusi, aiz durvīm. Tagad tiešsaistes skolotāju sapulcēs neviens nepaliek nepamanīts, un katra viedoklis kļūst pamanāmāks. Un tāpat uz otru pusi – varbūt mēs jau visi ilgāku laiku bijām domājuši, ka kaut ko gribam mainīt, teiksim, stundu sarakstu, citādi organizēt mācību darbu, saturā no kaut kā atteikties, ieviest ko jaunu, taču ikdienā ierastā skrējiena laikā tam nekad nebija atlicis laika. Tad piepeši pienāk ikdienas dzīves pauze jeb *stopkadrs* un ierastais skrējienis jāpārceļ ekrānos. Un tagad domājam – cik ļoti šodienas dzīvi atvieglotu tas, ko būtu varējuši izdarīt iepriekš.

Izvēlies perspektīvu "tagad"!

Bieži mēdzam domāt: izdarīsim, sakārtosim, organizēsim tad, kad šis konkrētais posms beigsies! Bet kāpēc ne tagad? Ieraugām vēlamo mērķi, izvēlamies tagadnes perspektīvu un – darām!

Domājot par ikdienas klātienes problēmsituācijām, kuras attālināti nav iespējams nogludināt, skolotājam un skolu vadītājam godīgi sev jāpajautā – vai problēma ir pēkšņi parādījusies vai tā tomēr ir jau sena? Un jāizlemj – pieķeramies un risinām tagad vai atliekam?

Inga Pāvula

Bērni un skolotāji jūtas noguruši un pārstrādājušies, – piedēvējam to pandēmiskajam nogurumam, attālinātām mācībām, taču viena daļa skolotāju un skolēnu arī normālajā laikā tādi ir jutušies. Šis laiks ļoti prasa prasmes prioritēt, bet daļai ar to bijušas grūtības arī normālajā laikā. Kuram tematam dot priekšroku, vai – kuru izlaist un kuru noteikti ņemt? Kā es kā skolotājs varēšu un pratīšu izvēlēties? Māka prioritēt nozīmē arī atteikšanos no mazsvarīgā. Tiem, kam trūkst šādu iemaņu, attālinātā laikā ir īpaši grūti, jo nav iespējams pārnest visas klātienē mācības attālināti. Ir jādomā, ko izlaist, ko atstāt uz vēlāku laiku vai no kā atteikties.

Padomā: kā darīt *mazāk*, kas būtu *vairāk*?

Organizējot attālinātās mācības, der atgādināt sev tēzi, ka reizēm "mazāk ir vairāk". Taču ko mēs katrs ar to saprotam? To var īstenot dažādi. Var vienkārši darīt mazāk. Var

izvēlēties mazāku gabaliņu un iet dziļumā. Var šo mazo gabaliņu izvērst kā saules starus uz visām pusēm, izplest.

Padomā: kuri ir tie cilvēki, kas tevi motivē?

Nav lielāka motivatora kā strādāt un būt komandā kopā ar cilvēkiem, kuri man uzticas un kuriem es uzticos, un mēs kopā uzticamies kopienai un varam darīt kopīgas lietas. Aizrautība un gribēšana darīt, pārvarēt grūtības lielā mērā saistās ar to, vai apkārt ir **cilvēki, kuriem es ticu, uzticos un varu prasīt atbalstu, būt atbalsts, kuri var mani atbalstīt, kuri man tic un kuri man uzticas**. Tādiem nav jābūt daudz. Aicinu katru padomāt, kas ir šie cilvēki šajā gadā jūsu profesionālajā dzīvē, kuriem jūs ticat un uzticaties, varat prasīt atbalstu un atbalstīt.

Uzticēšanās ir svarīgākais atslēgvārds jebkurās pārmaiņās, un tā nozīmē darbību. Ja uzticamies cits citam, tad jutām spēku un iedvesmu darīt – attīstīt, pilnveidot, mainīt un mainīties utt.

Mācāties būt laipni pret sevi

Parasti mēs, skolotāji, mācām būt laipniem pret citiem, un arī paši – esam iemācījušies un vēlamies būt laipni pret citiem. Taču tikpat svarīgi ir būt laipnam pret sevi! Cik bieži mēs atceramies būt laipni pret sevi? Uzmundrināt sevi? Saudzēt sevi? Kā es varu laipnībā un sirsnīgā gādībā atbalstīt sevi? Tāpēc reizēm atbalsta vārdi, ko vēlamies teikt īpašajam kolēģim, tik ļoti ir vajadzīgi arī mums pašiem.

Padomā: ja tā, kā ir tagad, būtu vienmēr, ko tu darītu?

Ja tā, kā ir tagad, būtu mūžīgi, ko tu darītu jau tagad? Šis jautājums iedod jaunu atspēriena punktu darīšanai un neatlikšanai uz vēlāku. Tas dod jaunu perspektīvu paskatīties uz sevi un esošo situāciju. Vai izvēlies būt uzgaidāmā telpā vai esi gatavs iedarbināt vilcienu, lai nokļūtu kur citur?

Ja tā, kā ir tagad, būtu vienmēr... Mēs pārstājam “saņemties” līdz noteiktam datumam, līdz laikam, kad viss pāries. Beidzam mānīt sevi ar “saņemties!” šo dienu, šo nedēļu, jo pēc tās var nākt nākamā un aiznākamā. Saņemšanās īstermiņā prasa pūliņus, pēc kuriem kādā brīdī jutīsimies izsmelti, izdeguši. Ilgtermiņā šāda stratēģija nebūs veselīga, it īpaši, ja nezinām, cik ilgi būs tā, kā ir tagad. Turklāt – mums visiem būs jādzīvo tad, kad speciālie apstākļi būs beigušies. Kā mēs turpināsim dzīvot pēc tam, kad būsīm ilgāku laiku “saņēmušies”? Kā atkopsimies no šīs “saņemšanās”, kas iet rokrokā ar paciešanos, pieciešanu, pārciešanu, ciešanām? Ja man ir lauza kāja, un mežs man dod spēku, varbūt labāk katru dienu patrenēties, lai varu aiziet uz mežu ar kruķiem, nevis gaidīt, kad beidzot varēšu no tiem atbrīvoties?

Ārkārtējos apstākļos veselīgāk būs izvēlēties dzīvot dienu no dienas, piepildot īsākus laika nogriežņus un vienmēr paturot prātā *lielo bildi*. Arī šajā periodā ir svarīgi sev atgādināt – kāpēc es vispār esmu skolotājs? Atcerēties prieku, ko sagādā sajūta, ka bērni uzzina, saprot, atklāj jaunas lietas. Un vienlaikus – neslāpēt domas un sapņus par lielākiem mērķiem, nebaidīties ļauties tiem par spīti apstākļiem. Jo tie iedot spēku – dzīvot no dienas dienā.

Praktiska metode: ievies sev labo darbu un prieka brīžu blociņu!

Skolotāja pirmās klases bērniem ieviesusi labo darbu blociņu, kurā bērni ieraksta, ko šodien labu ir piedzīvojuši vai izdarījuši. Mēs, skolotāji, allaž domājam par to, kā bērniem palīdzēt, kā rosināt ieradumu ieraudzīt un domāt par labo, pateikties par to, iepriecināt otru, piemēram, ieviešot “slepeno draudziņu” spēli ar dāvaniņām. Bet ... kā pieaugušie uz sevi to vairs neattiecinām. Un kā būtu, ja šādu labo darbu blociņu ieviestu arī sev?

Rosinu katram pieaugušajam ieviest šādu labo darbu vai prieka blociņu. Nevis vēlmju un darāmo darbu. Lai vakarā, miegā slīgstot, nevis gremdētos strespilnās domās par to, ko neizdarīju, ko nepaspēju, bet ar pateicību pārdomātu, ko šī diena atnesusi labu. Pietiks katru dienu ierakstīt vienu vai divus teikumus par to, kas vērtīgs šajā dienā piedzīvots. Mazus priekus ikdienā ļoti vajag arī pieaugušajiem.

No vienas puses, mums vajag līdzās cilvēkus, kam atbalstu prasīt un uzticēties. No otras puses, katrs pats varam parūpēties par maziem priekiem un iepriecinājumu sev, vairot ticību saviem spēkiem, svinēt mazās uzvaras. Ja mēs paši parūpējamies par to, lai justos labāk, tad arī visiem citiem būs labāk. ☺

Uzdevums: uzraksti uzmundrinājuma vēstuli!

1. Padomā, kuram kolēģim vēlies uzrakstīt uzmundrinājuma vēstuli vai pateicību par to, ko kopā esat piedzīvojuši, un arī vēlējumu viņam.
2. Kad esi izvēlējies kolēģi, kuram vēlies veltīt vēstuli, uzraksti to!
3. Ieliec aploksnē.
4. Uzraksti uz tās savu (!) adresi, kā arī datumu – brīdi, kurā izvēlēties šo vēstuli saņemt un izlasīt. Vari izvēlēties laika posmu vai kādu zīmīgu datumu, piemēram, dzimšanas dienu vai citu svinamo dienu. Jebkura izvēlēta dienā būs īstā, jo tā būs tevis izraudzīta!
5. Uztici šo vēstuli kolēģim un palūdz, lai nosūta tev!

Vēsture un sociālās zinības vidusskolā

Jaunais mācību gads ir iesācies ar diviem jauniem kursiem vidusskolā – “Vēsture un sociālās zinātnes I” un “Sociālās zinības un vēsture”. Ir cita satura struktūra, kas balstās fenomenu pieejā (atšķirībā no hronoloģiskās pieejas), un cits mācīšanas princips, kas paredz, ka vēstures piemēri tiek izmantoti, lai skaidrotu arī mūsdienu notikumus, proti, jaunie kursi ir integrēti un nav tikai *vēsture vēstures pēc*. Jaunie kursi aktualizē vairākus būtiskus jautājumus. Ko nepieciešams iemācīt skolēniem vēsturē? Pēc kādiem principiem jāizraugās saturs? Kas ir svarīgāks – prasmes vai zināšanas? Un kā skolotājiem mācību procesā sadarboties ar kolēģiem?

Sagatavoja Ansis Nudiens un Alnis Auziņš, *Skola2030*
Foto: Lauma Kalniņa, *Skola2030*, un no personiskā arhīva

Neklātienēs sarunā savā pieredzē šo kursu īstenošanā aicinājām dalīties četrus vēstures skolotājus: **Dzintru Liepiņu** no Rīgas Juglas vidusskolas, **Kārli Klišānu** no Jēkabpils Valsts ģimnāzijas, Rīgas Franču liceja direktores vietnieci izglītības jomā **Aiju Kļaviņu** un Salaspils 1. vidusskolas direktora vietnieci mācību darbā **Anniju Bergmani**.

Kādus kursus skolā māca?

Gan K. Klišāns, gan Dz. Liepiņa māca “**Vēsture un sociālās zinātnes I**” (t. s. lielo pamatkursu). Dz. Liepiņa piebilst, ka tajā apvienotas prasmes un nedaudz arī satura no agrākajiem mācību priekšmetiem.

Gan Salaspils 1. vidusskolā, gan Rīgas Franču licejā īsteno abus kursus. **Salaspils 1. vidusskola**, pavasarī anketējot 9. klašu skolēnus un arī toreizējos vidusskolēnus,

Kārlis Klišāns

Aija Kļaviņa

Annija Bergmane

Dzintra Liepiņa

kā arī apsverot savu skolotāju stiprās puses, vidusskolas piedāvājumā iekļāva divus grozus, un radošuma un dizaina virzienā ietilpst arī lielais vēstures kurss. **“Kursam “Sociālās zinības un vēsture” (t. s. mazajam pamatkursam)** paredzētas 2 un 2 stundas nedēļā, lielajam kursam – 3 stundas nedēļā šajā mācību gadā un 4 nākamajā. Ir arī specializēts filozofijas kurss, jo skolēni par to izrādīja interesi,” skaidro A. Bergmane un komentē sadalījumu 3 stundas nedēļā šajā mācību gadā un 4 nākamajā: “Mums ir atsevišķs kurss – uzņēmējdarbības pamati. Lai gan uzsvars ir uz skolēnu mācību uzņēmumiem, vēstures un ekonomikas skolotāji sadarbojas un daļēji ekonomikas tematus apskata jau tagad. Esam ieplānojuši, ka 12. klasē šiem skolēniem būs Vēsture II kurss, tāpēc, vēloties nodrošināt vēstures mācīšanas nepārtrauktību, negribējām pārraut vēstures mācīšanu un 11. klasē paredzēt tikai ekonomikas tematus.

Atsevišķi skolotāji vada speciālo kursu “Uzņēmējdarbības pamati”, atsevišķi skolotāji vada Filozofijas speciālo kursu, bet abosursos vidusskolā ir daudzpusīgi skolotāji, kas jau iepriekš ir mācījuši politiku, tiesības, vēsturi. Viņi spēj šos kursus mācīt vieni paši, tāpēc tikai ekonomikas jomai ir atsevišķi skolotāji. Šos kursus māca viens skolotājs, sadarbojoties pēc nepieciešamības.”

Rīgas Franču licejā mazo pamatkursu apgūst tie skolēni, kuri izvēlējušies izglītības programmas matemātikas, dabaszinātņu un inženierzinību virzienu. “Šo kursu īstenojam viena gada laikā visas četras stundas nedēļā. Trīs stundas vēsturē un politikas satura moduli skolēni apgūst vienā dienā, bet 1 stunda – ekonomikas saturs – citā dienā ir kā atsevišķs satura modulis. Savukārt divos pārējos izglītības programmas virzienos – valodas un humanitārās zinātnes un uzņēmējdarbība un sabiedrības pārvaldība – īstenojam kursu “Vēsture un sociālās zinātnes I” – šogad 3 stundas nedēļā, nākamajā gadā 4 stundas nedēļā,” stāsta A. Kļaviņa. “Lielo pamatkursu katrā klasē māca divi kolēģi. Divas skolotājas ir arī šo kursu programmas un mācību līdzekļu līdzautoras. Tāpēc tikai

loģiski, ka skolotāji darbā izmanto *Skola2030* sagatavotos materiālus, tos padziļināti aprobē.

Jau augustā gatavojāmies jaunā satura ieviešanai. Organizējam kopīgas praktiskās nodarbības visiem pedagogiem, pēc tam bija darbs mācību priekšmetu jomās, jau izstrādājot un, ja iespējams, saskaņojot tematiskos plānus satura ieviešanai līdz oktobra brīvlaikam. Oktobra brīvlaikā skolotāji izvērtēja paveikto un turpināja izstrādāt tematiskos plānus līdz pirmā semestra beigām. Savukārt pēc pirmā semestra tiešsaistē mācību priekšmetu jomās jāvērtē paveiktais un jāizstrādā tematiski plāni nākamajam darbības posmam.

“Vēsturē un sociālajās zinātnēs I” sociālās un pilsoniskās jomas skolotāji plāno trīs vai četrus pirmos tematus šajā gadā. Vēstures saturu māca vēstures skolotājs, bet politikas, tiesību un filozofijas jautājumus – skolotāja, kurai ir arī politikas un tiesību skolotājas un filozofa izglītība. Ekonomikas tematus atstājam uz nākamo gadu, jo mācību priekšmeta programmā tie ir pēdējie temati. Vai būs kā mazajā pamatkursā – viena stunda paralēli vēsturei un politikai, vai šie temati būs četras stundas pēdējos trīs četrus mēnešus, – pašlaik nezinām. Skolotāji par to lems mācību gada noslēgumā, analizējot “Vēsture un sociālās zinātnes I” ieviešanu. Vēsturi un sociālās zinātnes māca trīs skolotājas – divas skolotājas māca nosacīto vēstures, politikas, tiesību sadaļu, viena – atsevišķo stundu – moduli ekonomikas sadaļā. Ekonomikas jautājumus apgūst paralēli visu mācību gadu.

Kā skolotāji sadarbojas?

Dz. Liepiņa kursa sākumu (nākamajā mācību gadā ekonomikas tēmas mācīs ekonomikas skolotāja) māca viena. Rīgas Juglas vidusskolā gan ir ierasta prakse – dažādu mācību priekšmetu skolotāji starpdisciplinārus mācību materiālus veidojuši jau krietni pirms vispārējā izglītībā sāka īstenot kompetenču pieeju. Arī Dz. Liepiņa, mācot aukstā kara tēmu vidusskolā, ir sadarbojusies ar svešvalodu

skolotājiem, mācot par pretošanos padomju režīmam, – ar literatūras skolotāju. Nesen sadarbībā ar latviešu valodas un literatūras skolotājām astotajām klasēm uzdots rakstīt stāstījumu par tematiem “Stiprs cilvēks savā dzimtā” vai “Manas dzimtas stāsts”. Vēstures skolotāja skolēniem izstrādājusi darba lapas, lai viņi varētu savākt faktus, iedevusi atgādni, kā intervēt cilvēkus, tiešsaistes stundās ar skolēniem tas pārrunāts. Pēc veiktā uzdevuma vēstures un latviešu valodas skolotājas vērtēs darbus katra pēc sava mācību priekšmeta kritērijiem, un skolēni par vienu darbu saņems vērtējumus abos priekšmetos.

K. Klišāns kursu māca sadarbībā ar ekonomikas skolotāju. “Manā pārziņā ir vēsture, filozofija, politika, tiesības, bet sadarbojos arī ar radniecīgu mācību priekšmetu skolotājiem. Kopīgi temati mūs vieno ar kultūras pamatu skolotāju un latviešu valodas skolotāju. Pašlaik mācu sociālās attiecības un identitāti, arī kultūras pamatos ir temats par identitāti, tāpat latviešu valodā. Iesākām to visu kopīgi darīt, taču attālināto mācību laikā mums sadarboties ir grūtāk.”

Kas sadarbību veicina, kas traucē?

Visi skolotāji uzsver, ka viņi paši ir pārliecinājušies par sadarbības nozīmi un ka skola to sekmē. “Administrācija nāk pretī, metodiskajās dienās varam strādāt darba grupās, tiekamies metodiskajās komisijās, plānojam, ar kuriem kolēģiem no citām komisijām strādāsim kopā,” stāsta Dz. Liepiņa, piebilstot, ka Juglas vidusskolas vadība ir izdarījusi maksimāli daudz un skola starpdisciplinārās sadarbības pieredzē regulāri dalās ar daudzām citām skolām.

K. Klišāns stāsta, ka sadarboties rosinājusi skolas vadība un pats tam labprāt atsaucies. “Vēlējos saprast, ko mācīs citi skolotāji, kas būs viņu mācību priekšmetos, kā kopīgi apgūt prasmes, piemēram, argumentēt. Paraugprogrammās ieraudzīju līdzīgus tematus. Tad arī uzrunāju dažus kolēģus. Lieliska sadarbība izveidojās ar kultūras pamatu skolotāju. Viņa ierosināja izveidot laika līniju no aizvēstures līdz mūsdienām, lai skolēniem būtu skaidra vēstures tecējuma gaita, un tad es jau varēju sākt runāt par programmā norādītajiem tematiem. Savukārt latviešu valodas stundās skolotāja skaidroja, kā veidot argumentus un debatēt, pēc tam to aplūkojām manās stundās.”

Dz. Liepiņa novērtē sadarbības divējādos ieguvumus: “Piedāvājot vienu kopīgu darbu, ko vērtēs divos dažādos vai pat vairākos mācību priekšmetos, mēs atslogojam ikdienu skolēniem, dodam viņiem iespēju paraudzīties uz lietām ārpus viena mācību priekšmeta ietvara, un iegūstam arī mēs, skolotāji, sadarbojoties, daloties pieredzē un atbalstot cits citu.”

Abi vēstures skolotāji ir vienisprātis, ka sadarbībai jāmeklē laiks. Jēkabpils Valsts ģimnāzijā skolotāji darba lietas pārrunā kopētavā vai skolotāju istabā. K. Klišāns: “Visi esam lielā skrējienā. Cenšos izmantot retos brīvos brīžus, starpbrīžus. Tagad mēs, skolotāji, sazināmies *WhatsApp*.” Dz. Liepiņa bilst, ka starpbrīži ir par īsu sadarbības organizēšanai un laiku vajadzētu ieplānot jau iepriekš, jo vairāk tāpēc, ka jāsatiekas bieži vien ir vairāk nekā divu dažādu mācību priekšmetu skolotājiem. Rīgas Juglas vidusskolas vēstures skolotāja teic, ka skolotājiem būtu vieglāk, ja temati dažādos priekšmetos būtu jau iepriekš saskaņoti programmu līmenī. Piemēram, temats “Identitāte” ir gan vēsturē, gan kultūras pamatos, gan latviešu valodā, un gribētos, lai to apgūt vienlaikus jau būtu saplānots, nevis skolotājiem par to jāvienojas. “Savulaik skolā runājām, ka mums vajadzētu milzīgu tapeti, uz kuras sarakstīt, ko katrs savā mācību priekšmetā mācām, un tad visi to varētu apskatīt un izspriest, kā to salikt kopā, lai nedublētos un lai skolēni nebūtu pārslogoti.”

(Anša Nudiena, Skola2030 sociālās un pilsoniskās mācību jomas satura izstrādes vadītāja, komentārs: “Piekrītu, ka, veidojot pamatskolas programmas, mēs daudz vairāk saskaņojām secību, nekā izstrādājot vidusskolas pamatkursus. Tas lielā mērā ir atstāts pašu skolotāju ziņā, katram jāskatās pēc savām vēlmēm un interesēm. Taču visās programmās ir norādīts, ka temati ir maināmi vietām.”)

A. Bergmane un A. Kļaviņa uz sadarbību raugās arī ar skolas vadības acīm. **Salaspils 1. vidusskolā** sadarbību mērķtiecīgi veicina jau vairākus gadus. Skolotāji grupās ir sprieduši un dalījušies pieredzē par konkrētu prasmju attīstīšanu, dažādu problēmu novēršanu, snieguši cits citam atgriezenisko saiti. Pērn īpaši attīstīti starppriekšmetu projekti, arī dažādu jomu priekšmetos, šie projekti fiksēti kopīgā dokumentā, un pirmā semestra noslēgumā un otrā semestra noslēgumā sanāksmē skolotāji dalījās pieredzē. “Visai daudz skolotāju bija izvēlējušies pat šķietami nesavienojamus mācību priekšmetus, kā ģeogrāfija un vizuālā māksla, bioloģija, vēsture un angļu valoda. Tas savukārt skolēniem uzskatāmi parādīja, ka vienu tematu tiešām var aplūkot neradniecīgu jomu mācību priekšmetos.” Skolotāji labprāt meklē papildu iespējas sadarboties ar kolēģiem, īpaši aktīvi ir datorikas skolotāji.

Šajā mācību gadā sadarbojas arī 1., 4., 7. un 10. klašu skolotāji. Tagad šo klašu skolotāji reizi nedēļā attālināti spriež par mācību sasniegumiem, motivāciju. “Direktora vietniece mācību darbā 7.–12. klasēm Ieva Hermane ir izveidojusi kopīgo tiešsaistes dokumentu, kas attiecas uz 7. un 12. klasēm un klasēm, kurās apgūst kompetenču saturu, un katrs skolotājs ieraksta katrā mēnesī paredzētās

tēmas. Vēl 7. klasēm bija atsevišķs lūgums skolotājiem ierakstīt tās tēmas, kurās būtu vēlams sadarboties ar kāda konkrēta mācību priekšmeta kolēģi. Piemēram, ja zinu, ka man ir tēma par Atēnu demokrātiju, tad pierakstu, ka būtu vēlams sadarboties ar sociālo zinību skolotāju par demokrātijas tēmu kā tādu. Kolēģi regulāri šajā dokumentā ieskatās un redz, kas kurā brīdī notiek cita kolēģa mācību priekšmetā. Starppriekšmetu projekti attīstīja ieradumu jau automātiski, skatoties savu mācību priekšmetu, meklēt, kuros vēl priekšmetos tas varētu atspoguļoties.” A. Bergmane arī teic, ka līdztekus skolas vadības virzītai organizētai plānošanai, ko skolotāji sāk jau katru gadu augustā, lai līdz septembra sākumam uzrakstītu tematu pirmajam semestrim, “ļoti laba un dabiska ir arī spontānā plānošana, ejot pa gaiteni un citam citu uzrunājot”.

Rīgas Franču licejā administrācija (kad vēl to varēja) pirms jaunā mācību gada rīkoja praktiskas nodarbības, kā veidot tematiskos plānus, skolotāji kopīgi analizēja mācību stundas piemēru. Jau iepriekšējā mācību gadā pārstrukturēja mācību priekšmetu metodiskās komisijas par mācību jomām. Jomu pārrauga tās koordinators ar noteiktiem pienākumiem. “Jomas koordinators ir līdzatbildīgs par mācību satura ieviešanu no 1. līdz 12. klasei un palīdz direktora vietniekam koordinēt satura apguves norisi, ir padomdevējs skolotājiem, koordinē starpjomu satura saskaņošanu un apguvi.”

Klātienē mācību laikā skolotāji darba jautājumus pārrunāja darba telpās – tādas ir valodu skolotājiem, sociālas un pilsoniskās un kultūrizglītojošās jomas skolotājiem, matemātikas un dabaszinību skolotājiem. Tagad skolotāji to dara attālināti. Svarīga loma sadarbības veicināšanā ir jomas koordinators. Visiem skolotājiem, kuri strādā 1., 4., 7. un 10. klasēs, ir tarifcēta viena papildu stunda sadarbībai, bet vadība nenosaka, kurā brīdī un kā sadarboties. “Tomēr izšķirošā ir skolotāju pašu griba sadarboties,” uzsver A. Kļaviņa. “Lielā daļa kolēģu, kas īsteno abus kursus, ir ieinteresēti sadarbībā un iegulda daudz laika, pirms stundām saskaņojot mācību saturu, izvēloties atbilstošākos mācību materiālus.”

Kā skolotāji plāno kursa saturu? Vai strādājat paralēli ar ekonomikas skolotāju? Vai šogad mācāt vēsturē un nākamgad mācīs ekonomikas skolotājs?

K. Klišāns strādā paralēli ar ekonomikas skolotāju. “Pie manis ir divas stundas, ekonomikā – viena stunda nedēļā. Ar ekonomikas skolotāju daudz sazināties, pastāstu, ka pašlaik esam apguvuši argumentēšanu, debatēšanu, kolēģe savukārt ekonomikā iekļauj identitātes jautājumus, tā mēģinām to savīt kopā. Svarīgi ir zināt vienam par otra

stundām, lai mācību priekšmetā nezūd kopīgums.” Ir temati, kā starptautiskās attiecības, globalizācija, kurus ļoti labi var mācīt vienlaikus ar ekonomikas skolotāju.

Dz. Liepiņa atzīst, ka, vidusskolā šo kursu sākot, tas zināmā mērā ir eksperiments. “Jebkuru saturu plānojot, vispirms jāiepazīst skolēni, ar kuriem strādāju. Sākumā ir jāparedz darbi, ar kuru palīdzību diagnosticēt skolēnu prasmes. Plānojot darbu 10. klasē, vispirms centos noskaidrot skolēnu priekšzināšanas, pieredzi, jo vidusskolā iestājas skolēni no dažādām skolām. Vispirms ar skolēniem pārrunājām vēstures periodu secību, noskaidrojām katrā svarīgāko. Lai runātu par identitātēm dažādos vēstures posmos, man jābūt pārliecinātai, ka skolēni pārziņā šo posmu secību, ka orientējas laikā. Tāpēc pirmajās mācību stundās skolēni veidoja savu laika līniju, atzīmēja svarīgākos notikumus, apspriedām nozīmīgākos procesus vēsturē, un darbs noslēdzās ar avīzrakstu – katrs varēja brīvi izvēlēties rakstīt par viņaprāt interesantu notikumu vēsturē (metodiku atradu internetā). Tas man ļāva noskaidrot skolēnu prasmes, zināšanas, to, kas viņus interesē.

Nevaru teikt, ka patlaban, arī attālināto mācību dēļ, būtu dzelžaini saplānojusi laiku, kā strādāt līdz mācību gada beigām. Skolēni strādā atšķirīgā ātrumā, centāties pamanīt pārslodzi. Šī problēma attālināto mācību laikā ir visiem. Jā, es plānoju, kolēģi plāno, bet visu laiku nākas iecerēto grozīt.”

Kā jūs vērtējat savā skolā īstenoto kursu kvalitāti?

A. Kļaviņa atzīst, ka **Rīgas Franču licejā** skolēniem sakumā bija neliels apmulsums: kas tas ir par mācību priekšmetu, ne īsti vēsture, ne sociālas zinības, ko viņi pazina no pamatskolas, jo desmitajās klasēs ir sapulcējušies skolēni ar dažādu pieredzi. Skolotājiem bija precīzi jādefinē, kas ir katra temata mērķis, kāds ir katras stundas sasniedzamais rezultāts un kā to apgūs, un tad skolēniem radās skaidrība.

“Uzskatu, ka, pirms 10. klasē sākam šo jauno kursu, vajag pāris stundu kopsavilkuma vai atkārtojuma no pamatskolas, lai skolēni atcerētos būtiskākos notikumus, procesus, likumsakarības. Tā viņiem būtu vieglāk atrast argumentācijai nepieciešamos faktus un pakāpeniskāk pierakstu pie satura apguves pieejas maiņas. Baidos, vai ar jauno mācību saturu, tā realizāciju, nepadarām mācību priekšmetu virspusēju. Tas ir jautājums par argumentu dziļumu. To pārrunājām ar kolēģiem. Otrs ir jautājums par mācību materiāliem. Kā atlasīt precīzākos, vai tie palīdz skolēnam atbildēt uz jautājumiem, palīdz sasniegt temata sasniedzamos rezultātus.”

Salaspils 1. vidusskolā direktora vietniece mācību darbā 7.–12. klasēm Ieva Hermane katru gadu oktobrī anketē 10. klases skolēnus, lai novērtētu viņu adaptēšanos vidusskolā, izvērtētu iegūtos datus un izstrādātu plānu, lai šiem skolēniem palīdzētu iekļauties. Aptaujā ir arī jautājumi par mācību priekšmetiem un mācību kvalitāti. A. Bergmane: “Šogad ir daudz jaunpienācēju no citām skolām. Bija prieks aptaujas rezultātos lasīt, ka skolēniem mūsu skolas piedāvājums, mācības vidusskolā esot pārspējušas viņu gaidas. Tātad kopumā mūs piedāvātie kursi tiek īstenoti kvalitatīvi.

Augustā un septembrī daudz diskutējām par mācību materiāliem. Kad septembrī sākās mācības, jaunās programmas jāsāk īstenot, vairākiem kolēģiem šķita, ka viss ir citādi nekā iepriekšējos gados. Sociālās un pilsoniskās jomas skolotājiem sākumā bija grūti aprast ar domu, ka nav jāmāca pēc hronoloģiskā principa, bet pēc tematiem. Vajag laiku, lai pielāgotos jaunajam saturu plānojumam. Tomēr skolotāji ar visu ir tikuši galā, atgriezeniskā saite skolēniem tiek sniegta, mūsu skolā jau no septembra mācoties pēc B modeļa, tātad daļēji attālināti.”

Kas ir galvenais mērķis, ko jūs vēlētos panākt, mācot skolēniem šo kursu? Uz ko liekat uzsvaru – saturu vai prasmēm?

K. Klišāns: “Pēc vecās programmas mācoties, skolēns iekala, atstāstīja, nedomājot līdzī. Es gribu, lai domā līdzī tam, ko pasaka. Lai spēj izteikties par dažādiem aktuāliem tematiem. Ļoti vēlos, lai skolēni nebūtu tā saucamie *dīvāna* eksperti, kuriem visu laiku ir negatīvs viedoklis bez argumentācijas. Īpaši uzsveru avotu atlasī, lai skolēni mācētu meklēt informāciju, lai neapjuktu, lai pieietu zinātniski. Tas ir liels mērķis – lai skolēni *pieslēgtu* loģisko domāšanu, lai spētu argumentēti izteikties par notiekošo pasaulē un sabiedrībā.

Manuprāt, svarīgi ir izprast cēloņsakarības, nevis atcerēties faktus. Tehnoloģiju laikmetā ir ļoti daudz informācijas, būtiski ir saprast, kāpēc kaut kas ir noticis. Kādas tam bijušas sekas, turklāt nevis uzreiz, bet kā tās izpaužas tālāk nākotnē. Ja to spēj saprast, vismaz domāt, kādas vēstures notikumiem ir sekas līdz pat mūsdienām, tas jau ir labi.

Vai pastāv kāds vēstures zināšanu kanons, kas skolēniem būtu jāzina? Man ir divējādas izjūtas. Ir kaut kas, ko vajadzētu skolēniem iemācīt. Kalendārā ierakstītās atceres dienas vajadzētu zināt. Ja dota brīva diena, tad jāzina, kāpēc tā ir brīva. Vairāk tomēr jāskatās uz ideju, laikmeta garu. Gribētu, lai skolēni saprastu katram laikmetam raksturīgo. Ar to arī pilnīgi pietiktu. Faktu ir ļoti

daudz, ja būs pareizi ieroči, kā tos atlasīt, analizēt, tad jau skolēni arī tos atradīs.”

Dz. Liepiņa uzsver, ka prasmes ir ļoti svarīgas. Ja tās apgūtas, skolēns var strādāt ar jebkuru saturu. Taču prasmes nav apgūstamas abstrakti, tās trenē, strādājot ar saturu, tātad jāmēģina atlasīt no visa satura mums, Latvijā dzīvojošiem, vēsturiski nozīmīgākos piemērus.

“Skolēni vidusskolā iestājas ar atšķirīgu prasmju un pieredzes līmeni. Mūsu uzdevums ir pēc iespējas ātri mācību gada sākumā noskaidrot esošo situāciju un tad jau plānot, kā, šo kursu mācot, skolēns var papildināt savas prasmes.

Daudzi skolēni tikai vidusskolā “atveras”. Parādās jaunas spējas, intereses, kas nozīmē arī to, ka nevienam skolēnu nedrīkst “norakstīt”. Vidusskolā sākas jauns posms, un viss ir atkarīgs no tā, cik prasmīgi mēs, skolotāji, varam palīdzēt, atbalstīt.

Apskatot sasniedzamos rezultātus, izvēlējos prioritātes. Piemēram, pašvadīta mācīšanās, kas jaunajā pieejā ir ļoti vērtīga. Uzskatu, ka vislabākais rezultāts būs tad, ja skolēns apzinās, ka viņš mācās pats, analizē, kā to dara. Otra prioritāte ir prasme izteikt savu viedokli, argumentēt ar konkrētiem faktiem, un te ļoti nozīmīgs ir saturs. Tas savukārt prasa gan ievākt informāciju, noskaidrot faktus, lai varētu pamatot savu domu, gan māku kritiski vērtēt avotus, arī nebaidīties kļūdīties. Skolēni mēdz jautāt: “Varbūt es pateikšu nepareizi?” Es iedrošinu nebaidīties, saku – ja kļūdīsies, paskatīsimies, kāpēc tā notika. Svarīga ir prasme sadarboties ar citiem, ieklausīties citos. Pēc šīm prioritātēm var sakārtot visu pārējo.

Arī – pēc iespējas vairāk praktiskas darbošanās. Vēsturē tā ir avotu pētīšana, dažādu radošu darbu veidošana. Skolēniem patīk veikt uzdevumus, ja viņi saredz pielietojamu, mērķi, patīk iesaistīties mācību procesā, ja viņi to var ietekmēt. Es tagad pārbaudes darbos neskatos tikai uz apgūtām zināšanām, nedodu darbus, lai skolēniem tieši uz to brīdi būtu kas jāmācās no galvas, bet raugos, lai viņam būtu interesanti, lai viņi varētu meklēt ko papildus, kaut ko dot no sevis.”

A. Bergmane uzskata, ka abosursos ir jāsaģlabā vēstures saturs, tas nav jāsamazina, jo vēsture ir būtisks mācību priekšmets, lai radītu skolēna izpratni par dažādiem sabiedrībā notiekošiem procesiem.

Viena no svarīgākajām prasmēm ir skolēnu pašvadīta mācīšanās, spēja pašam plānot savu darbu, darīt to, negaidot skolotāja uzaicinājumu. Ja skolēnu uz to virza jau no pirmās klases vai vismaz no pamatskolas, tad to būs viegli izdarīt arī vidusskolā. Jā, attālināti mācoties, mājās var būt grūtāk motivēt sevi darbam un plānot. Bet vidusskolā skolēns jau ir apzinīģas, vairāk pieaudzis.

“Neviens skolēns neizbēgs no vajadzības iepazīties ar teksta materiālu, ar dažādiem avotiem un izdarīt no tiem secinājumus. Tas var būt arī piedzīvojums. Skolēnam svarīgi piedzīvot, ka viņš var ne tikai izlasīt, bet arī no izlasītā kaut ko izlobīt. Piemēram, ja uzdots analizēt cita laikmeta radītus avotus, skolēns iedziļinoties saprot, ka ne viss rakstītais ir patiesība, kaut vai lasot padomju laiku avotus, vēstures grāmatas. To savukārt var sasaistīt ar mūsdienu viltus ziņām. Un vēl. Ikviens var gūt pieredzi, kopā ar skolotāju lūkojot saskatīt vēsturi reālajā dzīvē, kaut vai ejot pa kādas pilsētas ielām un uzmanīgi vērojot, kā vēsture atspoguļojas kultūrvidē.”

Pēc kāda principa izvēlaties vēstures piemērus?

K. Klišāns: “Saturu plānoju, balstoties uz paraugprogrammu. Vēsturi var pielikt klāt jebkurai jomai. Pašlaik ar skolēniem runājam par Otro pasaules karu. Tur labi piekļaujas vēsture, paralēli runājam par konvencijām, par Hāgas konvenciju, pēc tam par Ženēvas konvenciju (no politikas tiesībām), ko Otrajā pasaules karā pārkāpj, tad pieslejas filozofija, kad runājam par ētikas un morāles problēmām, – kāpēc vieni cilvēki izlēma glābt ebrejus, citi turpretī ne. Vēl piemērs – aplūkojot deportācijas, skolēni aicināti diskutēt par Viļa Lāča loma tajās. Tā viss kopā būvējas, un arī citi mācību priekšmeti savijas kopā.

Tematā par reliģisko identitāti iekļāvu vēstures saturu. Skolēnu grupas, gatavojot prezentācijas par reliģiskajām identitātēm, apguva reliģiju vēsturi vispārīgā skatījumā. Reliģijās ir izveidojušās dažādas vērtību sistēmas, un skolēni mēģināja atrast mūsdienu reliģisko konfliktu cēloņus vēsturē. Mēģinu saturu veidot viengabalainu, nenodalot politiku, filozofiju, vēsturi.

Atlasot piemērus, pašā sākumā gan improvizēju. Konsultējos ar man zināmiem psihologiem, kā izmantot rotaļu elementus, runājot par identitāti, par stereotipiem. Pašlaik pieturos pie paraugprogrammas, lai pašam būtu skaidrs, kurp eju. Mācot otro tematu, gan izraudzīšos piemērus pēc saviem ieskatiem. Galvenais – skatīties uz prasmēm un sasniedzamo rezultātu.”

Dz. Liepiņa teic, ka skolotājs izmanto tos piemērus, ar kuriem viņš jūtas drošāks, tomēr piemēru izvēli daudzējādā ziņā nosaka sasniedzamais rezultāts. “Mēdz būt arī kas tāds, ko es pati apgūstu reizē ar saviem skolēniem. Šajā kursā tie ir atsevišķi filozofijas jautājumi. Tādu gan nav daudz, bet man pašai ir jāmācās, lai varētu sagatavoties un vadīt darbu.”

A. Bergmane ir pārliecināta, ka visiem tematiem var veiksmīgi piemēklēt vēstures piemērus, un skolotājiem dotā lielā brīvība ir viena no lielākajām veiksmēm jaunajā

pieejā. “Ļoti labi, ka skolotājs var izvēlēties tematu, kurā pats jūtas spēcīgs, jo neviens vēstures skolotājs nebūs vienlīdz stiprs visos tematos. Es mudinātu skolotājus izvēlēties tos piemērus, kas iepriekšējos mācību gados jau ir veiksmīgi izmantoti. Būtu maldīgi iedomāties, ka tagad nu pilnīgi viss ir jāizdomā no jauna.”

A. Kļaviņa, uzsver, ka svarīgs ir gan zināšanu dziļums, gan tas, kādus piemērus izvēlas, cik tie atbilst izvirzītajam jautājumam. “Var gadīties, ka jāraksturo kāds process, kuram ir daudz dažādu atzaru. Kā līdzsvarot vēstures, politikas un ekonomikas zināšanas – tas ir gan satura, gan pieejas jautājums. Valsts ir definējusi sasniedzamos rezultātus, taču precīzi nenorādot, kas un kā jādara. Skolotāji ierasti domā, kādas prasības būs gala pārbaudījumā. Gala lēmums jāpieņem skolotājam, kas māca šos kursus. Tas atkarīgs no gan no skolotāja prasmēm un zināšanām, no viņam pieejamajiem mācību līdzekļiem, gan no klases, ar kuru viņš strādā. Ja skolotājs drošāk jūtas 20. gs. vēsturē, tad šo kursu var mācīt ar 20. gs. piemēriem, ja tie ir pielāgojami prasītajiem sasniedzamajiem rezultātiem. Licejā abus kursus māca zinoši pedagogi, viņi arī koleģiāli vienojas par saturu un metodiskajiem paņēmieniem kursa realizācijā.

Domāju, ka kursa galvenais mērķis ir palīdzēt skolēnam saprast, kāpēc mūsdienās kāds process notiek tieši tā. Ļoti daudzu notikumu, procesu saknes meklējamas pagātnē. Vēsture ir stāsts par sabiedrību pagātnē, politika un tiesības – lielākoties ir stāsts par sabiedrību mūsdienās. Nesen bija prezidenta vēlēšanas ASV. Lai skolēns saprastu, kāpēc tur ir tāda vēlēšanu sistēma, ir jāatkāpjas pagātnē. Satura apguves dziļumu noteiks aplūkojamais jautājums vai problēma, un būtisks ir gan saturs, kas palīdz argumentēt viedokli, gan skolēna prasme orientēties informācijas daudzumā, prasme pēc kādiem kritērijiem pateikt, kura informācija ir ticama, prasme skaidri izteikt savu viedokli. Es negribu teikt, ka prasmēm ir lielāka nozīme par saturu, manuprāt, abi lielumi ir līdzvērtīgi.

Svarīga atkal ir skolotāju sadarbība. Ja viens kolēģis nezina, kādus jautājumus otrs aplūko, ja min atšķirīgus, nesaskaņotus piemērus, tas skolēnam var saraustīt pasaules ainu. Sadarbība neapšaubāmi ir viens no priekšnoteikumiem kursa labai īstenošanai.”

Kāds atbalsts skolotājiem noderētu?

K. Klišāns atzīst, ka drukātu izdevumu viņam nevajag. Patīk skolotājiem dotā lielā brīvība, lai gan reizēm mazliet bail, ka nenošauj greizi. Lielākais atbalsts būtu, ja apmaksātu to laiku, ko skolotājs pavada, gatavojoties stundām.

Dz. Liepiņa pirmajā vietā liek praktiskās pieredzes stāstus un avotu krājumus, apkopojošus materiālus. “Skolotāji daudz laika pavada, meklējot avotus. Reāla palīdzība būtu apkopojoshi materiāli, gandrīz vai hrestomātijas tipa izdevumi ar avotiem, tāpat arī rūpīgi izstrādāta metodika, kā secīgi veidot pieaugošas grūtības pakāpes uzdevumus. Ļoti vajadzīgi ieteikumi un piemēri vērtēšanai.” Arī Dz. Liepiņa uzskata, ka kursu ir bijis gana.

A. Bergmane augstu vērtē *Skola2030* vebinārus, kursus, tomēr pauž, ka joprojām “nedaudz pietrūkst apliecinājuma, ka mēs kā skola darbojamies pareizi”, tāpēc skola vēl pieteikusies nodarbībām par snieguma līmeņa veidošanu.

“Savā starpā cenšamies padalīties idejās par plānošanu. Sākumskolā direktora vietnieces vadībā izveidojusies spēcīga komanda, skolotāji katru nedēļu sapulcējas, plāno kopīgus tematus, veido snieguma līmeņa aprakstus, lai viss būtu kārtībā visā pirmo klašu posmā. Regulāri

cenšamies skolotājiem organizēt mācības jeb praktiskos seminārus, sniegt metodisko atbalstu.

Esam palikusi vienīgā vidusskola savā novadā, tāpēc runājam ar savu Izglītības nodaļu par novadu apvienības metodisko nodaļu veidošanu, kas īpaši svarīgi ir tajos mācību priekšmetos, kuros novadā ir maz skolotāju, kā IT vai sociālās un pilsoniskās joma.”

A. Kļaviņa uzskata, ka *Skola2030* ir gana rūpējusies, piedāvājot dažādus piemērus. “Skolotājiem nepieciešama pārdomāta, piemēros balstīta tālākizglītība. Nevalstiskās organizācijas varētu organizēt pieredzes apmaiņas pasākumus. Veiksmīgs piemērs bija Vēstures un sociālo zinību skolotāju biedrības organizētais apaļais galds un vienošanās dalīties ar mācību materiāliem.

Skola var tikai attīstīt un veicināt skolotāju sadarbību. Saskatīt problēmas un organizēt mācības to mazināšanai vai novēršanai. Aicināt dalīties ar mācību materiālu piemēriem.”

Klausāmviela ziemas brīvdienām

Gada nogalē izvērtējam paveikto, vērīgāk ieklausāties cilvēkos sev apkārt. Garākām pastaigām ziemas brīvdienās rosinu noklausīties šos kādreiz ASV sabiedriskā radio (*National Public Radio*) producētos, tagad neatkarīgi veidotos *The Hidden Brain* sērijas podkāstus angļu valodā.

- Izjust pateicību – kuru tas ved? (*Where Gratitude Gets You*) <https://hiddenbrain.org/podcast/where-gratitude-gets-you/>

Ieraudzīt pozitīvo, izjust pateicību par piedzīvoto var būt starta punkts, otrā elpa, lai paveiktu iecerēto.

- Mana 2.0 versija: Redzēt gara acīm (*You 2.0: The Mind's Eye*) <https://www.npr.org/transcripts/900994753>

Stāsts par pavisam konkrētām praktiskām stratēģijām, kā, burtiskā nozīmē vizualizējot tuvākus un tālākus mērķus, varam tikt tiem tuvāk. Ja tas palīdz peldētājam Maiklam Felpsam, vienam no pasaulē slavenākajiem olimpiešiem, varbūt var noderēt arī kādam no mums?

- Sociālie kontakti kā zāles: Kādēļ cilvēciskas attiecības ir tik svarīgas mūsu veselībai? (*A Social Prescription: Why Human Connection is Crucial to Our Health*) <https://www.npr.org/transcripts/838757183>

Atgādinājums un iedrošinājums šajā neparastajā laikā, cik nozīmīgs ikvienam ir cilvēciskais atbalsts.

- Samazinot sāpes, vairojot prieku (*Minimizing Pain, Maximizing Joy*) <https://hiddenbrain.org/podcast/minimizing-pain-maximizing-joy/>

Noslēgumā – atgādinājums par perspektīvu un spēju mēģināt ietekmēt to, kas ir mūsu varā. Izrādās, iespējams trenēt arī emocionālo imūnsistēmu. Šoreiz no filozofu perspektīvas.

Mierpilnus svētkus!

Iesaka Zane Oliņa, *Skola2030*
mācību satura ieviešanas vadītāja

Vecajos rāmjos vairs neielikt!

Intervija ar Rodu Alenu (*Roderick (Rod) Allen*), bijušo Kanādas Britu Kolumbijas provinces izglītības ministra vietnieku, izglītības satura pārmaiņu arhitektu, plānotāju un ieviešanas vadītāju par pārmaiņu pieredzi Kanādas Britu Kolumbijā.

Intervēja Zane Oliņa, Daiga Brakmane un Inese Tamsone, *Skola2030*, sagatavoja Inese Tamsone, foto: *Skola2030*

Britu Kolumbija ir viena no desmit provincēm un trīs teritorijām, kas veido Kanādas valsti – ar divarpus reižu vairāk iedzīvotāju nekā Latvijā un 14 reižu plašāku teritoriju. Britu Kolumbijas izglītības sistēma pēc daudzveidīgiem rādītājiem tiek uzskatīta par vienu no labākajām pasaulē arī pēc starptautiskās skolēnu novērtēšanas (*OECD/PISA*) rezultātiem.¹

Britu Kolumbija (BK) ir tipiska Kanādas province, kurā visi izglītības jautājumi ir deleģēti provincēm, un šajā ziņā nav centralizētas pārvaldības. Bērniem obligātā izglītības programma sākas bērnudārzā no pieciem gadiem, un skolu viņi absolvē 12 mācību gados. Pirms vairākiem gadiem BK nolēma iet savu ceļu un izstrādāt jaunus vispārējās izglītības standartus, kas vairāk koncentrētos uz skolēnu personalizētu mācīšanos, vairāk nekā citās provincēs uzsvērtu kompetenču pieeju, kā arī ar citu skatījumu uz vērtēšanu. Šajā Kanādas provincē darbs pie nesenākajām izglītības satura pārmaiņām tika sākts 2009. gadā, un no 2015. gada pakāpeniski pārmaiņas tika ieviestas skolās.

Raugoties *OECD* datus, izskatās, ka Britu Kolumbijā izglītības jomā toreiz, kad lēmāt pārskatīt izglītības saturu, jau viss bija kārtībā: rezultāti izcili. Kāpēc izvēlējāties kaut ko mainīt?

Jā, mūsu izglītības sistēma un rezultāti pētījumu mērījumos vienmēr bijuši labi, taču nonācām pie atziņas, ka veids, kā mēs mācījām, sagatavoja skolēnus pasaulei, kāda tā bija *vakar*. Tomēr mums jādod bērniem iespēja būt gataviem *ritdienas* izaicinājumiem. Sabiedrībā tajā brīdī valdīja uzskats, ka skola gana labi nesagatavo skolēnus – viņiem trūkst iemaņu dzīvei. Varbūt arī mums bija labākie rezultāti *OECD* pētījumos, tomēr varbūt bijām labākie *neīstajā* spēlē – tā mēs par to domājām.

Rods Alens

Ko izvēlējāties izglītības sistēmā uzlabot un kāpēc?

Pirmkārt, mēs samazinājām skolā apgūstamā mācību satura apjomu un, fokusējoties uz lielajām idejām un kompetencēm, izstrādājām jaunus standartus. Mūsu mērķis bija mācības skolā padarīt vēl vairāk bērncentrētas. Pārskatītā satura centrā ir vīzija par to, kādu mēs gribam redzēt bērnu, nevis par to, ko mēs gribam, lai skolēns zina.

Jaunos standartos nav sīku aprakstu katrā mācību priekšmetā. Tas dod skolotājiem iespēju lemt par to, kā viņi sasniegs standartā ierakstīto, kā arī pievērsties kompetencēm – tam, kā mēs gribam, lai bērni mācītos, ne vien saturu, ko gribam iemācīt. Otra svarīga lieta – fokusējāmies vairāk uz izpratni, ne tikai zināšanu iegaumēšanu. Priekšmetu iedalījums speciāli netika izjaukts, bet gan veids, kā standarts tika strukturēts, – tā, ka skolas sāka darīt citādi un kombinēt mācību priekšmetos kopīgos tematus.

Lielāku nozīmi piešķirām mācību pieejas maiņai – tam, kas notiek klasē, – nekā pašam mācību saturam. Tā kā jaunais standarts ir vispārīgāks, tas dod skolotājam lielāku vietu profesionāli un radoši izpausties un iedod

1 Iepazīties ar Kanādas Britu Kolumbijas izglītības standartu iespējams šajā saitē: <https://curriculum.gov.bc.ca/curriculum/overview>

laiku kopā ar skolēniem pievērst uzmanību un pētīt to, kas viņiem ir svarīgs un interesants, panākt, lai viņi izprot kopsakarības, apgūstot būtisko, spēj vienā mācību priekšmetā apgūto pārnest un izmantot arī citos. Katrā mācību jomā (BK izdalītas 12²) ir definētas 3–6 lielās idejas katrā klasē – vispārīgi principi, jēdzieni un tas, kas bērnam būtu jāsaprot, jāapgūst. Kā to apgūt, ir dažādi ceļi, un skolotājam tiek piedāvātas 12–15 satūra vienības jeb temati (*content areas*), lai skolēniem to iemācītu. Definējām arī vispārējās prasmes, kas bērniem jāapgūst.

Ar šo mēs sagatavojām pamatu, lai mainītos darbs klasē – lai tas kļūtu dinamiskāks, bērncentrētāks, skolotājiem būtu iespēja veidot variablāku mācību procesu, nevis lai piekertos domai par satūra iemācīšanai pēc iepriekš noteikta plāna. Mainījās arī izpratne par vērtēšanu. Tā joprojām mainās. Tas ir svarīgi, lai dotu iespēju skolotājiem bez raizēm izmēģināt jauno, ko nevar mērīt pēc vecās vērtēšanas sistēmas.

Piemēram, skolēnu zināšanas un prasmes centralizēti mēra 4. un 7. skolas gadā. Šim nolūkam tiek izmantoti diagnosticējošie darbi, kuros pārbauda bērnu tekstpratību un rēķinpratību. Iegūtos rezultātus tālāk darbā izmanto skolotāji, skolēni paši un skolēnu vecāki, lai izvērtētu, kas jau apgūts un kas vēl jāmācās. Tā kā tie ir diagnosticējošie darbi, atzīmi par tiem neliek.

Sākot īstenot uzlaboto mācību saturu, tika panākta vienošanās, ka vismaz uz laiku tiek atcelti centralizēti skolas beigšanas eksāmeni, jo skolotāji atzina, ka ar tādām pašām eksāmeniem, ar kuriem mērija bērnu sniegumu iepriekš, pārmaiņas nav iespējamās. Šis lēmums tika pieņemts, to saskaņojot ar augstākās izglītības iestādēm, kuras arī atzina – pašreizējie eksāmeni nesniedz vajadzīgo informāciju par topošajiem studentiem. Pašlaik augstskolas uzņemšanai izmanto vidējās atzīmes, kas ir vairāk vai mazāk skolotāju subjektīvs iedots vērtējums. Tas ir pagaidu lēmums, kaut kas ir jāliek skolas beigšanas pārbaudījumu vietā, bet par to vēl domājam.

Kā tika plānotas un īstenotas pārmaiņas?

Sākumā, vēl pirms sākām mainīt izglītības saturu, par nepieciešamajām pārmaiņām sarunājāmies ar iespējami daudziem un dažādiem cilvēkiem – aicinājām kopā dažādas sabiedrības grupas – skolotājus, vecākus, uzņēmējus utt. – un daudz par to spriedām. Gribējām panākt, lai izglītība kļūst par sabiedrisku kustību, kurā visi ir līdzdalīgi, jo izglītība ir būtiska nākotnes sabiedrības veidošanas daļa. Negribējām, ka tā ir tikai valdības

īstenota politika, jo pārmaiņas izglītībā nozīmē pārmaiņas sabiedrībā. Tāpēc bija ļoti svarīgi, ka sabiedrība šajā procesā iesaistās, lai radām kaut ko jaunu kopā.

Tikšanās ar sabiedrības grupām mums nebija tikai konsultācijas un ķeksiša ievilkšana, ka sabiedrība ir uzklaušīta, – mēs vēlējamies, lai tā būtu līdzdalība, kopā darīšana. Līdz ar to pēc diviem gadiem, kad nonācām pie standarta pirmās versijas, nevienam nebija pārsteigumu, jo visi pie tā bija strādājuši. Tad mēs to prezentējām sabiedrībai un teicām, ka tas nav perfekts un to noteikti var un vajag uzlabot, – atstājām vietu ierosinājumiem. Jo pārmaiņas nevar notikt, ja sabiedrība tās nevēlas un ir strīdus stāvoklī ar valdību. **Mērķis jau nebija mainīt standartu, standarts manā skatījumā pat nav svarīgs, bet gan tas, ko kā mainīt skolā un klasē, un skolēnu mācīšanās pieredzē.**

Sarunas parasti notika daudzveidīgās grupās, kurās bija skolēni, skolotāji, vecāki, izglītības arodbiedrību pārstāvji, uzņēmēji, darba devēji, un ātri vien dažādu jomu un viedokļu pārstāvji sadzirdēja, ka patiesībā viņi vēlas gandrīz vienu un to pašu, proti, vīzija par to, kādu tās vēlas redzēt nākotnes skolēnu, ar kādām prasmēm apveltītu, bija līdzīga. Vienojāmies, ka ir prasmes, kas svarīgas katram, un tās ir: spēja sazināties un sadarboties, kritiskā un radošā domāšana, veselīga pašapziņa, prasme mācīties, neatlaidība. Toreiz tās mācību saturā nebija uzsvērtas. Pretrunas dažādās sabiedrības grupās izrādījās šķietamas, un sarunās tika panākta vienošanās. Un tikai pēc tam secinājām, ka šādas vīzijas sasniegšanai jāmaina mācību saturs, tāpēc sākām pārskatīt standartus. Šis process bija caurspīdīgs, tāpēc galarezultāts nevienam nebija pārsteigums – visi pie tā bija strādājuši.

2016. gadā visi pamatzglītībā jau uzsāka darbu pēc jaunā standarta un pieejas. Pēc 2 gadiem pievienojās arī vidusskola. Pārejas laikā daudzi skolotāji strādāja un mācību darbu organizēja saskaņā ar diviem standartiem. Šajā laikā skolotāji tika aktīvi aicināti un iedrošināti izmēģināt jaunas lietas. Teicām – ja vien tas nāk par labu bērniem un mācībām, dariet to!

Mēs visi gribējām laimīgākus un veselīgākus bērnus un skolotājus, un gribējām, lai bērni par skolu runātu ar aizrautību. Tā kā vecākiem bija ļoti novecojuši priekšstati par to, kā skolā notiek mācības, iepazīstinot mēdzām viņiem demonstrēt, kā tas ir tagad.

Pamatzglītības skolotāji, kas bija izmēģinājuši jaunu pieeju, teica – jā, jums vidusskolā arī to vajag, tas ir lieliski! Arī vecāki, kuru bērni bija pāris gadus mācījušies pēc jaunās pieejas, vēlējās, lai viņu bērni turpmāk vairs netiktu likti vecajos mācīšanās rāmjos. Un tas veicināja vidusskolas skolotāju vēlmi ieviest ko jaunu.

2 https://curriculum.gov.bc.ca/sites/curriculum.gov.bc.ca/files/curriculum/continuous-views/en_phe_k-10_big_ideas.pdf

Kad skolotāji sāka izmēģināt jauno pieeju un izmēģināt jaunā standarta iespējas – kā tas notika? Ko viņi darīja citādi? Ko jūs gribējāt, lai viņi dara citādi?

Gribējām, lai viņi piebremzē ar noteikta mācību satura apjoma iemācīšanu un pievēršas izpratnes veidošanai savos skolēnos un lai ieklausītos jauniešos – jo mēs gribam panākt, lai viņi ir aktīvi un klātesoši mācībās. Ar patiesi aktīvu iesaisti (*agency*), kur skolēniem ir iespēja apzināti un atbildīgi lemt par to, ko viņi darīs, kā viņi mācīsies, kāds ir viņu mērķis, tad bērni mācās labāk un aizrautīgāk. To nevar panākt, ja skolotājs kontrolē visu, kas notiek klasē. Sava daļa kontroles jāatvēr arī skolēniem. Par šo pārmaiņu bija jārunā arī ar vecākiem.

Ne jau visi skolotāji bija gatavi jaunajam, daži joprojām turas pie vecām metodēm, citiem vēl vajag laiku. Mēs uzticējām skolotājiem darīt to, ko viņi uzskata savā klasē par pareizāko. Par šo es parasti stāstu tā: kādreiz, kad es kā skolotājs ticēju kvalitatīvām mācībām un gribēju darīt kaut ko skolēnu labā, es aizvēru durvis un izlikos, ka strādāju tā, kā direktors no manis sagaida, aizpildīju visas vajadzīgās atskaites. Skolotāji mēdza tā darīt. Taču tagad mēs dodam iespēju viņiem atvērt durvis un darīt to atklāti. Protams, ir skolēnu spiediens, ir vecāku spiediens. Taču ir skaidrs, ka skolēni un vecāki, kas ir pieredzējuši mācības ar aktīvu līdzdalību, sākot izziņas procesu vispirms no tā, kas ir pazīstamākais, tuvākais, personiski nozīmīgākais, vairs nebūs ieliekami atpakaļ vecajos rāmjos. Tas savukārt rada vēlēšanos turpināt pārmaiņas.

Daudzi skolotāji raizējas, ka trūkst jaunu mācību materiālu, kas atbilstu pilnveidotajam saturam un pieejai. Kā jūs risinājat šo jautājumu – kādus mācību materiālus Britu Kolumbijā izmanto skolotāji?

To, ko mēs vēlamies iemācīt bērniem, nevar izdarīt, mācot pēc mācību grāmatas. Mācību grāmatas arvien vairāk zaudē nozīmi [kā vienīgais mācīšanās avots].

Izdevēji savulaik devās pie ministrijas un sūdzējās, ka pēc jaunajiem standartiem nevar izveidot mācību grāmatas. Jā, nav iespējams. Taču tas nav svarīgi. Ir nepieciešami cita veida mācību resursi. Mans un arī ministrijas uzskats ir tāds, ka skolotājiem ir mācīšanas vadlīnijas, taču nav nekādas speciālas slepenās informācijas, kas būtu domāta tikai skolotājiem – tās var izmantot gan skolēni, gan skolotāji. Mācības ir daudz modulārākas, vairs nav, teiksim, viena apgūstamā satura konkrētā mācību priekšmetā un klasē, vienādi visiem. Mainot mācīšanos

no satura iemācīšanas uz kompetenču izglītību, skolotāji var fleksiblāk izvēlēties, kā lielās idejas sasniegt. Izdevēji tagad raugās uz moduļu tipa izdevumiem un vadlīnijām, nevis domā par mācību grāmatu veidošanu.

Skolotājiem nav viegli, taču mēs visi kopā sev ik pa laikam atgādinām, kāpēc un ar kādu mērķi iesākām pārmaiņas. Mācīšanas eksperti ir skolotāji, nevis ministrija un ierēdņi. Tādēļ mēs iedrošinām skolotāju profesionālās apvienības apkopot skolotāju pašu veidotos resursus, mācību materiālus un labās prakses piemērus un padarīt tos pieejamus. Ierēdņi, nebūdami eksperti, nevar arī izvērtēt šos materiālus, un tas nav ministrijas uzdevums. Zināšanas ātri mainās. Ja skolotāja sagatavotais materiāls ir labs, to novērtēs un izmantos, ja ne – tas paliks neizmantots. Mēs skolotājus neuzskatām tikai par tehniskiem izpildītājiem, bet gan par skolēnu mācīšanās pieredzes

Mērķis jau nebija mainīt standartu, standarts manā skatījumā pat nav svarīgs, bet gan tas, ko mainīt skolā un klasē, un skolēnu mācīšanās pieredzē.

veidotājiem, meistariem, māksliniekiem. No vienas puses, viņiem tas patīk, no otras puses, viņi, saķēruši galvas, prasa arvien jaunus mācību materiālus. Kad skolotājiem jautā, tieši kādi materiāli viņiem būtu vajadzīgi, viņi nevar šo atbildi sniegt, jo nezina. Tieši tā! Ministrija nevar sagādāt mācību materiālus, ja nav zināms, kādus. Pastāstiet, ko jums, skolotājiem, vajag, sarunājieties, pārrunājiet, dalieties ar resursiem! Iespējams, ka tieši savstarpējā dalīšanās ir tas, ko mūsdienīgiem skolotājiem vajag, līdz ar to drīzāk noderēs platformas izveidošana ērtai apmaiņai ar informāciju un resursiem.

Mēs esam atteikušies no mācību grāmatām, tomēr skolās to joprojām ir daudz un skolotāji var tās izvēlēties. Taču izglītības sistēmā vairs netiek atvēlēti līdzekļi jaunu mācību grāmatu veidošanai. Kāpēc skolai būtu jāpērk mācību grāmata, teiksim, 11. klasei bioloģijā, ja tās saturs jau būs novecojis, kad tā nonāks pie skolēniem? Zinātnes pasaule attīstās un mainās ātri! Līdzekļus izglītībā skola var iztērēt citiem mērķiem, kas padarītu mācīšanos efektīvāku, – teiksim, tehnoloģijām, izbraukumiem, lauka pētījumiem. Ja skolām jautā, kā tās vēlas tērēt savus līdzekļus, ļoti reti kāda izvēlas pirkt mācību grāmatas.

Kā skolēnu aktīva mācīšanās izpaužas pirmsskolā un kā – vidusskolā? Lūdzu, miniet piemēru.

Tas daļēji ir saistīts ar to, cik daudz skolēniem ir teikšanas par to, kā un ko viņi mācās. Senāk mums bija daudz satura, ko vienkārši vajag iemācīt. Daudzi tikai izlikās to iemācām, jo to nebija iespējams pagūt. Un skolotāja uzdevums bija "iziet cauri" šim vajadzīgajam saturam. Tagad mums ir lielās idejas, skolotāji tās var ņemt un likt priekšā skolēniem, piemēram – te mums ir lielā ideja par revolūciju sociālajās zinībās. Vai vecās civilizācijas – kā to ietekme manāma mūsdienās? Skolotājs var jautāt skolēniem, ko viņi par to domā, ko viņi no tā vēlas iemācīties. Līdz ar to **parādās daudz iespēju projektu tipa mācībām, problēmsituācijās balstītām mācībām**. Tad parādās arī kompetenču loma – mēs gribam, lai skolēni sadarbojas, lai domā kritiski, ir radoši.

Līdz aktīvai iesaistei un personalizācijai ir jāizaug, tajā nevar ielēkt vienā dienā.

Par aktīvu iesaisti un mācīšanos vieglāk ir domāt agrīnākā vecumā, arī to ieraudzīt. Jau no pirmsskolas bērniem tiek dota iespēja izrādīt zinātkāri, uzdot izzinošus, pētnieciskus jautājumus, un viņi to dara dabiski. Kāpēc ir tā? Kāpēc zāle ir zaļa? Kā tas darbojas? Mēs gribam, lai skolēni pēc 13 gadiem absolvē skolu vēl zinātkārāki un jautājošāki, nekā viņi tajā ienāca.

Aktīvu iesaisti var trenēt, dodot iespēju skolēniem lemt – par grāmatām bibliotēkā, par to, kas rotās skolas sienas un tamlīdzīgām šķietami mazām lietām. Vai skola ir vieta bērniem vai pieaugušajiem? Pieaugušie ir šeit, lai veidotu tādus mācīšanās apstākļus, kas būtu vajadzīgi un pielāgoti bērniem.

Mums ir skolēni ar individuālu mācīšanās plānu, kuriem ir individuālas mācīšanās vajadzības, un viņi paši sev raksta plānus – viņi sevi pazīst vislabāk. Un mēs viņiem palīdzam un atbalstām.

Kā izskatās personalizēta mācīšanās? Ko jūs redzat, ienākot klasē?

Mēs izšķiram individualizētu mācīšanos un personalizētu. Individualizēta mācīšanās varētu būt vairāk

mācīšanās līdzīgi kā tiešsaistē, kad visi mācās vienu un vienā secībā, bet atšķirīgā tempā. Viņiem nav lielas teikšanas par "ko?" un "kā?" mācīties. Savukārt personalizēta mācīšanās vidē ir lielākas iespējas likt lietā savu aktivitāti, rīcībspēju jeb personiski iesaistīties. Skolotājiem ir iespēja viņiem palīdzēt, dot savu pienesumu tajā, ko skolēni dara, lai vestu uz izaugsmi, nevis tikai kontrolēt prasību ievērošanu.

Personalizēta mācīšanās nenozīmē tikai mācīties vienam pašam, bet arī grupās. Bērniem parasti patīk darboties grupās. Divi trīs bērni dara vienu, seši – citu, astoņi citu, un var būt, ka viņi lielajām idejām, kas jāapgūst, pietuvojas atšķirīgi. Tas atkarīgs no mācību satura un programmas, to daļām, kas jāapgūst. Daži temati ir viegli mācāmi personalizētā veidā, citi grūtāk. Piemēram, matemātikā skolotāji lauza galvas un vēl meklē veidu, kā aktivizēt skolēnos personisko iesaisti, jo matemātikā ir ļoti jāievēro pakāpeniskums – kas jāapgūst vispirms, lai apgūtu tālāko saturu. Nav jākrīt galējībās, var izvēlēties mazliet no tā, mazliet no šī – atkarībā no tā, kā skolēniem labāk iedot šo te izpratni. Un nevar visu kontroli pār mācīšanos pārnest skolēniem. Sākumā, kad skolotāji jautāja "Ko jūs gribat darīt?", skolēni grozīja galvas – jūs taču esat skolotājs, jūs arī pasakiet! **Līdz aktīvai iesaistei un personalizācijai ir jāizaug**, tajā nevar ielēkt vienā dienā, var paiet gadi. Arvien vairāk sākumskolu strādā šādi.

Kāds būtu jūsu ieteikums skolotājiem, kuru vidū ir arī tādi, kuri veiksmīgi daudzus gadus strādā, – kā viņiem nonākt līdz šādām pārmaiņām?

Mēs izmantojam [psihiatres] Kibleres-Rosas pārmaiņu pieņemšanas līkni, kas galvenokārt izstrādāta cilvēkiem, lai pārdzīvotu zaudējumu. Cilvēks, izdzīvojot sāras, iet cauri vairākiem posmiem, tā mums dod pamatu sarunāties par to, ko mēs kopā piedzīvojam, kas šobrīd notiek ar skolotājiem. Skolotājiem jau ir izveidojies savs profesionālais profils, teiksim, "esmu fizikas skolotājs", esmu pavēlnieks savā kabinetā un jomā, taču mēs gribējām, lai tas mainās, – aicinājām savā ziņā "apglabāt vienu versiju par sevi" un pakāpeniski uzbūvēt jaunu. Pirmā pārmaiņu pieņemšanas līknes stadija ir noliegums. Noliegumu pārmaiņas, turpinu vienkārši darīt pa vecam, esmu pārliecināts, ka viss ir pārejoši. Tad parādās jauns standarts, jauns mācību saturs, un – ak, pasaulīt, no pārmaiņām neizbēgt, tās notiks! Un parādās neapmierinātība, dusmas. Tad svarīgi, kā vadība palīdz šo posmu pārvarēt, skolotāji sāk eksperimentēt. Ir jāpamet ierastā komforta zona. Iespējams, es to varu. Varbūt varu atvērties kaut kam jaunam.

Gribam, lai skolotāji par sevi domā nevis kā par sliktiem skolotājiem, kuriem kaut kas jāmaina, bet par to, ka viņi var darīt kaut ko citādi. Nav runa arī par sliktu mācīšanu – viņi savam laikam rīkojās absolūti atbilstoši. Gadu. Taču mums pašlaik vajag ko citu, jo mēs visi zinām, ka pasaule mainās. Un skolotājos arī nāk apjausma – jā, šīs pārmaiņas ir reālas. Kopumā tas prasa kādus piecus gadus. Jādod laiks. Visi esam profesionāļi, sapratīsim. Skolotāju profesionālās organizācijas un apvienības nāca ar tādu pašu vēstījumu. Arodbiedrība bija ļoti atbalstoša. Ieviesām dienas, kad skolotāji vienkārši varēja strādāt sadarbojoties, tika piedāvātas daudzas profesionālās pilnveides iespējas.

Ļoti piesardzīgi izvēlamies valodu, attieksmi – nerunājam par sliktu vai labu mācīšanu, skolotājiem, bet par to, ka pārmaiņas pasaulē prasa mainīties.

Kāds ir pašreizējais rezultāts?

Mūsu galvenais mērķis bija mainīt mācības klasē, ne tik daudz mācību saturu. Tas bija iespējams, standartus pārrakstot no vispārīgākas perspektīvas, t. i., no augstāka punkta. Var teikt, ka šobrīd mums ir arī laimīgāki un veselīgāki bērni un skolotāji. Turklāt – par to gan īpaši nedomājam, bet tā ir noticis, – OECD/PISA mērījumos mūsu skolēnu rezultāti nav mainījušies, kas stiprina sabiedrības atbalstu.

Nevaram nepajautāt arī par Covid-19 laika mācībām – kā jūs domājat, vai vai ir kas tāds, ko mēs šajā laikā iemācāmies un ko vajadzētu paņemt līdzi nākotnē?

Strādāju ar vairākām zinātnieku grupām, viena no tām ir Hārvardas, kas izvērtē tieši šo jautājumu – kā Covid-19 laiks var kļūt par pārmaiņu paātrinātāju. Neviens vairs nedomā, ka skola nākotnē varētu būt tieši tāda pati. Vai – ja arī domājam, ka tā varētu būt tāda

pati, tad varbūt ir iespēja to mainīt. Šis laiks daudz ko izgaismoja. Piemēram, pie mums, Britu Kolumbijā, gan citur – ieraudzījām, cik sistēma patiesībā ir nevienlīdzīga, t. i., būtībā izgaismojās sabiedrības nevienlīdzība, kam vajadzēja meklēt risinājumus. Bērnu aizsūtījām attālinātās mācībās – bet visiem nav viedierīču? Aizdosim viņiem. Nav interneta piekļuves? Padomāsim, kā to risināt. Kāds dzīvo bez elektrības? To nezinājām. Trūkst pārtikas – un tādu ģimeņu ir tūkstošiem. Līdz šim bērni vismaz varēja paēst siltu ēdienu skolā.

Viena no lietām, kas skolotājiem attālinātās mācīšanās laikā bija jaunums, – izmantojot, piemēram, Zoom, skolotāji savā ziņā virtuāli ienāca skolēnu mājās, redzēja viņu mājas vidi. Jaunums bija sarunas ar skolēniem. Daudzi skolēni atzina, ka viņiem nekad agrāk nav bijušas tādas sarunas ar skolotājiem vai individuāla uzmanība. Arī vecākiem tā ir jauna pieredze – viņi savus bērnus ieraudzīja kā skolēnus, kas mācās, kā viņiem veicas, kā viņi priecājas, strādājot pie projektiem vai problēmu risināšanas, vai kā viņi cīnās ar grūtībām. Vecāki gribētu gan, lai bērni atgriežas skolā, tomēr jāatzīst, ka kaut kas ir ļoti mainījies viņu attiecībās, un viņi ar bērniem sarunājas par mācīšanos tā, kā nekad agrāk. Kā piemēru varu minēt, ka nesen man uzrakstīja Hārvardas profesors, kurš zina teju visu par mācīšanos iedziļinoties, un viņš man raksta: palīgā! Pats pieķēru sevi uzpērkam bērnus ar piesolītām konfektēm par matemātikas uzdevumu izpildīšanu! Tā bija piektdienas pievakare, un – kāpēc būtu jāmacās matemātika? Tikai tāpēc, ka tā vajag. Nākamajā dienā, sestdienā, dēls jau aizrautīgi lasīja pirmo grāmatu par Hariju Poteru. Šī grāmata apjoma ziņā viņa vecumam bija liels izaicinājums, un viņš to darīja ar patiesu interesi un aizrautību, kas profesoru iepriecināja.

Tāpat svarīgākais ir aktīva mācīšanās, vienlīdzīgu iespēju nodrošināšana, dažādu mācīšanās stilu atbalstīšana un tas, ka bērni un vecāki no skolas vēlas pārmaiņas. **Q**

Skatieties Roda Alena video priekšlasījuma “No zināšanām uz izpratni: izglītības sistēmas maiņa Britu Kolumbijas provincē, Kanādā” konferencē “Skola katram bērnam” ierakstu (8.20.2020) *Skola2030 YouTube* kanālā <https://youtu.be/pCqHbttlaDg> (ar tulkojumu latviešu valodā)!

Pārējos konferences “Skola katram bērnam” ierakstus var noskatīties [šeit](#).

- Kādas zināšanas mācām? (Jānis Vilciņš)

- Kā mācīt prasmes? (Jānis Zeimanis)
- Diskusija “Iekļaujoša izglītība: kā sasniegt katru bērnu?” (piedalās Dita Nīmante, Inese Kārkliņa, Rita Vectirāne, Baiba Moļņika)
- Vērtēšana katra skolēna izaugsmei (Pāvels Pestovs)
- Atgriezeniskā saite katra skolotāja izaugsmei (Dace Namsone)
- Skola katram bērnam – Skola2030 informatīvs video.

Daniela, Markus un Dārta

Man ir svarīgs vērtējums, bet tam nav obligāti jābūt atzīmei

Vērtēšana kā neatņemama mācību sastāvdaļa palīdz nodrošināt atgriezenisko saiti gan par mācīšanos, gan rezultātu un sniegt atbalstu skolēna snieguma uzlabošanai. Ir dažādi viedokļi par vērtēšanas procesa norisi un vērtējuma izteikšanas veidiem – atzīmēm, procentiem, aprakstiem, vārdos izteiktiem u. c. Taču kā svarīgākais, manuprāt, vienmēr prātā jāpatur vērtēšanas mērķis. Lai noskaidrotu skolēnu viedokli par vērtēšanu, devos pie Rīgas Valdfors skolas 9. klases skolēniem. Interesanti, ka šajā skolā atzīmes sāk likt tikai 8. klasē. Ko skolēni domā par atzīmēm? Stāsta Daniela, Markus un Dārta.

Apkopojis Mihails Basmanovs, *Skola2030* dabaszinātņu mācību jomas satura izstrādes vadītājs, foto: *Skola2030*

Daniela, 9. klase

Man patika radošais grupas darbs vēsturē, kad mums bija jāsagatavo prezentācija vai jāzīmē plakāts. To arī vērtēja atsevišķi katrā kategorijā: stāstījums, vizuālais izpildījums, uzstāšanās, cik precīza informācija, cik bagāta valoda, un arī tas, cik labi atbildējām uz skolotājas un klasesbiedru jautājumiem. **Man svarīgi bija dzirdēt, ka skolotāja pamato katru savu atzīmi un to izskaidro.** Tā zināju, kā pietrūka un kā varēju ko uzlabot. Ja es saņemtu tikai

atzīmi bez skolotājas komentāriem, tad, domāju, būtu bijis grūtāk saprast, par ko tas ir un kāpēc nav augstāka atzīme. Ir labi skaidri zināt, kā gatavoties nākamajam darbam, lai saņemtu labāku atzīmi. Jebkurā gadījumā **man vērtējums ir vajadzīgs kā atskaides punkts, lai tiktu tālāk.**

Domāju, ka **skolotāja vērtējums ir vajadzīgs vienmēr, bet atzīme – ne par visiem darbiem.** Piemēram, ja mēs ilgi mācāmies kādu tematu, tad beigās ir liels darbs uz atzīmi par visu, ko esam mācījušies. Par katras stundas darbu vai nelieliem testiem, lai pārbaudītu, cik daudz esam iemācījušies, var iztikt ar burtiem vai plusiņiem un mīnusiņiem, var pat dod iespēju tikai mums pašiem izvērtēt, cik daudz

esam iemācījušies. Taču, saņemot vērtējumu par maziem darbiem, to var pat nerakstīt žurnālā, vienkārši pateikt – jau apmēram var saprast, kādu atzīmi var saņemt lielajā kontroldarbā. Un man nav stresa pirms kontroldarba. Es zinu, ko atbildēšu bez problēmām un kur vēl vajadzēs pamācīties.

Un vēl – nekad **nevajag likt atzīmes pirmajā stundā, kad tikko esam sākuši kaut ko mācīties**. Tas nav godīgi un var nosist interesi mācīties. Ja liek atzīmi par to, ko nekad neesi mācījies vai darījis, tad skolotāja vērtējums nekā nevar palīdzēt.

Manuprāt, svarīgi, **lai arī stundā skolotājs pie tevis ik pa laikam pieiet un pasaka, cik daudz tu esi izdarījis** un pie kā tev vēl ir jāpiestrādā. Viņš var pateikt: “Jā, tev ir labi, bet šeit ir kļūda vai šo tu vari izlabot.” Neliekot nekādu atzīmi.

Vērtējums man ir vajadzīgs vienmēr, katrā stundā, bet atzīme ne visur. Piemēram, sportā atzīmes nevajag likt. Tur man svarīgi, lai skolotājs pasaka, vai es pareizi daru. Šaubos, ka būtu godīgi vērtēt katra fiziskās spējas vai dotības, kuras ir iedzimtas.

Man nav pieredzes mācīties citā skolā, bet man ļoti gribētos, lai ir vairāk garās “periodu stundas”, kādas ir mūsu skolā, un nav tik daudz atsevišķu mācību priekšmetu dienā. Grūti koncentrēties, un dienas beigās skolotāja vērtējums arī vairs nepalīdz, jo esi noguris un galvā ir daudz informācijas, ko nespēj atcerēties. Perioda stundas man palīdz iedziļināties, nesteidzoties saprast, patrenēties. Tad es labprāt gaidu no skolotājas manas dienas darba vērtējumu un atbalstu. To var sniegt arī klasesbiedri. Galvenais, lai tas palīdz man saprast, kā varu izdarīt labāk. Arī **kļūdīties ir dabiski, ja zini, ka vari saņemt vērtējumu un skaidrojumu**, kur tieši esi nokļūdījusies un kas jālabo. Tas man vairs neliksies tik slikti un bailīgi.

Līdz 7. klasei mums vērtējums par izdarīto bija tikai plusi un mīnusi. Kad 8. klasē es saņēmu savu pirmo atzīmi, man it kā atvērās acis. Pluss un mīnuss vienā ailītē kopā apzīmēja “daļēji”, kas kā atzīme var būt gan četri, gan seši; taču tā parāda lielu starpību manās zināšanās – vai nu es gandrīz neko nezinu, vai kaut ko zinu, bet varu labāk. 10 balles var nopelnīt reti, ja izdara vairāk, nekā prasīts. Atzīmes palīdz, ja gribi sacensties ar kādu un zināt, vai esi panācis vai atpalicis sacensībās, bet tas nav tas galvenais. Galvenais taču ir, ka es zinu, kur šobrīd esmu.

Markus, 9. klase

Tad, kad mums bija vērtēšana ar plusiem un mīnusiem, bija mazāk jāsatraucas, jo te vērtējumam ir tikai trīs iespējas – zini, nezini vai daļēji zini. Ar atzīmēm ir citādi, jo vērtējumam ar atzīmi pastāv jau desmit iespējas, un tad jau jāsāk domāt, kur vajag vairāk ieguldīties un kur viss notiek bez lielas piepūles. **Trīs iespējas atvieglo**

prātu, mazāk uztraukšanās, savukārt desmit iespējas paredz papildu darbus un precīzākas atbildes. Tas arī rada stresu.

Sākumā man bija grūti pierast pie tā, ka tagad skolotāji liks atzīmes. It kā nav grūti saprast, ko katra atzīme nozīmē, bet **bija jocīga sajūta, ka mūs mēra**, nevis vērtē zināšanas un to, ko tu proti. Man prātā bija apjukums.

Atzīmes uztveru atšķirīgi mācību priekšmetos. Viens padodas labāk, bet cits sliktāk. Piemēram, 7 balles vēsturē man nebūtu labi, es sāktu uztraukties un pamācītos vairāk. Bet, ja saņemtu 7 matemātikā, tad tas man būtu oho!, ļoti laba atzīme. Manuprāt, vērtējums var arī parādīt, kurš priekšmets padodas labāk un kur vairāk jāpiestrādā. Mēs katrs esam atšķirīgi, un atzīme var arī signalizēt par spējām katrā priekšmetā.

Man ļoti palīdz, ja skolotājs izsniedz laboto darbu un es redzu savas kļūdas. **Vēl labāk, ja skolotājs pieraksta kādu komentāru.** Tad man ir skaidrs, ko darīt tālāk. Atceros, ka pēc viena pārbaudes darba skolotāja palūdza izrakstīt visas savas kļūdas, lai labotu pa vienai. Citreiz man bija iespēja ar skolotāju pārrunāt visas savas kļūdas un saprast, kur un kā man pietrūka, lai saņemtu augstāko atzīmi. Dažreiz tas notiek stundā, dažreiz eju uz konsultāciju pēc stundām. Tā es varu labāk iemācīties un nākamajā reizē labāk uzrakstīt arī pārbaudes darbu.

Vēl man ir ļoti svarīgi zināt vērtēšanas nosacījumus pirms uzdevuma pildīšanas, lai es uzreiz saprastu, par ko saņemšu atzīmi. Protams, uzdevumi ir atšķirīgi – ir kontroldarbi, ir vienkārši uzdevumi matemātikā, ir vairāku stundu projekta darbs, piemēram, vēsturē. Man gribas zināt, kā darbs tiks vērtēts beigās, tad es zinu, kā censties. Dažreiz vēl pusceļā vajadzētu zināt, kā trūkst un ko vēl var uzlabot.

Pavasārī mācoties attālināti, guvu labu pieredzi, sapratu, ko nozīmē tālmācība. Bez skolotāja vērtējuma te neiztik. Var mācīties un iet uz priekšu, bet bez tā īsti nezini, vai ej pareizā virzienā. Atzīme vai kāds cits skolotāja vērtējums palīdz neapmaldīties un mācīties to, ko vajag un kā vajag. Vienā mācību priekšmetā mums bija tāda tabula, kurā skolotāja ar sarkano, zaļo un dzelteno krāsu atzīmēja, kā esam tikuši galā ar uzdoto darbu. Zaļš – labi! Dzeltens – ne tik labi, sarkans – slikti. Tas kalpoja kā lūkošs – varēju redzēt, kur ir brīdinājums par neizdarīto vai neapgūto. Apkopojot šo tabulu, skolotāja pēc tam lika atzīmes. **Man patika tas, ka es visu laiku varēju redzēt šo procesu un to ietekmēt.**

Tālmācība nav tā, ka tu mācies viens pats. Sapratu, ka tas nav tik vienkārši. Esam kopā ar skolotāju, ar citiem klasesbiedriem, bet tikai neklātienē. Un skolotāja loma ir ļoti svarīga. Mācīties skolā klātienē man patiktu labāk.

Daudz labāk patīk, kad skolotāji vērtē nevis ar atzīmi, bet pasaka, kas man izdevies labi un kas būtu vēl jāuzlabo. Tad nav jāprasa, kāpēc man ir divnieks vai sešinieks, bet uzreiz saprotu, kas ir pareizi un kas – nepareizi. Manuprāt, tā arī ir mācību jēga.

Domāju, ka var būt tādas situācijas, kad atzīmi likt nav īsti godīgi. Piemēram, es uzmanīgi klausos skolotāju, daru visu, kas ir nepieciešams, cenšos saprast, domāju, vai ir pareizi, un es vienalga kaut ko nesaprotu. Varbūt man vajadzīgs ilgāks laiks, lai *iebrauktu*, un individuāla palīdzība. Bet ir cits skolēns, kurš tikai mazliet paklausās, un viņam viss sanāk. Atzīmi būtu godīgi likt tad, kad arī es nonāktu līdz tam, ka saprotu. Un, ja vēl stundā valda stingrība un bail pat pacelt roku, lai ko pajautātu, man liekas, tas ir sliktākais, kas var notikt mācībās. Neko neiemācīsies vai iztērēs daudz laika, mācoties mājās. Attiecīgi saņemsi sliktu vērtējumu, bet šis vērtējums tāpat nepalīdzēs, un rezultātā vairs nepatiks ne temats, ne skolotājs vai mācību priekšmets. *Forši*, ja ir labas attiecības ar skolotājiem un var droši jautāt. Tad vērtēšana kļūst par patīkamu daļu no kopīga darba.

Dārta, 9. klase

Kad es izpildu kādu darbu, man ir ļoti svarīgs pieaugušā skatījums uz to, lai zinātu, kādam rezultātam jābūt. Tas var būt skolotāja vērtējums atzīmes veidā vai kā citādi, bet man svarīgi, lai notiek saruna par manu padarīto darbu. Esmu gatava uzklaušīt pieaugušā padomus un dzirdēt to, kas ir bijis labi vai slikti, pareizi vai nepareizi. Man ir svarīgi izteikt savu domu un savu viedokli, ko tajā brīdī uzskatu par pareizāko, bet esmu gatava uzklaušīt citus un, iespējams, mainīt savu viedokli. Tas, manuprāt, ir svarīgi mācoties. Man vairāk stresa ir tad, kad ir atzīmes. Kad saņēmu mīnusu, tad arī pārdzīvoju un uztraucos, bet zināju, ka to var viegli uzlabot un tikt pie plusa. Atzīmi arī var uzlabot, bet ne vienmēr uz labāko, ko gribētos.

Atzīmes man arī lika citādi paskatīties uz mācībām. Tās liek vairāk saņemties. Atzīmēm es biju gatava jau 7. klasē un biju bēdīga, ka vēl to nebija. Tagad esmu sapratusi, ka man ir labi, ja saņemu 7 balles, ja mazāk – jāaizdomājas un jāsāk cītīgāk mācīties.

Man ir svarīgs skolotāja vērtējums, bet ne obligāti atzīme. Ja skolotājs izvērtē manus sasniegumus un izskaidro, ka es varu kaut ko uzlabot, tas man patīk labāk. Atzīme ne vienmēr pasaka, ko darīt tālāk. Man ar draudzeni varētu būt vienādas atzīmes par kādu darbu, bet, lai uzlabotu vērtējumu, katrai ir savs ceļš.

Man svarīgi arī pārrunāt ar skolotāju savu atzīmi. Piemēram, matemātikā pēc kontroldarba mēs saņēmām savus darbus un redzējām izlabotas kļūdas, katrs gan uzrakstījām savas, gan izrunājām kopā ar skolotāju un klasesbiedriem.

Man svarīgi bija arī pašai izvērtēt savu darbu, tad es it kā varēju vērot sevi no malas, noskaidrot neskaidros jautājumus. Manuprāt, atzīmei ir nozīme, ja tu pēc tam vari saprast, ko darīt tālāk.

Man ļoti patīk, kad skolotājs kopā ar mums izrunā visu, kas tiks vērtēts darbā vai uzdevumā, izskaidro, ko tieši no mums sagaida. Jo mūsu viedokļi par darba kvalitāti var atšķirties, tāpēc uzreiz vajag vienoties par kopīgām lietām, lai nav nepatīkamo pārsteigumu, saņemot atzīmi. Tāds vērtējums man kļūst par godīgas spēles garantiju. Piemēram, šogad mēs jau pārrunājām kopā ar skolotāju, ko nozīmē pareizi un kvalitatīvi izveidot prezentāciju. Es savukārt jau varu saprast, cik daudz laika un piepūles tas prasīs man, ja es gribu labu vērtējumu.

Kad pavasarī mēs mācījāmies attālināti, mēs arī saņēmām atzīmes, mazāk gan, bet skolotāji vērtēja mūsu darbus. Vērtējums ļoti svarīgs, jo tad es varēju apzināties, cik daudz es varu pati izdarīt mājās, cik esmu apņēmīga un vispār saprast, ko nozīmē attālināti mācīties. Reizēm bija viegli, bet reizēm man bija jāpatērē vairāk laika un spēka. Skolotājas vērtējums vienmēr palīdzēja man noorientēties, vai daru pareizi. Attālināti mācoties, bija arī tādi mācību priekšmeti, kuros pēc katras stundas skolotāja izvērtēja mūsu darbus. Tās nebija atzīmes, bet kaut kas līdzīgs ieskaitīts vai neieskaitīts. Tas man ļoti palīdzēja saprast, kas ir izdarīts, kas nav līdz galam izdarīts un ko vēl vajag uzlabot.

Ja es mācītos tikai sev, tad pati izlemtu, cik daudz gribu iegaumēt, cik daudz gribu iedziļināties, un skolotāja atzīme man nebūtu svarīga. Galvenais tikai saprast, vai esmu pareizā virzienā.

Vērtējums, kas norāda uz manām neveiksmēm, nepalīdz man mācīties. Piemēram, ja kādā brīdī mācībās iet slikti un to apziņos, tad labāk gribētu, lai to nevērtē.

Man patiktu, ja skolā būtu tāda sistēma, ka divas nedēļas mācāmies vienus mācību priekšmetus un pēc tam tie nomainās uz citiem. Būtu vieglāk, un es varētu iedziļināties, domāt un mācīties kaut ko konkrēti vienu, nevis daudzas lietas. Arī skolotāja vērtējums būtu par šo konkrēto lietu, ko es varu uzlabot un tikt tālāk.

Apkopojot varu secināt, ka skolēniem pēc paveikta darba ir svarīgi saņemt skolotāja vērtējumu un skaidrojumu. Tas dos ne vien izpratni par to, kas apgūts un kas vēl jāapgūst, bet arī drošības izjūtu. Savukārt skolotājiem svarīgi atcerēties, ka vērtējums, kas norāda tikai uz neveiksmēm, nepalīdz mācīties. Ja skolotājiem ir labas attiecības ar saviem skolēniem, tad vērtēšana var kļūt par patīkamu daļu no kopīga darba.

Par iespēju sarunāties ar skolēniem pateicamies Rīgas Valdorfskolas direktorei **Mārai Svilānei**, direktora vietniecei **Ilzei Breidakai** un **9. klases skolēniem**. ☺

Skola2030 atbild uz skolotāju jautājumiem

Vai tiešām grupā vairs nedrīkst būt lelles, virtuves, trauki un mašīnas, izņemot tikai noteiktajās konkrētajās tēmās? Programmā tās ir pieminētās pielikumā, bet nesaprotami, kā lietot. Vai nepazūd lomu spēles, kur bērni izspēlē noteiktus dzīves momentus, un sižetiskās un teatrālās rotaļas? Vai tiešām ir jāņem no grupas tas viss prom un jābūt tikai galda spēlēm un attīstošām spēlēm?

To, kā iekārtota pirmsskolas grupa un kādus mācību līdzekļus konkrētajā grupā, konkrētajā laikā piedāvā skolotājs un izvēlas bērni, nosaka bērnu attīstības un mācību vajadzības. Pirmsskolas grupā var būt dažādas mērķtiecīgi izvēlētas spēles, rotaļlietas un uzskates materiāli, kurus bērni izmanto lomu spēlēs un praktiskā darbībā. Svarīgi ir iekārtot un mainīt vidi atbilstoši bērnu interesēm, aktuālajā tematā izzināmajiem jautājumiem, apgūstamajām prasmēm, tāpēc skolotājs mērķtiecīgi izvēlas kādi mācību materiāli radīs interesi, virzīs prasmju attīstību, palīdzēs apgūt jaunas zināšanas un veidot izpratni. Piemēram, 1. posma temata "Protu ģērbties" izzināšanas laikā tieši lelles un to ģērbšana var palīdzēt bērnam apgūt nepieciešamās prasmes patstāvīgi ģērbties. Skolotājs, novērojot un izvērtējot bērna darbības, secina, kā saglabāt vai mainīt vidi. Ja bērnus joprojām interesē rotaļas ar lellēm un darbošanās ar tām attīsta nepieciešamās prasmes, skolotājs mērķtiecīgi papildina leļļu stūrīti ar citiem materiāliem, lai virzītu bērnu mācīšanos. Ja bērni kādas rotaļlietas, spēles vai citus mācību materiālus rotaļdarbībā neizmanto, skolotājs izvērtē, vai tie zaudējuši aktualitāti un tos var nolikt, vai arī tie ir jāaktualizē, piemēram, pašam jāizmanto šie mācību materiāli, darbībā iesaistot arī bērnus.

Mācību satura apguvei izmantojamās mācību līdzekļu grupas un mācību vides veidošanas pamatprincipi plašāk aprakstīti Skola2030 piedāvātajā pirmsskolas mācību programmas 19.–20.lpp., bet konkrētu mācību līdzekļu uzskaitījums atrodams 113.lpp. (<https://mape.skola2030.lv/resources/10>). Ieteikumus mācību vides veidošanai telpās un ārā atradīsiet metodisko ieteikumu pirmsskolas skolotājiem "Mācību satura un pieejas

plānošana" 1.nodaļā (16.lpp) (<https://mape.skola2030.lv/resources/87>).

Pirmsskolas galvenajā saistošajā dokumentā – vadlīnijās (<http://likumi.lv/ta/id/303371-noteikumi-par-valsts-pirmsskolas-izglitiba-vadlinijam-un-pirmskolas-izglitiba-programmu-paraugiem>) – pie satura īstenošanas principiem rakstīts: "11.8. mācību vide ir fiziski un emocionāli droša, atbalstoša un attīstoša, mainīga un pielāgota ikviena bērna mācīšanās un attīstības vajadzībām".

Ja jūs izmantojat Skola2030 piedāvāto pirmsskolas mācību programmu (<https://mape.skola2030.lv/resources/10>), tad mācību vides aprakstā (20.lpp.) ir vēl plašāk aprakstīts par vides pamatprincipiem. Mācību vide ir darba vide, un tā tiek mainīta atbilstoši izzināmajam tematam utt. Iespējams, ka pie temata, piemēram, "Protu ģērbties" 1. posmā tieši lelles palīdzēs apgūt nepieciešamās prasmes.

Pirmsskolas mācību programmas 7. pielikumā "Mācību satura apguvei izmantojamo mācību līdzekļu uzskaitījums" pie rotaļlietām atrodamas gan lelles, gan mašīnas un citas rotaļlietas.

Ar lellēm ļoti cieši saistīta ir sociālā un pilsoniskā mācību joma, kur mācību un metodiska līdzekļi (<https://mape.skola2030.lv/resources/100>) mācību līdzekļu sarakstā ir minētas arī lelles.

Tātad katrs skolotājs pēc saviem ieskatiem un atbilstoši tematam un vecumposmam maina un veido grupas vidi. Kādā pirmsskolas grupā lelles būs, kādā nebūs vai būs atbilstoši tematam un sasniedzamajiem rezultātiem. Skolotājs vada mācīšanos, par to vairāk metodiskajā materiālā "Mācību satura un pieejas plānošana", sk. 4. pielikumu. Skolotāja, kurš vada mācīšanos, darbību apraksts pieejams: <https://mape.skola2030.lv/resources/87>.

Kāpēc atgriezenisko saiti ir svarīgi sniegt jau mācību procesa laikā, nevis tikai mācību posma beigās?

Atgriezeniskai saitei vienmēr ir jābūt ciešā saistībā ar mācību saturu – KO mēs vēlamies, lai skolēns sasniedz, – kā arī ar mācību procesu – KĀ skolēns mācās.

Atgriezenisko saiti skolotājs sniedz kā komentāru, kas var būt gan par mācīšanās rezultātu, gan par procesu, lai sekmētu katra skolēna izaugsmi. Citējot Austrālijas un Jaunzēlandes izglītības pētnieku Džonu Hetiju (*John Hattie*): **“Atgriezeniskā saite ir informācija, kuras mērķis ir mazināt plaisu starp to, kā ir tagad, un to, kā ir jābūt vai kā varētu būt.”**

Katrai skolotāja darbībai un mīļdarbībai ar skolēnu ir ietekme uz skolēna attīstību un izaugsmi. Ir darbības, kam ir vidēja vai augsta ietekme uz skolēna attīstību un izaugsmi, ir darbības, kas var ietekmēt skolēna attīstību negatīvi (darbību rezultātā skolēna attīstība un izaugsme mazinās), ir darbības, kas skolēna attīstību neietekmē (skolēna attīstība un izaugsme nenotiek). Džona Hetija pētījumos ir pierādīts, ka atgriezeniskā saite ļoti būtiski ietekmē skolēna izaugsmi un attīstību.

Atgriezenisko saiti skolotāji skolēniem sniedz regulāri. Tāpēc katram skolotājam ir svarīgi sev atbildēt: kāds ir šīs atgriezeniskās saites mērķis? Vai veids, forma, saturs un laiks, kurā tas tiek izteikts, ir orientēts uz to, lai skolēns spētu parādīt labāku rezultātu, un uz izaugsmi? Vai skolēns šo atgriezenisko saiti sapratīs, un kā viņš to sapratīs? Vai viņš šo saņemto informāciju varēs izmantot, lai uzlabotu savu sniegumu?

Mācoties skolēnam ir jābūt skaidram, kāds ir sasniegtamais rezultāts. Ir jābūt zināmam, cik tālu es kā skolēns

atrodos no sasniedzamā rezultāta, ko es jau protu, kas man vēl jāapgūst, jāpapildina, jāpilnveido, lai es pietuvinotos vai pilnībā sasniegtu noteikto sasniedzamo rezultātu, par to saņemot atgriezenisko saiti mācīšanās posmā.

Pētījumos novērots, ka skolēna sniegums neuzlabojas, ja skolotājs sniedz tikai vērtējumu par paveikto vai arī vērtējumu kopā ar komentāru. Taču, ja skolēns atgriezenisko saiti saņem kā komentāru par nepieciešamajiem uzlabojumiem mācību procesā, tad sniegums uzlabojas vidēji par 30 %.

Atgriezeniskās saites sniegšanas tehnikai mācībās var būt dažādi varianti – to var izteikt rakstiski vai mutiski. Taču **svarīgāk par izvēlēto formu ir saprast, ko bērns tālāk ar šo atgriezenisko saiti darīs.** Ja atgriezeniskā saite ir iedota, tad jāiedod skolēnam arī laiks, lai viņš varētu to izmantot sava snieguma uzlabošanai. Tāpēc ir svarīgi, lai atgriezeniskā saite būtu nevis secinājums par paveikto, bet ietvertu ieteikumus par tālākām darbībām, kas skolēnam būtu jāveic, lai uzlabotu savu sniegumu. Šādas atgriezeniskās saites mērķis ir sekmēt, lai nākamreiz skolēns demonstrētu labāku rezultātu.

Tāpēc vienmēr ir svarīgi saprast sniedzamās atgriezeniskās saites mērķi. Var uzdot sev kontroljautājumu: vai manis sniegtā atgriezeniskā saite ir virzīta uz to, lai skolēns nākamajā reizē spētu uzlabot un demonstrēt labāku sniegumu? **o**

Piesakiet *Skola2030* ekspertu līdzdalību pasākumos

Skola2030 ekspertus iespējams uzaicināt piedalīties pasākumos un sniegt konsultācijas skolotāju, izglītības iestāžu (pirmsskolu un skolu) vadītāju interešu grupām, profesionālajām organizācijām, pašvaldību apvienībām. Pieteikumu aicinām aizpildīt šeit: https://bit.ly/pieteikties_iesaistei. Vairāk informācijas šeit: https://bit.ly/lidzdaliba_pasakumos. Papildinformācija: rasa.dirvena@skola2030.lv.

Britannica piedāvā brīvpiekļuves resursus skolotājiem un skolēniem

Latvijas skolotājiem un skolēniem Covid-19 izplatības laikā (līdz 2021. gada maija beigām) ir nodrošināta brīva piekļuve pasaulē atzītajam un plašajam britu digitālo informācijas un izglītojošo resursu kopumam *Britannica*. Skolotāji tos var izmantot, veidojot mācību stundas gan klasē, gan attālinātās mācīšanās apstākļos. Piekļuve šiem resursiem šajā mācību gadā tiek nodrošināta saskaņā ar *Britannica* izdevēju un Valsts izglītības satura centra vienošanos.

Vairāk informācijas šeit: <https://www.skola2030.lv/lv/jaunumi/iesakam/britannica-piedava-brivpiekluves-resursus-ka-atbalstu-skolotajiem-un-skoleniem-attalinatas-un-klatienes-macibas>.

Vebināri par attālinātu mācīšanos

Skola2030 ir uzsākusi vebināru sēriju par attālinātu mācīšanos. Vebināros dalībnieki (Skola2030 eksperti, skolu vadītāji un skolotāji) stāsta par attālinātu mācīšanos dažādos tās aspektos. Vebināra otrajā daļā klausītājiem ir iespēja uzdot savus jautājumus.

Sērijā līdz šim ir notikuši 4 vebināri.

- Mācību darba organizēšana attālinātās mācīšanās laikā.** Vebinārā dalībnieki stāstīja par skolas mācību darba organizēšanas galvenajiem aspektiem, plānošanu attālinātās mācīšanās laikā, kā arī par to, kā gūt atgriezenisko saiti par procesu norisi šajā laikā – gan starp skolotājiem un skolēniem, gan arī starp skolotājiem un vadītājiem. Piedalījās Skola2030 vecākais eksperts Mihails Basmanovs, Draudzīgā Aicinājuma Cēsu Valsts ģimnāzijas direktors Oskars Kaulēns un Cēsu 2. pamatskolas direktore Ija Brammane. Vebinārā dalībnieki stāstīja par skolas mācību darba organizēšanas galvenajiem aspektiem, plānošanu attālinātās mācīšanās laikā, kā arī par to, kā gūt atgriezenisko saiti par procesu norisi šajā laikā – gan starp skolotājiem un skolēniem, gan arī starp skolotājiem un vadītājiem.
- Vērtēšana attālinātās mācīšanās laikā.** Vebinārā tika sniegtas vadlīnijas vērtēšanai attālinātu mācību laikā, doti ieteikumi, kā sniegt un izmantot atgriezenisko saiti mācību procesā, kā arī tika atspoguļoti praktiski ieteikumi, kā to realizēt skolas ikdienā. Piedalījās Skola2030 vecākais eksperts Mihails Basmanovs un Pāvils Pestovs, kā arī Ventpils 4. vidusskolas skolotāja Vineta Ivāne un Jelgavas Valsts ģimnāzijas skolotājas Evija Slokenberga un Liene Sabule. Vebinārā tika sniegtas vadlīnijas vērtēšanai attālinātu mācību laikā, doti ieteikumi, kā sniegt un izmantot atgriezenisko saiti mācību procesā, kā arī tika atspoguļoti praktiski ieteikumi, kā to realizēt skolas ikdienā.
- Efektīva mācību plānošana attālinātās vai kombinētās mācīšanās apstākļos.** Kā attālinātās mācīšanās apstākļos skolēnus efektīvi "uzāķēt" un motivēt jaunā satura apguvei? Kā virzīt un atbalstīt ceļā uz dziļu izpratni? Kā sekmēt satura pārnesi? Vebinārā piedalījās Ogres 1. vidusskolas skolotāja un Skola2030 vecākā

Related videos

Related videos from Skola2030:

- Efektīva mācību plānošana attālinātās vai kombinētās mācīšanās apstākļos** | Skola2030 | 6K views - Yesterday
- Mācību satura integrēta plānošana sākumskolā | Vebinārs** | Skola2030 | 3.6K views - 11 December
- Vērtēšana attālinātās mācīšanās laikā | Vebinārs** | Skola2030 | 10K views - 9 December
- Kā izlikt vērtējumu 1.-3. klasē? | Vebinārs** | Skola2030 | 12K views - 27 November
- Bērns mācās, gatavojot rotājumus | Vebinārs pirmsskolas skolotājiem** | Skola2030 | 4.6K views - 26 November
- Mācību materiālu paraugi krievu valodas (svešvalodas) apguvei...** | Skola2030 | 4.2K views - 24 November
- Kā atbalstīt mazākumtautību bērnu mācīšanos pirmsskolā? | Vebinārs** | Skola2030 | 3.3K views - 29 October
- Skola katram bērnam** | Skola2030 | 15K views - 14 October
- Konference "Skola katram bērnam"** | Skola2030 | 10K views - 7 October

Related Pages

Related Pages:

- Valsts izglītības satura centrs
- Izglītības un zinātnes ministrija
- Aktivitātes maziem un lieliem bērniem
- Domašanas Attīstības Uzdevumi

Pages > Businesses > Education > Skola2030 > Videos > Mācību darba organizēšana attālinātās mācīšanās laikā

eksperte Ilze Mazpane, Valmieras Pārgaujas Valsts ģimnāzijas un Raunas vidusskolas vēstures skolotāja Evija Pumpuriņa, Ogres 1. vidusskolas skolotāja Agnese Slišāne, Rīgas Juglas vidusskolas skolotāja Līga Sudare, kā arī Valmieras Pārgaujas Valsts ģimnāzijas skolotājs Rūdolfs Roķis.

- Mācību satura apjoma izvērtēšana attālinātās mācīšanās laikā.** Šis vebinārs bija par mācību satura izvērtēšanas un plānošanas principiem, valsts pārbaudījumu saturu Covid-19 izplatības apstākļos. Vebināru vadīja Skola2030 dabaszinātņu mācību jomas vadītājs Mihails Basmanovs, tajā piedalījās VISC Vispārējās izglītības pārbaudījumu nodaļas vadītājs Kaspars Špūle un Skola2030 mācību jomu vadītāji.

Aicinām sekot līdz www.facebook.com/Skola2030 informācijai par nākamajiem vebināriem! 📢

Pieejami jauni metodiskie līdzekļi sākumskolai

Metodiskie ieteikumi: "Vērtējumu izlikšana 1.-3. klasē"

Publikāts: 20.11.2020

ESP projekta R.3.1.1/16/1/002

Metodiskais materiāls palīdzēs rast atbildes uz jautājumiem:

- 1. Kad un kā izlikt formatīvus vērtējumus?
- 2. Kad un kā izlikt summātos vērtējumus?
- 3. Kā izmantot ieteicamos skolēnu sasniegumu rezultātus 1.-3. klasē?
- 4. Ieteiktie skolēnu sasniegumu rezultāti mācību priekšmetos 1.-3. klasē?
- 5. Kāds ir ieteicamais paraugs 1.-3. klasē?

1.-3. klasē tiek izmantoti apguves līmeņi (sācis apgūt, turpinājis apgūt, apguvis padziļināti) pret konkrētiem sasniegumiem rezultātiem katrā mācību priekšmetā. E-klasē minētos līmeņus atbilstīgi apstiprinā ar burtiem S, T, A, P.

Skola2030 mācību resursu krātuve papildināta ar metodiskajiem ieteikumiem **"Vērtējumu izlikšana 1.-3. klasē"**. Tie veidoti kā atbalsta materiāls skolām un sākumskolas skolotājiem vērtējumu izlikšanai 1.-3. klasē saskaņā ar MK 27.11.2020. noteikumiem Nr. 747 "Noteikumi par valsts pamatzglītības standartu un pamatzglītības programmu paraugiem". Šajā mācību gadā tos attiecina uz vērtējumu izlikšanu **1. klasēs**. Metodiskos ieteikumus papildina skaidrojošs vebinārs ar praktiskiem piemēriem.

Tāpat Skola2030 mācību resursu krātuvē ievietoti arī **ieteikumi mācību satura integrētai plānošanai sākumskolā** (3252 (skola2030.lv)). Metodiskie ieteikumi veidoti kā praktisks atbalsts skolotājiem, izglītības iestāžu vadītājiem, vietniekiem un metodiskā darba īstenotājiem ikdienas darbā. Metodiskajā līdzeklī ietverti ieteikumi integrētu tematu plānošanai, izvērstis viena temata piemērs vairāku mācību priekšmetu satura integrācijai, piemēri iespējamiem integrētiem tematiem 1., 2. un 3. klasei. Materiālā ir veidnes, kuras skolotāji var izmantot, plānojot mācības integrēti. Arī to papildina skaidrojošs vebinārs.

Jaunākie Skola2030 vebināri pirmsskolai

Skola2030 YouTube kanālā pieejami šādi jauni vebināri pirmsskolai:

- Bērns mācās, gatavojot rotājumus – par radošiem darbiem mācību procesā svētku gatavošanās noskaņās.
- Kā atbalstīt mazākumtautību bērnu mācībās pirmskolā?
- Jūtos labi, lai mācītos! – par sociāli emocionālo mācīšanos.

Atbalsta materiāli darbam ar pilnveidoto mācību saturu

Šajā mācību gadā skolotājiem ir pieejami pilnveidotā satura visi mācību priekšmetu un pamatkursu programmu paraugi, kā arī 1., 4., 7. un 10. klašu skolotājiem – mācību līdzekļu paraugi pirmajam pusgadam. Līdz decembra beigām būs pieejami pilna mācību gada temati šajās klasēs. Šie mācību līdzekļu piemēru komplekti nav veidoti kā mācību grāmatas vai pilni mācību līdzekļu komplekti, kas ietver visu nepieciešamo konkrētā temata pasniegšanai skolā. Mācību satura īstenošanai skolotājam nepieciešami arī citi mācību līdzekļi. Par katru no programmu paraugiem un tā izmantošanu mācībās Skola2030 veido skolotājiem arī tiešsaistes vebināru, kura ieraksts tiek pievienots programmu paraugiem mācību resursu krātuvē, kā arī atrodams Skola2030 vietnē.

- Programmu paraugi pamatzglītībā: <http://skola2030.lv/lv/skolotajiem/macibu-programmu-paraugi-pamatzglitiba>
- Programmu paraugi vidējā izglītībā: <http://skola2030.lv/lv/skolotajiem/pamatkursu-programmu-paraugi-vidēja-izglitiba>
- Mācību līdzekļu paraugi: <http://skola2030.lv/lv/skolotajiem/macibu-lidzekli>
- Diagnosticējošo darbu paraugi: <http://skola2030.lv/lv/skolotajiem/diagnosticējosie-darbi>
- Programmu paraugi un mācību līdzekļi speciālajā izglītībā: <http://skola2030.lv/lv/skolotajiem/speciālā-izglitiba>
- Vebināri par biežāk uzdotajiem jautājumiem katrā mācību priekšmetā: <http://skola2030.lv/lv/atbalsts/atbalsts-istenosana/vebinari>

Sāk darboties skolotāju mācīšanās kopienas pirmās grupas

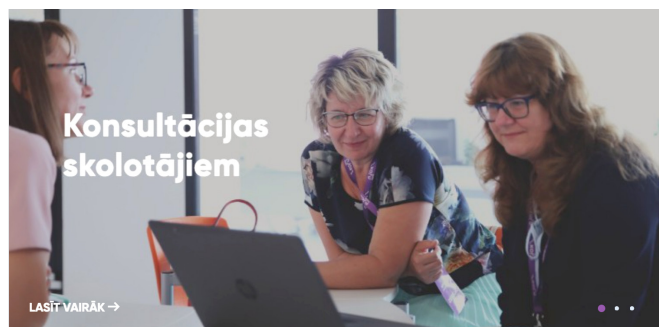
Skola2030 ir sākusi veidot pirmsskolas un skolu skolotāju un izglītības iestāžu vadītāju mācīšanās kopienu, kurā ekspertu vadībā varēs dalīties savu profesionālo veiksmju un izaicinājumu pieredzē, no tās mācīties, kopīgi meklēt risinājumus savām un līdzīgām problēmsituācijām pirmsskolās un skolās. Kopienās būs iespēja izvirzīt savus tālākos mērķus darba pilnveidei un risinājumu īstenošanai savā klasē, skolā vai pirmsskolā, kā arī pašvaldības līmenī (<https://www.skola2030.lv/lv/skolotajiem/skolotaju-macisanas-kopiena>).

Decembrī uz pirmajām tikšanās reizēm *Zoom* saziņas vidē pulcējās pirmās skolotāju grupas. Ja vēlaties pievienoties turpmākajām grupām, kas tiks veidotas nākotnē, aicinām pierēģistrēties šajā saitē: https://bit.ly/smg_pievienoties. Papildinformācijai lūgums rakstīt: par pirmsskolas jautājumiem liene.rolanda@skola2030.lv; par skolas jautājumiem anna.zaula@skola2030.lv.

Mācību jomu koordinātoru sadarbība turpinās

Šajā mācību semestrī visos reģionos notikušas mācību jomu koordinātoru (MJK) tiešsaistes tikšanās. Atbalsta semināri notika tiešsaistē ar iespēju katras jomas MJK strādāt mazākās grupās. Parālēlās *Zoom* sesijās satikās visu mācību jomu koordinātori, lai dalītos pieredzē par paveikto šajā mācību gadā, pastāstītu par veiksmēm un izaicinājumiem, runātu par vajadzīgo atbalstu. Seminārā galvenais jautājums bija par mācību satura plānošanu, temata plānu veidošanu, arī attālināto mācību laikā. *Skola2030* aicina mācību jomas koordinātorus aktīvi turpināt sadarbību *Moodle* platformā, dalīties pieredzē, apspriest neskaidros jautājumus, kopīgi rast risinājumus un mācīties. Piedāvāsim arī tiešsaistes tikšanās iespējas ar *Skola2030* ekspertiem, lai sarunātos par aktuāliem jautājumiem.

Turpinās tiešsaistes konsultācijas skolotājiem

Kopš oktobra skolu/pirmsskolu skolotājiem un vadītājiem ir iespēja noteiktos laikos sazināties ar *Skola2030* mācību satura un pieejas ekspertiem, lai rastu atbildes uz neskaidriem jautājumiem par pilnveidoto saturu un pieeju. Katrā mācību jomā/mācību priekšmetā tiešsaistes konsultācijas notiek *Zoom* saziņas vidē katru otro nedēļu. Katrai konsultācijai jāpiesakās atsevišķi, izvēloties no saraksta datumu un laiku: <https://www.skola2030.lv/lv/skolotajiem/konsultācijas-skolotajiem>.

Līdz semestra beigām izvērtēsim šādu konsultāciju efektivitāti, lai nākamajā mācību semestrī piedāvātu tādu vai līdzīgu iespēju skolotājiem saņemt atbildes uz jautājumiem.

Aicinām skolotājus pieteikties mācību video veidošanai

Skola2030 aicina pieteikties skolotājus mācību video dažādos mācību priekšmetos klātienē un attālinātu mācību atbalstam no 1. līdz 12. klasei līdzīgi kā "Tava klase" (tavaklase.lv) video stundas ārkārtējās situācijas laikā šā gada pavasarī. Topošie mācību video iecerēti kā atbalsta materiāli skolēniem un skolotājiem pilnveidotā mācību satura un pieejas nostiprināšanai skolās no sākumskolas līdz vidusskolai.

Lai pieteiktos, lūdzam aizpildīt anketu, pievienojot CV pēc dotā parauga, līdz 2021. gada 4. janvārim.

Īpaši gaidām skolotājus šajos mācību priekšmetos un vecuma posmos: latviešu valoda 1.–3., 4.–6. klasei, vidusskolai; literatūra 4.–9. klasei; latviešu valoda un literatūra (izglītības iestādēs, kas īsteno mazākumtautību izglītības programmu); pirmā svešvaloda (no 1. klases – angļu) 1.–9. klasei; otrā svešvaloda (no 4. klases – vācu) 4.–12. klasei; otrā svešvaloda (no 4. klases – krievu) 4.–12. klasei; matemātika 1.–3. klasei, 7.–12. klasei; sociālās zinības (un vēsture) 1.–6. klasei; sociālās zinības 7.–9. klasei; Latvijas un pasaules vēsture 7.–9. klasei; dabaszinības 1.–6. klasei; ķīmija; fizika; bioloģija; ģeogrāfija; dizains un tehnoloģijas (ieskaitot inženierzinības 7.–9. klašu posmā); datorika; pamatkursiem vidējās izglītības pakāpē visās mācību jomās; fiziskās veselības un drošības moduļiem sporta un veselības mācību priekšmetā pamatzglītībā un vispārējā vidējā izglītībā; mazākumtautību valodām (krievu, baltkrievu, igauņu, ivritam, lietuviešu, poļu, ukraiņu, kā arī latgaliešu, lībiešu) pamatzglītībā un vispārējās vidējās izglītības pakāpē.

Vairāk informācijas šeit: http://bit.ly/aicinam_pieteikties_video_veidosanai

Papildinformācija un jautājumi: jolanta.klisane@skola2030.lv.

Skola2030 – atbalsts mācību pieejas maiņai

Valsts izglītības satura centra (VISC) īstenotā projekta “Kompetenču pieeja mācību saturā” mērķis ir izstrādāt, aprobēt, pēctecīgi ieviest Latvijā tādu vispārējās izglītības saturu un pieeju mācīšanai vecumā no 1,5 gada līdz 12. klasei, kā rezultātā skolēni gūtu dzīvei 21. gadsimtā nepieciešamās zināšanas, prasmes un attieksmes.

DOMĀT. DARĪT. ZINĀT.

www.skola2030.lv

©Valsts izglītības satura centrs | Projekts Nr. 8.3.1.1/16/I/002 Kompetenču pieeja mācību saturā

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
fonds

I E G U L D Ī J U M S T A V Ā N Ā K O T N Ē